

Komentari
HT-Hrvatskih telekomunikacija d.d.
na analizu mjerodavnih tržišta
i određivanja ili ukidanja regulatornih obveza
operatorima sa značajnom tržišnom snagom

Zagreb, 20. travanj 2009. godine

UVODNO

U sklopu javne rasprave koju je Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (dalje u tekstu: Agencija) otvorila dana 02. ožujka 2009. u vezi s postupkom o utvrđivanju mjerodavnih tržišta, analize mjerodavnih tržišta i određivanja ili ukidanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, HT-Hrvatske telekomunikacije d.d. (dalje u tekstu: HT) ovim putem dostavljaju svoje detaljne komentare na analizu i prijedlog regulatornih obveza na četiri tržišta, i to za:

- I) **tržište započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji (str. 5-30),**
- II) **tržište završavanja (terminacije) poziva u vlastitu javnu komunikacijsku mrežu (str. 31-59),**
- III) **tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji (str. 60-84)**
- IV) **tržište veleprodajnog širokopojsnog pristupa (str. 85-113)**

Komentari prate numeraciju iz pojedinog dokumenta Agencije.

Pored detaljnih komentara na četiri tržišta koje dostavljamo nastavku, uvodno smatramo potrebnim skrenuti pozornost na određena pitanja koja su zajednička za provedene analize svih tržišta koje su bile predmetom ove javne rasprave.

i) analiza utjecaja regulatornih obveza

Postupak analize tržišta u elektroničkim komunikacijama ključno je regulatorno pitanje s obzirom da će rezultati i zaključci provedene analize, a osobito predložene (te u konačnici usvojene) regulatorne obveze imati bitan učinak na poslovanje operatora na tržištu, definirat će smjer u kojem će se tržište razvijati u narednom razdoblju a time će imati i ključan učinak na vrijednost hrvatskog gospodarstva u cijelosti.

Iz tog razloga smatramo nužnim posebnu pažnju pokloniti opravdanosti i načinu određivanja pojedine regulatorne obveze, a osobito utjecaju pojedine regulatorne obveze na poslovanje operatora te na razvoj tržišta u cjelini. Naime, u dokumentima koje je Agencija stavila na javnu raspravu nedostaje bitan dio koji bi se nadovezao na provedenu analizu podataka iz razdoblja od 2005.-2008. godine, a to je **analiza utjecaja regulatornih obveza i procjena razvoja hrvatskog tržišta elektroničkih komunikacija za naredno razdoblje.**

Potrebu provođenja analize utjecaja i s tim u vezi procjene razvoja tržišta prepoznaje i Europska komisija u svom dokumentu u kojem se navodi kako analize tržišta provedene od strane regulatora moraju uzeti u obzir i očekivani razvoj tržišta (*forward looking pristup*).

Sukladno tome, prije donošenja odluke o određivanju regulatornih obveza, nužno je obratiti pozornost na:

- procjenu realne vjerojatnosti da se u promatranom budućem razdoblju zaista i dogodi neki od pretpostavljenih „poremećaja“ na tržištu u slučaju da nije određena pojedina regulatorna obveza;
- analizu utjecaja pojedine regulatorne obveze na operatora i tržište u razdoblju na koje se ista primjenjuje ako se ocijeni da je nametanje pojedine regulatorne obveze zaista nužno.

U predmetnoj analizi tržišta ne nalazimo elemente koji bi ukazivali da je takva detaljna i sveobuhvatna analiza zaista i provedena. Štoviše, pojedine potencijalne prepreke uzete su u obzir temeljem ERG dokumenata, bez da je prethodno provedena analiza vjerojatnosti je li uopće realno da se iste dogode

¹ *Explanatory note – Accompanying document to the Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services (C(2007) 5406) - „market analyses carried out by NRAs have to be forward-looking“*

u zemljopisnoj i vremenskoj dimenziji analize tržišta, s obzirom na sadašnje stanje razvoja, kao i na predviđeni razvoj tržišta u Republici Hrvatskoj u narednom razdoblju.

U svezi stanja gospodarstva u Republici Hrvatskoj i važnosti ICT sektora u održanju gospodarstva skrećemo pažnju na 7. EU Okvirni program 2008² u kojem je navedeno da je ICT sektor bitan pokretač gospodarstva koji doprinosi rastu proizvodnje u iznosu od 40% odnosno čini ¼ općeg ekonomskog rasta u EU. U navedenom dokumentu je istaknuto da je ICT ključan sektor suvremenog gospodarstva i prvenstveni inovacijski pokretač u globalnim razmjerima. Koliko je ICT sektor trenutno razvijen u Republici Hrvatskoj govori činjenica da se po ICT konkurentnosti Republika Hrvatska nalazi među prvih 50 zemalja na svijetu³ te je time dokazano koliko je bitan čimbenik hrvatskog gospodarstva⁴. Pri tom je pokazano kako **investicije operatora mogu imati eksponencijalni utjecaj na rast BDP-a, i stvaranja novih radnih mjesta te da može imati ulogu u ublažavanju utjecaja globalne recesije.**

Slijedom navedenog, provođenje analize utjecaja regulatornih obveza i procjene razvoja tržišta držimo od presudne važnosti za ovaj postupak pa smatramo da se dokumenti koje je Agencija stavila na javnu raspravu u tom smislu trebaju dopuniti.

ii) vremenska dimenzija analize tržišta

Iz dokumenata Agencije nije razvidno na koje se vremensko razdoblje analiza tržišta odnosi. Jasno određivanje vremenskog razdoblja analize je svakako jedan od važnih elemenata svake analize kako bi ista bila točno određena i transparentna. Stoga, smatramo važnim da Agencija u ovom postupku jasno odredi vremensko razdoblje na koje se analiza tržišta odnosi, a vezano uz članak 52. stavak 2. Zakona o elektroničkim komunikacijama (NN 73/08; dalje u tekstu: ZEK).

iii) način provedbe i trajanje javne rasprave

Zbog važnosti ovog postupka držimo neprikladnim način na koji je Agencija u konkretnom slučaju pristupila postupku analize, provodeći paralelnu analizu svih devet veleprodajnih tržišta te ostavljajući manje od dva mjeseca za javnu raspravu po pitanju provedenih tržišnih analiza.

Uzimajući u obzir praksu europskih regulatora po ovom pitanju, jasno je da ovakav pristup analizi tržišta predstavlja presedan u europskoj praksi. Europski regulatori u pravilu su provodili zasebne analize za svako pojedino tržište, te su za svaku pojedinu analizu tržišta ostavljali u pravilu barem četiri tjedna za javnu raspravu. U konkretnom slučaju tržišnih analiza koje je provela Agencija, HT-u i ostalim tržišnim sudionicima ostavljeno je samo sedam tjedana za čak devet tržišnih analiza. Tim više što Agencija u svojim prijedlozima regulatornih obveza ide čak tako daleko da predlaže i regulaciju optičkih mreža koja regulacija još nije jasno definirana ni na razini EU. Stoga, budući da je ovo (možda jedina) prilika HT-u da iskoristi svoju zakonsku mogućnost davanja mišljenja i prijedloga na predložene dokumente Agencije u ovom postupku, ovakav pristup držimo krajnje neprikladnim, te potencijalno opasnim za budući razvoj hrvatskih telekomunikacijskih tržišta.

Usporedbe radi, podsjećamo da je Agencija krajem 2007. g. ostavila dulji rok za javnu raspravu po pitanju znatno manje važnosti za budući razvoj telekomunikacijskih tržišta. Konkretno, radilo se o prijedlogu novog Plana numeriranja (puna dva mjeseca), a koje se pitanje, unatoč njegovoj važnosti za upravljanje ograničenim resursima, ipak ne može mjeriti s važnosti i učincima analize tržišta. Iz dokumenata koje je Agencija stavila na ovu javnu raspravu nije jasno kojim se kriterijima Agencija vodila kod određivanja načina provedbe i trajanja javne rasprave u konkretnom slučaju, kao i zašto u ovom dijelu Agencija odstupa od prakse europskih regulatora, a kojom se u pravilu redovito vodi u svim ostalim pitanjima regulacije tržišta.

² 7th EU Framework Programme 2008

³ <http://www.konkurentnost.hr/jesteliznali.asp?ID=91>

⁴ <http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=27102&sec=17>

iv) ukidanje regulatornih obveza određenih temeljem Zakona o telekomunikacijama iz 2003.

Člankom 128. stavak 2. ZEK-a propisano je da do završetka postupaka iz članka 52. stavka 1. ZEK-a i određivanja, zadržavanja izmjene ili ukidanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom u skladu sa odredbama ZEK-a odnosno sve do trenutka dok Agencija ne donese odluke sukladno članku 56. ZEK-a, ostaju na snazi i primjenjuju se sve regulatorne obveze koje su određene ili propisane tim operatorima na temelju propisa koji su važili do stupanja na snagu ZEK-a.

Zbog pravne sigurnosti te izbjegavanja paralelne primjene propisa predlažemo da se u tekstu svake odluke za pojedino mjerodavno tržište jasno navede da na temelju provedenog postupka analize mjerodavnog tržišta, a u skladu s člankom 128. ZEK-a, prestaju važiti i primjenjivati se sve regulatorne obveze na tim tržištima, a koje su određene ili propisane Zakonom o telekomunikacijama (NN 122/03, 158/03, 60/04, 70/05) i podzakonskim propisima donesenim temeljem tog Zakona o telekomunikacijama, operatorima sa znatnijom tržišnom snagom.

Isto tako, predlažemo da se u tekstu odluka za tržišta za koje je analiza pokazala da nisu (više) podložna prethodnoj regulaciji, odredi ukidanje svih regulatornih obveza na pojedinim mjerodavnim tržištima na temelju provedenog postupka.

v) prijedlog daljnjih koraka

Imajući u vidu odgovornost koju T-HT Grupa ima prema svojim dioničarima kao i prema hrvatskom društvu u cjelini HT nedvosmisleno podržava opredjeljenje Vlade RH ka razvoju društva znanja i informacijskog društva izraženo u strateškim dokumentima. Međutim, u odnosu na dokumente u pogledu kojih Agencija provodi javnu raspravu, nije moguće u ovom trenutku sagledati sve posljedice koje bi mogle iz toga proizaći.

Stoga, predlažemo da se po završetku ove javne rasprave, a prije donošenja konačnih odluka od strane Agencije u ovom postupku, održi sastanak između Agencije i predstavnika HT-a a s obzirom na važnost ovog postupka i regulatornih mjera koje se predlažu odrediti HT-u osobito u dijelu optičke pristupne infrastrukture te na učinak tih mjera na razvoj tržišta elektroničkih komunikacija i hrvatskog gospodarstva u cjelini.

**I) KOMENTARI
HT-HRVATSKIH TELEKOMUNIKACIJA D.D.
NA ANALIZU TRŽIŠTA ZAPOČINJANJA
(ORIGINACIJE) POZIVA IZ JAVNIH
KOMUNIKACIJSKIH MREŽA KOJE SE PRUŽA NA
FIKSNOJ LOKACIJI**

4. Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj

4.1. Glavne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj

U ovom dijelu analize tržišta Agencija nabraja operatore koji pružaju maloprodajnu uslugu poziva iz nepokretnih mreža krajnjim korisnicima na telekomunikacijskom tržištu u Republici Hrvatskoj. Isto je nužno kako bi se utvrdili tržišni sudionici i doseg tržišta. Međutim, važno je naglasiti da Agencija nije u analizu uključila sve operatore koji pružaju navedenu uslugu s obzirom da pored pobrojanih operatera konkretnu uslugu pruža i tvrtka B-net Hrvatska d.o.o.⁵

Komentar:

Iako u fusnoti br. 19 dokumenta stoji kako B-net Hrvatska d.o.o. nije obuhvaćen konkretnom analizom iz razloga što pruža navedenu uslugu „u suradnji s društvom Voljatel d.o.o.“, ovakvo obrazloženje nije jasno niti dovoljno za isključenje jednog od operatera iz analize tržišta na kojemu posluje. Iz konkretnog obrazloženja nije jasno o kakvoj se „suradnji“ radi te radi čega bi takva „suradnja“ bila ključna za izuzimanje određenog operatera iz analize tržišta, niti je iz istoga razvidno radi čega bi takvo izuzimanje B-net-a iz analize tržišta bilo opravdano, uzimajući u obzir specifičnosti telekomunikacijskih tržišta u RH.

Smatramo nužnim uključiti sve operatore koji posluju na određenom tržištu u analizu konkretnog tržišta, jer će u protivnom analiza tržišta biti nepotpuna, što dovodi u pitanje njenu vjerodostojnost.

Nadalje, Agencija opisujući mrežu i usluge HT-a u trećem pasusu ovog dijela analize (kao u i u točki 6.1.4.2.), između ostalog navodi da HT pruža i elektroničke komunikacijske usluga kao što je VoIP.

Komentar:

Skrećemo pozornost da navedeno nije u skladu s prethodnim odlukama, odnosno mišljenjima Agencije. Naime, Agencija je proglasila sve usluge HT-a koje se temelje na HT-ovoj platformi za pružanje govornih usluga korištenjem IP protokola uz postojanje posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, javnim govornim uslugama (rješenje Agencije od 7. travnja 2008.g.). Drugim riječima, a sukladno spomenutom rješenju Agencije, HT ne pruža VoIP usluge, već javne govorne usluge u nepokretnoj mreži.

Smatramo da prethodno navedeno ukazuje na nedosljednost u tretmanu pojedinih usluga, a posljedično dovodi u pitanje pravilno određivanje mjerodavnog tržišta, odnosno opravdanost neprepoznavanja određenih VoIP poziva zamjenskom uslugom pozivima započetim iz nepokretnih mreža (5.1.1.2.).

5. Određivanje mjerodavnog tržišta

Kao jedan od ključnih načina za određivanje mjerodavnog tržišta u smislu identifikacije usluga koje čine navedeno tržište, dakle, usluga koje su međusobno zamjenjive, dokument spominje primjenu testa hipotetskog monopola (dalje: SSNIP test). Međutim, unatoč činjenici što SSNIP test predstavlja važan pokazatelj stupnja zamjenjivosti usluga, dokument ne sadrži prikaz konkretnih rezultata provedenog testa, što znači da u tekstu nedostaju najvažniji podaci za procjenu (a time i provjeru) zaključaka Agencije po pitanju zamjenjivosti usluge. Konkretno, nedostaju empirijski podaci koji pokazuju kakva se reakcija korisnika može očekivati u slučaju malog, ali značajnog povećanja cijena, a što bi onda ukazivalo na zamjenjivost usluga na tržištu.

Primjerice, pod točkom 5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje – maloprodajna razina, navedeno je da je pri određivanju usluga koje se mogu smatrati zamjenskim uslugama potrebno „...proučiti ponašanje korisnika pri čemu treba uzeti u obzir njegove navike te osviještenost i osjetljivost na promjene cijena usluga“. Međutim, nakon toga nije uslijedio prikaz ispitnog/utvrđenog ponašanja korisnika, odnosno razine cjenovne osviještenosti i osjetljivosti korisnika na cjenovne promjene, utemeljene na rezultatima

⁵ Na maloprodajnoj razini B net nudi i uslugu telefonije: <http://www.bnet.hr/telefon>

SSNIP testa, već općeniti zaključci kao što su „cjenovne razlike između poziva iz pokretnih i nepokretnih mreža su značajne“ itd., a što je nedovoljno konkretno za tržišnu analizu.

Skrećemo pozornost da u prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije objavljen uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10. gdje navodi kako događaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, moraju biti očekivani u razumnom vremenskom periodu, te se temeljiti na konkretnim elementima, **a ne na nečemu što je teoretski moguće.**

Stoga, a u nedostatku prikaza konkretnih rezultata SSNIP testa, zaključci koje Agencija navodi u dokumentu vezano uz pitanje zamjenjivosti na strani ponude/potražnje, predstavljaju prilično općenite, teoretske konstatacije, čiju vjerodostojnost nije moguće provjeriti, te za koje je upitno da li uzimaju u obzir specifičnosti hrvatskog tržišta originacije poziva u nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu. Detaljniji osvrt na analizu zamjenjivosti slijedi ispod.

Isto tako nije pojašnjeno na temelju čega se u SSNIP testu uzima kao pravilo trajni rast cijena upravo od 5% do 10%, a kako je navedeno u zadnjem pasusu točke 5. analize predmetnog tržišta.

5.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

5.1.1.1. Pozivi započeti iz pokretnih mreža kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretnih mreža

Polazeći od činjenice da je pristup pokretnim mrežama moguć neovisno o lokaciji, dok je s druge strane pristup nepokretnim mrežama moguć samo na fiksnoj lokaciji, Agencija izvodi **prvi zaključak** koji glasi: korisnik je u mogućnosti zamijeniti samo pozive iz nepokretne mreže pozivima iz pokretne, ali ne i obrnuto.

Između ostalog na temelju prethodno navedenog, **Agencija izvodi drugi zaključak koji glasi: pozivi započeti iz pokretnih mreža ne mogu se smatrati zamjenskom uslugom pozivima iz nepokretnih mreža.**

Komentar:

Polazeći od pretpostavke da je prvi zaključak ispravan nije jasno kako Agencija iz istog izvodi drugi zaključak. Upravo suprotno, smatramo da se poglavito u slučaju razmatranja funkcionalnosti, pozivi započeti iz pokretnih mreža imaju smatrati zamjenskom uslugom pozivima iz nepokretnih mreža, a kao što je Agencija prvotno i navela (u prvom zaključku). Naime, u ovom slučaju se ne raspravlja mogu li se pozivi započeti iz nepokretnih mreža smatrati zamjenskom uslugom za pozive iz pokretnih mreža, u kojem slučaju bi odgovor eventualno mogao biti negativan, već se raspravlja mogu li se pozivi započeti iz pokretnih mreža smatrati zamjenskom uslugom pozivima iz nepokretnih mreža, u kojem slučaju je odgovor pozitivan.

Nadalje, a vezano uz zaključak prema kojem čak i hipotetsko povećanje cijena nacionalnih poziva između nepokretnih mreža ne bi utjecalo na zamjenjivost istih pozivima iz pokretne mreže, pored gore navedenog komentara o nepostojanju odgovarajućeg ispitivanja ponašanja korisnika, navodimo i sljedeće.

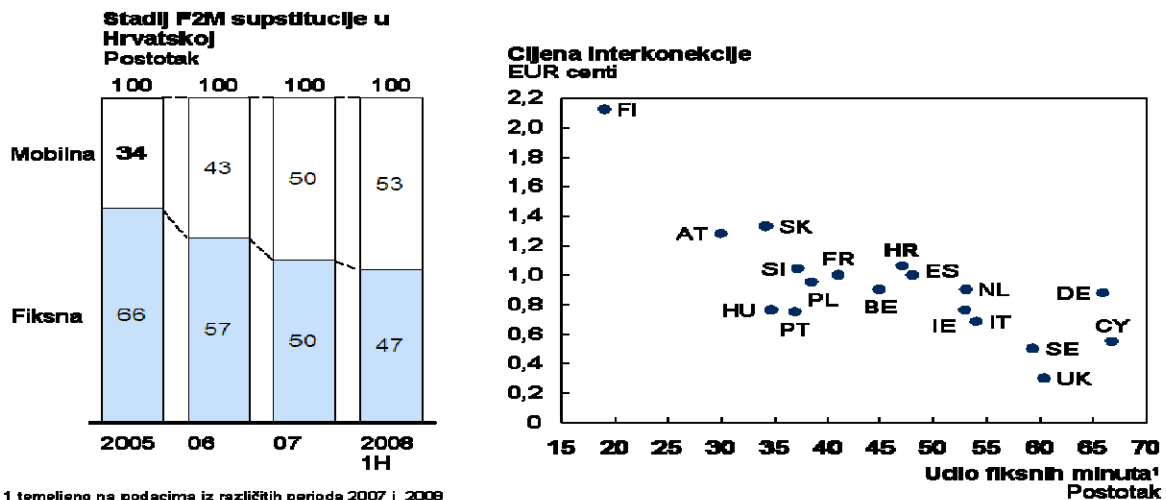
Komentar:

Kao i u ostatku dokumenta, Agencija je u ovom dijelu propustila uzeti u obzir konkretnu situaciju kao i pokazatelje razvoja hrvatskog tržišta originacije poziva. Konkretno, mišljenja smo kako je supstituciju poziva iz nepokretne u nepokretnu mrežu pozivima iz nepokretne u pokretnu mrežu ili pozivima iz pokretne u pokretnu mrežu (F2M supstitucija) potrebno uzeti u obzir kao realan utjecaj na tržišnu situaciju na tržištu originacije u nepokretne mreže, te da bi se pozivi u pokretne mreže, uzimajući u

obzir konkretne tržišne pokazatelje, mogli smatrati zamjenskom uslugom usluzi originacije u nepokretne mreže.

Naime, prema podacima navedenim u slici 1 dolje u razdoblju od 2005. godine, kada je udio poziva u nepokretnoj mreži u odnosu na udio poziva u pokretnim mrežama iznosio 66%/34%, trend F2M supstitucije se kontinuirano povećavao, tako da bi u 2008. godini udio poziva u nepokretnoj mreži u odnosu na udio poziva u pokretnim mrežama iznosio 47%/53%. Drugim riječima, u 2008. godini došlo je do konvergencije omjera udjela poziva u korist poziva u pokretnim mrežama, a ovaj trend F2M supstitucije se i dalje nastavlja.

Kako F2M supstitucija napreduje u Hrvatskoj, isti trošak treba biti pokriven sa manje fiksnih minuta – smanjivanje cijene interkonekcije nije primjereno

Slika 1

Stoga, učinak F2M supstitucije treba uzeti u obzir prilikom određivanja tržišta originacije poziva u nepokretnu mrežu, a vodeći računa o tome da je zbog navedenog učinka udio poziva koji završavaju u nepokretnim mrežama spao na ispod 50%, učinku F2M supstitucije treba dati osobitu važnost.

Prethodno navedeno dovodi u pitanje konstataciju Agencije o nezamjenjivosti poziva započetih iz pokretnih mreža pozivima iz nepokretnih mreža, odnosno o pravilnom određivanju tržišta te posljedično nametanju određenih regulatornih obveza, poglavito po pitanju sniženja postojećih cijena originacije poziv u nepokretnim mrežama.

5.1.1.2. Neupravljeni pozivi putem internetskog protokola (VoIP) kao zamjenska usluga pozivima započetim iz nepokretne mreže

Agencija u ovom dijelu daje određenu definiciju VoIP usluge i navodi da ne postoji garancija kvalitete u slučaju neupravljenih poziva putem VoIP-a, te slijedom navedenog zaključuje da takva VoIP usluga bez garancije kvalitete ne predstavlja zamjensku uslugu pozivima započetim iz nepokretnih mreža.

Komentar:

Smatramo da je analiza po pitanju govornih usluga koje se pružaju temeljem IP platforme nejasna iz više razloga. Naime, iz analize nije posve jasno koje su govorne usluge koje se pružaju temeljem IP platforme uzete u obzir pri određivanju tržišta. Iz analize bi se eventualno *argumentum a contrario* moglo zaključiti da su u obzir uzete tzv. upravljane VoIP usluge. Isto tako, iz analize nije jasno kojom

se definicijom VoIP usluga Agencija vodila, a temeljem koje dolazi do zaključaka o zamjenjivosti usluga. Nadalje, iz analize nije jasno je li Agencija pri određivanju udjela pojedinog operatora na predmetnom tržištu, uzela u obzir govorne usluge alternativnih operatora koje se pružaju temeljem IP platforme, a što može biti od ključnog utjecaja na rezultate same analize. U točki 4.1. analize predmetnog tržišta Agencija je pojasnila da su VoIP usluge koje pruža HT proglašene od strane Agencije javnom govornom uslugom u nepokretnoj mreži (i kao takve uključene u predmetno tržište). S druge strane Agencija nije pojasnila o kojim je uslugama riječ (VoIP ili javno dostupnim telefonskim uslugama) u slučaju alternativnih operatora, iako poglavito alternativni operatori imaju elektroničku komunikacijsku mrežu temeljenu na IP tehnologiji, a kao što i Agencija navodi u točki 4.1. analize. Skrećemo pozornost da većina alternativnih operatora, ako ne i svi, reklamira svoje usluge kao javno dostupne telefonske usluge, pa ta činjenica govori u prilog tome da je riječ o javno dostupnim telefonskim uslugama, ili u najmanju ruku u prilog tome da su takve govorne usluge temeljene na IP platformi zamjenske usluge za javno dostupnu telefonsku uslugu u nepokretnoj mreži, te da bi iste trebale biti uključene u predmetno tržište, ukoliko već nisu.

5.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - veleprodajna razina

5.1.2.1. Gradnja vlastite pristupne mreže do krajnjeg korisnika

5.1.2.2. Usluga izdvajanja lokalne petlje i potpetlje

U ovom dijelu Agencija između ostalog navodi da usluga izdvajanja lokane petlje i potpetlje ne predstavlja zamjensku uslugu usluzi originacije poziva u nepokretnoj mreži, temeljeći isto poglavito na navodima da operatori uslugu izdvajanja lokalne petlje koriste većinom za pružanje usluge širokopojasnog pristupa internetu te da je malo vjerojatno da će uložiti velika sredstva s ciljem pristupa krajnjim korisnicima putem usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

Komentar:

Uzimajući u obzir specifičnosti hrvatskog tržišta smatramo da se u analizi tržišta ne smije zanemariti uloga usluge izdvojene lokalne petlje koju treba promatrati kao realan, aktualan i tržišno specifičan pritisak konkurencije na hrvatskom tržištu originacije poziva u nepokretnu mrežu.

Naime, uzimajući u obzir da je korištenje potpunog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji (ULL) HT-a samo u roku od godine dana učtetverostručeno, držimo važnim uzeti ovu činjenicu u obzir, te sagledati razvoj tržišta originacije poziva u nepokretnu mrežu s dinamičkog aspekta, uzimajući u obzir odljev korisnika s mreže HT-a na mreže drugih operatora temeljem ULL-a. U rujnu 2007. g. broj ULL-a dosežao je tek cca. 19.000 dok se u razdoblju od godine i pol dana taj broj učtetverostručio, te je početkom travnja 2009. iznosio preko 103.000 ULL-a. Ovdje osobito treba uzeti u obzir izrazito nisku cijenu po kojoj je HT dužan ponuditi svoje izdvojene petlje drugim operatorima.

Drugim riječima u analizi tržišta treba uzeti u obzir specifičnosti konkretnog tržišta te detektirati sve konkretne tržišne utjecaje, a što je u slučaju hrvatskog tržišta originacije u nepokretnu mrežu i usluga izdvojene lokalne petlje, pa na tome i temeljiti zaključke analize, a ne na nečemu što je teoretski moguće.

Zaključno, prethodni navodi nisu potkrijepljeni određenim dokazima veće se temelje na slobodnim ocjenama Agencije.

6. Analiza mjerodavnog tržišta

6.1. Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta

Iz dokumenta nije razvidno zbog čega je u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu (SMP) koje je predmet analize Agencija odlučila primijeniti samo pojedina mjerila iz članka 55. stavak 4. Zakona o elektroničkim komunikacijama (ZEK). Drugim riječima, nedostaje obrazloženje razloga radi kojih su neka od mjerila izostavljena, a koja bi eventualno mogla biti korisna ili čak odlučna u procjeni značajne tržišne snage.

Primjerice, spomenutom odredbom ZEK-a kao jedno od mjerila predviđeno je i tzv. mjerilo „načina za primjenu protumjera“, što bi u konkretnom slučaju tržišta originacije moglo biti korisno u postupku analize iz sljedećeg razloga. Naime, ovo mjerilo bi moglo ukazati na mogućnosti koje korisnicima stoje na raspolaganju u pogledu prelaska na usluge drugih operatora. Primjerice, korisnici mogu preći drugom operatoru na temelju usluge izdvojene lokalne petlje koju hrvatski alternativni operatori u sve većem broju slučajeva primjenjuju kao jedan od načina pružanja usluga krajnjim korisnicima.

Isto tako Agencija nije obrazložila niti je iz dokumenata razvidno radi čega su u analizi tržišta originacije i tržišta terminacije poziva u nepokretnoj mreži uzeta u obzir različita mjerila. Naime, u analizi tržišta originacije poziva, primijenjen je znatno veći broj mjerila i to: „tržišni udjel operatora“, „nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke za razvoj infrastrukturne konkurencije“, „nedostatak protutežne kupovne moći“, „ekonomije razmjera“, „ekonomije opsega“ te „stupanj vertikalne integracije“. S druge strane, u analizi tržišta terminacije poziva Agencija je primijenila mjerila „tržišnog udjela operatora na mjerodavnom tržištu“, „nedostatka protutežne kupovne moći“ te „ekonomije razmjera“.

Slijedom prethodno navedenog, nije moguće provjeriti niti potvrditi dosljednost analize tržišta u pogledu primjene mjerila za utvrđivanje SMP-a, a koja dosljednost je preduvjet za kvalitetnu i u konačnici efikasnu analizu tržišta.

6.1.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije

Agencija u ovom dijelu između ostalog zaključuje da HT nadzire infrastrukturu kod koje postoje velike zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije te se navedeno neće mijenjati u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza. Isto tako zaključuje da bi u praksi ulaganja operatora bila isplativa samo u određenim područjima gdje bi operator uspio ostvariti veliki broj pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i na taj način iskoristio troškovne prednosti koje se ogledaju u ekonomijama razmjera i gustoće što je u praksi teško ostvarivo.

Komentar:

Komentar na ove zaključke predmetne analize odnosi se poglavito na nedostatak prepoznavanja specifičnosti nacionalnog tržišta u kojem je upravo usluga izdavanja lokalne petlje dobiva sve više na značaju kod alternativnih operatora u pridobivanju korisnika, a kako je i prethodno pojašnjeno. Isto tako smatramo da svi zaključci nisu pokrepljeni odgovarajućim dokazima, te da nije razvidno o kojem se vremenskom razdoblju radi na koje se odnosi ova analiza, a što je ključno.

6.1.4.1. Ekonomije razmjera

Agencija u ovom dijelu navodi kako je HT jedini operator koji na tržištu originacije poziva u nepokretnu mrežu ostvaruje ekonomije razmjera i to iz razloga što HT ima nadzor nad infrastrukturom koju je teško duplicirati.

Komentar:

Ovakav zaključak ne mora nužno biti točan iz razloga što je svaki operator u mogućnosti ostvariti ekonomije razmjera, ali, dakako, ovisno o visini ulaganja u vlastitu mrežu. Stoga, a s obzirom da mogućnost ostvarivanja ekonomija razmjera raste s ulaganjima, uključujući i evidentirani porast izdvojenih lokalnih petlji u RH (koje su dodatni pokazatelj ulaganja alternativnih operatora u vlastitu mrežu), moguće je zaključiti kako ekonomije razmjera postoje i u pogledu alternativnih operatora te da su u porastu.

6.1.4.2. Ekonomije opsega

Iz navedenog dijela može se zaključiti da isključivo HT uživa prednosti ekonomije opsega, a što predstavlja zapreke ulasku drugih operatora na tržište. Međutim, nije uzeta u obzir činjenica da su pojedini alternativni operatori također istovremeno prisutni na više različitih tržišta na kojima korisnicima a objedinjeno pružaju više različitih usluga, te time također u određenoj mjeri uživaju prednosti ekonomije opsega.

7. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

7.1. Uvod

U ovom dijelu Agencija ispravno ističe kako je prema novom regulatornom režimu, a za razliku od starog režima, nužno dokazati potrebu za nametanjem pojedinih regulatornih obveza. Isto tako „Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima...“. U nastavku, pak, Agencija nabroja moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja, kao teoretske modele, bez konkretnih primjera i poveznica sa specifičnostima hrvatskog tržišta originacije u nepokretnoj mreži.

Komentar:

Navodi kao što su „HT bi u odsustvu regulacije mogao koristiti razne oblike neopravdanog zahtjeva u kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove“, „u odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata...“ ne mogu se smatrati dokazom postojanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja, niti mogu poslužiti kao argument za nametanje regulatornih obveza.

Kao što je već gore navedeno, prema novom regulatornom okviru potrebno je dokazati potrebu za nametanjem regulatorne obveze, a što je Agencija propustila učiniti. U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10. gdje se navodi kako se ***dogadjaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, očekivani u razumnom vremenskom periodu, te se temelje na konkretnim elementima (npr. poslovnom planu, provedenim ulaganjima, implementiranoj novoj tehnologiji), a ne na nečemu što je teoretski moguće.***

U protivnom, nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja neovisno o stvarnom činjeničnom stanju, posljedično dovodi do nametanja svih mogućih regulatornih obveza konkretnom SMP operatoru, a što je upravo temeljno obilježje starog regulatornog režima koji više nije primjenjiv.

Poglavitito, kada je riječ o nametanju novih regulatornih obveza Agencija **je dužna dokazati** postojanje konkretne prepreke razvoju tržišnog natjecanja.

7.2. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pružaju na fiksnoj lokaciji

U ovom dijelu analize Agencija detektira prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se u odsustvu regulacije mogu pojaviti na tržištu originacije poziva u nepokretnu mrežu. Po tom pitanju Agencija zaključuje kako će utvrđivati dvije vrste prepreka: one koje su se već dogodile u praksi kao i one koje bi se u odsustvu regulacije mogle dogoditi. Istovremeno, Agencija se referira na ERG (06) 33 dokument⁶ tvrdeći kako sukladno navedenom dokumentu neće raditi razliku između spomenutih vrsta prepreka razvoju tržišnog natjecanja te da u tom smislu „*nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je Agencija predvidjela mogućnost pojavljivanja ...prepreke...*“.

Komentar:

⁶ Revised ERG Common Position on the approach to Appropriate remedies in the ECNS regulatory framework, Final version May 2006, ERG (06) 33

Međutim, ovdje ipak treba napomenuti da ERG (06) 33 dokument navodi kako opravdanost regulatornih mjera treba biti utemeljena na kvalitativnoj analizi uzimajući u obzir ekonomsku teoriju i tržišnu situaciju⁷. Isto vrijedi i za predviđanja budućih događanja, makar ERG priznaje kako je predviđanja budućih događaja teško kvantificirati, pa stoga isti mogu u najboljem slučaju pokazati procjene ograničene vrijednosti (primjerice, općeniti trend i smjer razvoja, a u nekim slučajevima i magnitudu očekivanih učinaka).

Dakle, analiza mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u svakom se slučaju treba temeljiti na konkretnoj tržišnoj situaciji i predviđanjima temeljenima na uočenim tržišnim trendovima.

7.2.1. Odbijanje dogovora/uskraćivanje pristupa

U ovom dijelu Agencija zaključuje kako bi HT u odsustvu regulacije mogao drugim sudionicima na tržištu, postojećim i potencijalnim konkurentima, odbiti zahtjev za pregovore i uskratiti pristup usluzi započinjanja (originacije) poziva. Na ovom zaključku Agencija naknadno temelji svoje odluke o izboru regulatornih obveza u odnosu na HT.

Komentar:

Mišljenja smo da kog ovog zaključka Agencije nedostaje poveznica sa stvarnom tržišno/regulatornom situacijom.

Naime, smatramo da se ne može zanemariti činjenica da HT već ima niz regulatornih obveza, koje se primjenjuju i primjenjivat će se sve dok Agencija ne donese odluku o novim obvezama utemeljenu na provedenoj analizi tržišta. U okviru postojećih regulatornih obveza HT-a, HT je dužan uspostaviti međusobno povezivanje s bilo kojim operatorom koji to od HT-a zatraži i to prema strogo reguliranim uvjetima. Stoga, se ne možemo složiti sa zaključkom prema kojem bi HT „*mogao uskratiti pristup usluzi započinjanja (originacije)*“.

Činjenica je da bi u nedostatku obveze HT-a da uspostavi međusobno povezivanje s mrežama ostalih operatora na tržištu HT imao mogućnost otkazati međusobno povezivanje, međutim, držimo kako takva situacija nije realna niti je na istoj moguće temeljiti zaključke o primjerice, obvezi troškovne orijentiranosti cijena, primjene troškovnog računovodstva itd.

U krajnjem slučaju, gore opisani zaključak Agencija mogao bi biti temelj jedino i samo za nametanje obveze „međusobnog povezivanja“, i to svim operatorima, a ne samo HT-u, a nikako ne i ostalih regulatornih obveza.

7.2.3. Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane cijenama

7.2.3.2. Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja

Agencija između ostalog navodi da HT pruža svom maloprodajnom dijelu uslugu obračuna i naplate /prisilne naplate, te zaključuje da bi u slučaju da istu ne pruži drugim operatorima zajedno s uslugom originacije poziva, HT diskriminirao ostale operatore neopravdanim zahtjevom da sami vrše prisilnu naplatu.

Komentar:

Ne možemo se složiti s prethodnim zaključkom, kao i ostalim navodima koji iz istog proizlaze, s obzirom da isti ne odgovaraju činjeničnom stanju, važećim propisima te gotovo da nisu poznati u europskoj praksi. Dodatno, smatramo da bi nametanje HT-u obveze obračuna i naplate, a poglavito prisilne naplate, za druge operatore, neopravdano dovelo upravo HT u neravnopravan položaj u odnosu na te druge operatore.

⁷ Supra note 8, str. 56

Naime, usluga obračuna i naplate, a poglavito prisilne naplate nisu telekomunikacijske usluge, po prirodi stvari kao niti po važećim propisima, te slijedom navedenog ne mogu biti predmetom regulacije koju predlaže Agencija, te se iste imaju pružati isključivo na komercijalnim osnovama.

Posebno ističemo da nema propisa koji propisuje da *naplata uključuje sve oblike naplate pa tako i prisilnu naplatu* te da nema propisa koji bi obvezivao HT na pružanje usluga prisilne naplate trećima, a osobito ne usluge utuženja potraživanja pred redovnim sudovima.

Notorna je činjenica da svaka pravna osoba koja je za to registrirana pri nadležnom sudskom registru može, po nalogu davatelja usluga, obavljati naplatu potraživanja od korisnika kojima je neka usluga pružena. Odnosno, poduzetnik koji obavlja naplatu usluga za treće ne mora nužno biti operator i davatelj elektroničkih komunikacijskih usluga.

HT prisilnu naplatu svojih potraživanja od korisnika više ne provodi sam, već za njega to rade vanjske odvjetničke kuće koje je HT u tu svrhu angažirao. U tom smislu postavlja se i pitanje opravdanosti konstatacije da HT pruža svom maloprodajnom dijelu usluge obračuna i naplate/prisilne naplate. HT nije stavljen u povoljniji položaj; dapače postoje jednake mogućnosti kako za HT tako i za sve ostale operatore na tržištu da, pod uvjetima i naknadama koje pokrivaju trošak koji HT ima za obračun i naplatu, pružaju predmetne usluge.

Važno je istaknuti da je i sama Agencija u više navrata unazad (samo) nekoliko mjeseci, kao i nadležno Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture (dalje: Ministarstvo), jasno zaključila u prilog prethodno navedenom:

- Odluka Agencije od 26. veljače 2009.g. klasa: UP/I-344-01/05-01/421; urbroj: 376-11-08-13: „S obzirom da ne postoji niti jedan pozitivan propis koji ovlašćuje Agenciju na regulaciju uvjeta i cijena usluge obračuna i naplate, nego je **pružanje usluge obračuna i naplate predmet sporazuma na komercijalnoj osnovi**....“;
- Odluka Agencije od 28. studenog 2008.g. klasa: UP/I-344-01/08-01/383; urbroj 376-11-08-11: „...**HT nije obvezan drugim operatorima pružati uslugu obračuna i naplate usluga s dodanom vrijednosti** jer takva obveza postoji isključivo u odnosu na davatelje usluga s dodanom vrijednosti koji ostvaruju pristup mreži HT-a, a izričito na zahtjev davatelja usluga i na tržišnoj osnovi...“, „...Danas operatori mogu koristiti usluge međusobnog povezivanja neovisno o usluzi obračuna i naplate usluga s dodanom vrijednosti., što znači **da usluga obračuna i naplate nije od presudne važnosti za ulazak operatora na tržište**“; „...odredbe standardne ponude (HT-a) potvrđuju komercijalni karakter usluga obračuna i naplate usluga s dodanom vrijednosti, što znači **da se uvjeti i cijene usluge dogovaraju na tržišnoj osnovi**“;
- Službeno tumačenje Ministarstva od 10. listopada 2007.g., klasa: 344-03/07-01/67; urbroj. 530-10-07-2: „...Pružanje usluga obračuna i naplate je **predmet sporazuma operatora i davatelja usluga s dodanom vrijednosti na isključivo tržišnoj osnovi**...“

Nadalje, Agencija između ostalog navodi, da bi posljedica uskraćivanja prisilne naplate od strane HT-a bila i smanjivanje atraktivnosti operatora za davanje usluga pristupa davateljima usluga s dodanom vrijednosti te u konačnici isto bi utjecalo na njihov izlazak s tržišta. Ne možemo se složiti s ovim navodima, između ostalog i iz razloga što isti nisu pokrepljeni dokazima.

U vezi navedenog, podsjećamo Agenciju da je u svom rješenju od 23. listopada 2008.g. klasa: UP/I-344-01/06-01/99; urbroj: 376-11-08-40, izričito navela da: „...**bitna odrednica razlikovanja statusa operatora za međusobno povezivanje i davatelja usluga s dodanom vrijednosti je razlika u načinu spajanja u mreži. (...) Slijedom navedenog, ta razlika se može reflektirati u cijeni usluge međusobnog povezivanja, a ne u cijeni usluga obračuna i naplate i (ne)primjeni rizika naplate. Tim više što je status davatelja usluga i operatora u potpunosti izjednačen stupanjem na snagu ZEK-a.**“

Propisi kao i okolnosti na tržištu nisu se izmijenile u posljednjih 6 mjeseci od donošenja gore navedenih odluka/mišljenja, a koje bi promjene opravdale eventualnu regulaciju usluga obračuna i naplate, uključujući prisilnu naplatu.

Isto tako, u prilog navedenom, poglavito u prilogu činjenici da prisilna naplata za druge operatore ni u kojem slučaju ne bi trebala biti dio regulatorne obveza nacionalnog operatora govori i izvješće *Cullen International-a* iz rujna 2007.g. („*Cost of third party billing*“).

Na kraju, ali nipošto manje važno, je i činjenica da **ovaj oblik diskriminacije nije spomenut u 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koji su prema dokumentu ERG (06) 33 prepoznati u praksi**, kao što i Agencija sama navodi.

8.1.2. Obveza nediskriminacije

Agencija predlaže da se HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu odredi obveza nediskriminacije te da u skladu s time HT, između ostalog, **mora pružati usluge obračuna i naplate/prisilne naplate** prilikom pružanja originacije poziva u svrhu poziva na operatore usluga s dodanom vrijednosti ili operatore usluga uskopojasnog pristupa internetu **u mrežama drugih operatora** nepokretnih mreža.

Nadalje, navodi da bi u skladu s ovom obvezom HT morao tretirati ostale operatore kao i vlastiti maloprodajni dio, što znači da bi **za svoje krajnje korisnike** trebao vršiti obračun i naplatu/prisilnu naplatu, a kako bi se spriječile prepreke razvoju tržišnog natjecanja.

Komentar:

HT smatra da je predložena regulatorna obveza neutemeljena na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka te da ista nije razmjerna, opravdana i prelazi zakonske okvire predviđene člankom 59. ZEK-a. Naime, spomenuti članak 59. stavak 1. govori **o obvezi nediskriminacije u vezi s međupovezivanjem**. Međutim, kao što je i sama Agencija navela u svojoj odluci od 28. studenog 2008.g. (klasa: UP/I-344-01/08-01/383;urbroj 376-11-08-11), danas operatori mogu koristiti usluge međusobnog povezivanja **neovisno** o usluzi obračuna i naplate usluga s dodanom vrijednosti, što znači da usluga obračuna i naplate nije od presudne važnosti za ulazak operatora na tržište.

Pored navedenog, a u prilog tvrdnji da se obveza nediskriminacije ne može proširiti na način kako to Agencija ovdje predlaže, govori i sve navedeno ad. 7.2.3.2. pod nazivom „Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međusobnog povezivanja“.

Što se tiče navoda da bi HT za svoje krajnje korisnike trebao vršiti obračun i naplatu/prisilnu naplatu, u gore navedenom kontekstu, dodatno skrećemo pozornost i na članak 49. stavak 2. ZEK-a koji posve jasno govori o tome da svaki poziv prema usluzi s dodanom vrijednosti predstavlja poseban ugovor između korisnika usluga i operatora usluga s dodanom vrijednosti, u skladu s odredbama općih propisa o obveznopравnim odnosima.

Nadalje, Agencija u istoj točki navodi i a) „... imajući u vidu da je korist od ove regulatorne obveze puno veća od tereta koji oni predstavljaju operatoru...“, b) „...ne postavlja nikakav dodatni teret HT-u...“, c) „...već se odnosi na njegove interne procese...“.

Komentar:

Kada se govori o načelu zabrane diskriminacije u vidu nametanja obveza obračuna i naplate/prisilne naplate kako je Agencija naložila, ne možemo se složiti s **navodima pod a), b) i c) gore s obzirom da isti ne odgovaraju činjeničnom stanju, niti su potkrijepljeni dokazima**. Upravo suprotno, nametanje ove obveze predstavljalo bi teret za HT u smislu angažiranja dodatnih resursa, odnosno angažiranja odvjetnika za zastupanje, te uopće neopravdanog preuzimanja obveza i financijskih rizika za druge operatore. Slijedom navedenog isto se ne može smatrati utjecajem samo na interne procese.

Posebno ističemo da je vrijeme prilagodbe u IT sustavima HT-a, a koja je prilagodba bila nužna u svrhu primjene novih uvjeta obračuna i naplate koji su u primjeni od 1. siječnja 2009., trajalo više od 6 mjeseci, a da je trošak te prilagodbe iznosio preko 2 milijuna kuna.

8.1.3. Obveza transparentnosti

Agencija predlaže da se HT-u u okviru regulatorne obveze transparentnosti odredi i obveza dostavljanja Agenciji detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije. Pri tome, izvješće o KPI vrijednostima prema mišljenju Agencije treba sadržavati (i) omjer raspodjele prometa po operatorima za uslugu započinjanja (originacije) poziva za vrijeme kvara u mreži, (ii) prosječno vrijeme uspostave usluge voda za međusobno povezivanje, (iii) prosječno vrijeme otklona kvara voda za međusobno povezivanje, (iv) KPI vezano uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije).

Komentar:

HT smatra da je ova predložena regulatorna obveza neutemeljena na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka te da ista nije razmjerna i opravdana. Također, gornjim prijedlogom obveze prelaze se zakonski okviri propisani za obvezu transparentnosti.

Naime, Agencija predlaže HT-u obvezu dostavljanja tzv. *performance* indikatora i *key performance* indikatora makar mogućnost određivanja takve regulatorne obveze nije predviđena ZEK-om⁸.

Isto tako, Agencija zanemaruje činjenicu da regulatorne obveze moraju biti razmjerne i opravdane te stoga nije prihvatljivo da se takva obveza nameće HT-u bez obrazloženja iz kojih razloga se ista nameće tj. kojim bi Agencija opravdala svoju tvrdnju kako *Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti takvu obvezu*.

Komentar: Rok za implementaciju izmjena u standardnoj ponudi HT-a

Skrećemo pozornost da Agencija mora voditi računa o tome da se rok za implementaciju izmjena standardne ponude mora razlikovati od roka za izradu i objavu standardne ponude. Naime, jedno je izmijeniti tekst standardne ponude, a sasvim drugo implementirati značajne tehnološke izmjene u HT-ovoj mreži, a koje bi se nalagale izmjenama.

Nasuprot tome, Agencija na str. 58. dokumenta navodi kako smatra da je „rok od 60 dana za objavu standardne ponude međupovezivanja dovoljan za implementaciju“, što smatramo neopravdanim jer samo za obavijest korisnicima o izmjenama uvjeta i cijena usluga ZEK nalaže dostavu iste najmanje 30 dana unaprijed, a što podrazumijeva da je izmjena već implementirana u sustave HT-a.

Smatramo da rok za implementaciju izmjena standardne ponude u mreži HT-a treba jasno odvojiti od roka za izradu standardne ponude, te da isti treba iznositi minimalno tri mjeseca, računajući od dana stupanja na snagu izmjena u standardnoj ponudi.

8.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

8.1.4.1. HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.

⁸Članak 58. stavak 1. ZEK-a daje ovlaštenje Agenciji da operatorima odredi obvezu transparentnosti na način da učine javno dostupnima određene podatke, međutim, radi se isključivo o „računovodstvenim podacima“, „tehničkim specifikacijama“, „mrežnim značajkama“, „rokovima i uvjetima ponude i uporabe“ te „cijenama“, a koji podaci su u pravilu već dostupni operatorima u okviru standardne ponude.

Prijedlog Agencije za sniženjem cijene regionalne interkonekcije sa 7,5 na 6,8 lipa po minuti u vrijeme jakog prometa, (uz 50% sniženje tih naknada u vrijeme slabog prometa) u nepokretnoj mreži HT-a za usluge originacije poziva, smatramo pretjeranim, a time i neprihvatljivim.

Komentar:

HT se protivi predloženom (daljnjem) sniženju naknada za interkonekciju. Smatramo da bi predloženo sniženje cijena imalo značajne negativne učinke na dugoročne planove ulaganja HT-a, a posljedično i na razvoj elektroničko komunikacijskog sektora u cjelini.

HT je odlučan u zadržavanju jednako visoke razine ulaganja u održavanje i modernizaciju svoje infrastrukture u 2009. i u sljedećim godinama, ali naravno ne pod svaku cijenu. Stoga, ako bi se vrijednost HT-ovih ulaganja morala umanjiti uslijed smanjivanja interkonekcijskih naknada (po drugi put u 2009.!), HT će biti prisiljen razmotriti svoje planove ulaganja te ih posljedično smanjiti.

Dodatno, ne samo da se ugrožava razina planiranih investicija nego se smanjuje i vrijednost tržišta, te se smanjuju iznosi plaćanja na tržištu elektroničkih komunikacija (među-operatorska plaćanja, prihodi od krajnjih korisnika) koji čine osnovicu za oporezivanje, a što posljedično nadalje utječe i na iznose PDV-a i poreza na dobit koji se uplaćuju u korist državnog proračuna u trenutku kada se traže načini da se (barem) zadrži razina planiranih prihoda državnog proračuna. Drugim riječima, donošenje predloženih mjera rezultiralo bi smanjenjem navedenih prihoda u iznosu od više milijuna kuna godišnje.

Nadalje, ukazujemo na određene metodološke pogreške u prijedlogu Agencije. S tim u vezi, umjesto korištenja EU27 referentnih vrijednosti kao polazišne osnove, predlažemo korištenje referentnih vrijednosti koje uključuju deset država koje su se pridružile EU u 2004. godini, te Rumunjsku i Bugarsku koje su se pridružile 2007. (dalje u tekstu: „EU12“). Pored toga što referentne vrijednosti EU12 više odgovaraju hrvatskom tržištu, nužno je uzeti u obzir i specifičnosti hrvatskog tržišta te gospodarske interese HT-a kao operatora.

Ujedno, skrećemo pozornost i na aktualni trend u europskoj regulatornoj praksi povisivanja, a ne smanjivanja naknada za interkonekciju (npr. u Danskoj, Njemačkoj, Luksemburgu i Ujedinjenom Kraljevstvu).

Konačno, podsjećamo da je posljednje sniženje interkonekcijskih cijena bilo prije manje od 4 mjeseca, te nije jasno koje su to nove okolnosti koje bi opravdavale dodatno sniženje postojećih cijena.

U nastavku dajemo detaljniji osvrt na predložene promjene interkonekcijskih cijena.

1. Utjecaj na buduća ulaganja u sektor

Napredak u razvoju usluga širokopojasnog pristupa na hrvatskom tržištu je primjetan. HT je povećao broj korisnika širokopojasnog pristupa od 100,000 s kraja 2005. godine na 445,000 na kraju 2008. godine, značajno doprinoseći cilju od 500,000 korisnika širokopojasnog pristupa na kraju 2008. godine a koji je cilj postavljen 2006. strategijom Vlade RH za razvoj usluga širokopojasnog pristupa Internetu do 2008. Nastavak ulaganja omogućio bi daljnji razvoj usluga širokopojasnog pristupa sukladno strategiji razvoja širokopojasnog pristupa Hrvatske koja ima za cilj doseći stopu penetracije u zapadnoj Europi u najkraćem mogućem vremenu. Međutim, hrvatsko elektroničko komunikacijsko tržište i hrvatsko gospodarstvo još uvijek nije na razini zemalja zapadne Europe. Posljedično **daljnja ulaganja su neophodna u cilju daljnjeg razvoja sektora ali i gospodarstva u cjelini.**

Europska komisija 2007. godine utvrdila je da se 40% proizvodnog rasta i četvrtina gospodarskog rasta u EU može povezati sa ICT industrijom.

Smatramo da će 2009. godina biti vrlo zahtjevna s obzirom na utjecaje financijske krize i recesije za daljnja ulaganja u sektor. Stoga, naročito u ovoj godini **regulatorna politika mora biti ohrabrujuća za nova ulaganja** u telekomunikacijski sektor s ciljem pružanja potpore razvoju širokopojasnog pristupa i telekomunikacijskog tržišta u cijelosti, a posljedično i razvoju nacionalnog gospodarstva u cjelini.

Predloženo sniženje interkonekcijskih cijena neće poticati, već upravo suprotno, obeshrabit će, odnosno umanjiti raspoloživa sredstva za daljnja ulaganja. Naime, neovisno o smanjenju naknada za regionalnu originaciju, **pripadajući trošak ostaje**. S obzirom da se ovaj trošak neće moći nadoknaditi iz prihoda od interkonekcijskih usluga, **isti će biti potrebno nadoknaditi iz drugih raspoloživih sredstava, poglavito iz sredstava namijenjenih za daljnja ulaganja u infrastrukturu**.

Smatramo da u vrijeme financijske krize i recesije kada je općenito investicijski potencijal znatno smanjen vanjskim okolnostima, a rizičnost ulaganja znatno povećana, financijska sredstva ne smiju izlaziti iz gospodarstva, a time posljedično i umanjivati porezne prihode državnog proračuna regulatornom politikom. Upravo suprotno, smatramo da treba uvoditi promjene, ako su potrebne, postupno, a poticati ulaganja u tržište regulatornom politikom kojom će se osigurati koliko god je to moguće predvidivo i stabilno regulatorno okruženje.

2. Utjecaj prijedloga smanjenja interkonekcijskih cijena HT-a

S obzirom da su cijene za regionalnu interkonekciju već znatno snižene u ožujku 2009. godine, dodatno sniženje koje Agencija odredi, uključujući ukidanje naknada za uspostavu poziva, rezultat će ukupnim sniženjem cijena za regionalnu interkonekciju od 33%⁹ u okviru samo jedne godine.

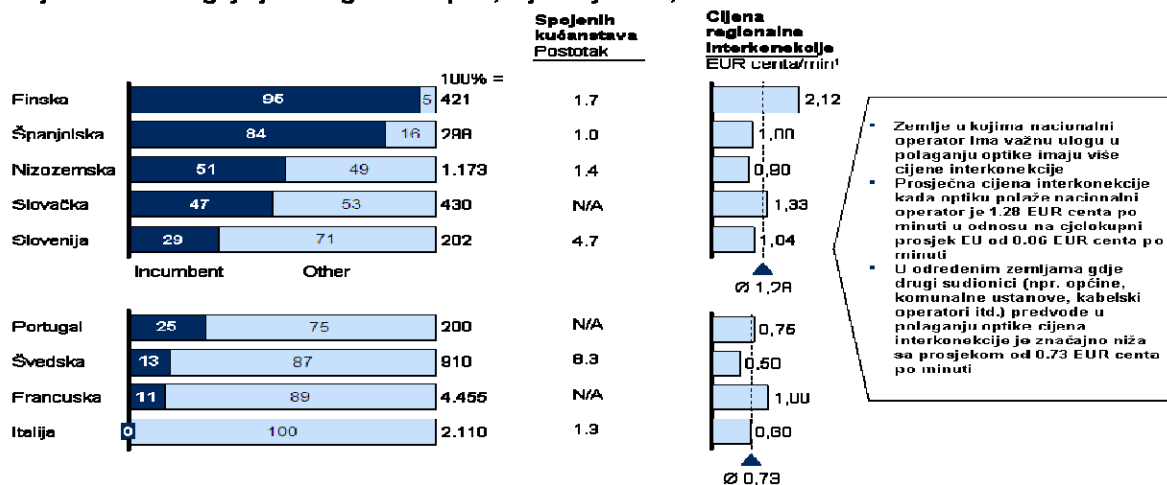
Navedene promjene u regulatornom okviru događaju se nakon što je HT završio planove za 2009. godinu i započeo s njihovim izvršavanjem. Navedeni planovi predviđali su značajna godišnja ulaganja u mrežu i infrastrukturu nove generacije, a koja ulaganja smatramo potrebnim radi približavanja elektroničko-komunikacijskog sektora, ali i gospodarstva u cjelini, razvijenim zemljama zapadne Europe. Navedena ulaganja bez obzira na stanje hrvatskog gospodarstva i utjecaja financijske krize i recesije planirana su na razinama prošle godine. HT smatra da je zatvaranje gospodarskog i inovativnog jaza prema europskim zemljama prioritet kako za hrvatsko društvo, tako i za HT.

Konkretno, u narednom desetogodišnjem periodu, HT je planirao znatne investicije u razvoj širokopojasnog pristupa, uključujući optičku pristupnu infrastrukturu (NGA). Ova investicija bi omogućila daljnji razvoj usluga širokopojasnog pristupa, koji bi značajno doprinio strategiji razvoja širokopojasnog pristupa Hrvatske koja ima za cilj doseći stopu penetracije u zapadnoj Europi u najkraćem mogućem vremenu. Prosječna stopa penetracije kućanstva u zapadnoeuropskim zemljama je oko 63%, dok je stopa penetracije u Hrvatskoj oko 36%. Očito je da su u cilju ispunjenja navedenog strateškog cilja za hrvatski telekomunikacijski sektor potrebna daljnja značajna ulaganja u infrastrukturu (slika 2.).

⁹ Cijena poziva u trajanju od 3 minute

Zemlje u kojima nacionalni operator predvodi ulaganja u optiku imaju relativno više cijene interkonekcije

Broj kućanstava gdje je usluga dostupna, siječanj 2009, Postotak

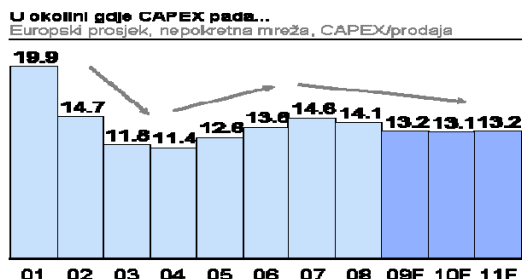

Slika 2.

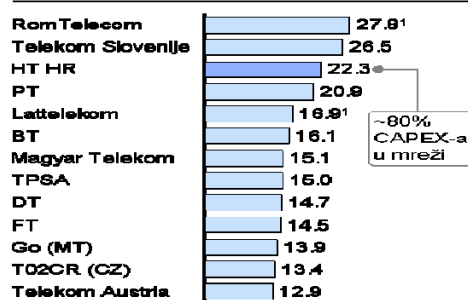
Trenutna razina HT-ovih ulaganja u odnosu na prihode iznosi preko 20% (slika 2), što je značajno više od ulaganja ostalih europskih telekomunikacijskih operatora u nepokretnu mrežu. Ovo jasno pokazuje HT-ovu odlučnost ka investicijama u napredne tehnologije i jednako je kvartalnim prihodima (ne profitu!) u nepokretnoj mreži koji su direktno reinvestirani u Hrvatsku. Takva visoka razina ulaganja se traži kako bi se dosegno traženi tržišni razvoj i konačno premostila digitalna podjela između Hrvatske i najrazvijenijih EU zemalja.

Razina CAPEX-a HT-a je među najvišima u usporedbi sa ostalim europskim nacionalnim operatorima

2008, postotak, nepokretna mreža

...HT zadržava visoku razinu ulaganja
Nepokretna mreža, omjer CAPEX/prodaja

1 2007

IZVOR: Godišnji izvještaji, Oppenheimer&Co.

Slika 3.

Međutim, prijedlog Agencije ide u suprotnom smjeru i može uskratiti telekomunikacijskom tržištu i gospodarstvu u cjelini žurno potrebna ulaganja, šaljući pri tom pogrešne signale potencijalnim ulagačima.

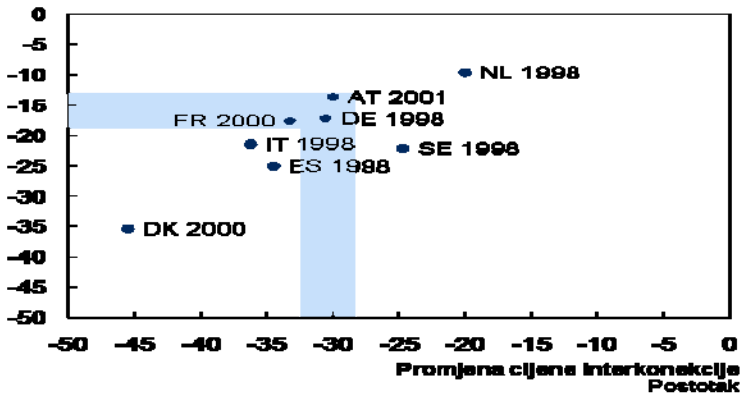
Posljedično, HT će biti prisiljen ponovno razmotriti planirana ulaganja u novu generaciju pristupnih mreža (NGA) te razmotriti donošenje odluke o smanjenju planiranih ulaganja u slučaju ponovnog smanjenja cijena međusobnog povezivanja kako to predlaže Agencija.

3. Utjecaj na vrijednost tržišta

Pored navedenog efekta na investicijske odluke, smanjenje interkonekcijskih cijena može imati izravan utjecaj na smanjenje maloprodajnih cijena, a što će posljedično utjecati na smanjenje ukupne vrijednosti tržišta kao i na smanjenje proračunskih prihoda. Kao primjer navodimo uočeni trend smanjenja maloprodajnih cijena u EU zemljama, uslijed smanjenja interkonekcijskih cijena (slika 4).

U drugim europskim zemljama smanjivanje cijena interkonekcije dovelo je u prošlosti do smanjivanja maloprodajnih cijena...

Promjena maloprodajne cijene (cijene za regionalne pozive radnim danom)
-1 godinu nakon promjena cijena interkonekcije
Postotak

IZVOR: Ovans, European Commission Telecom price development 2008

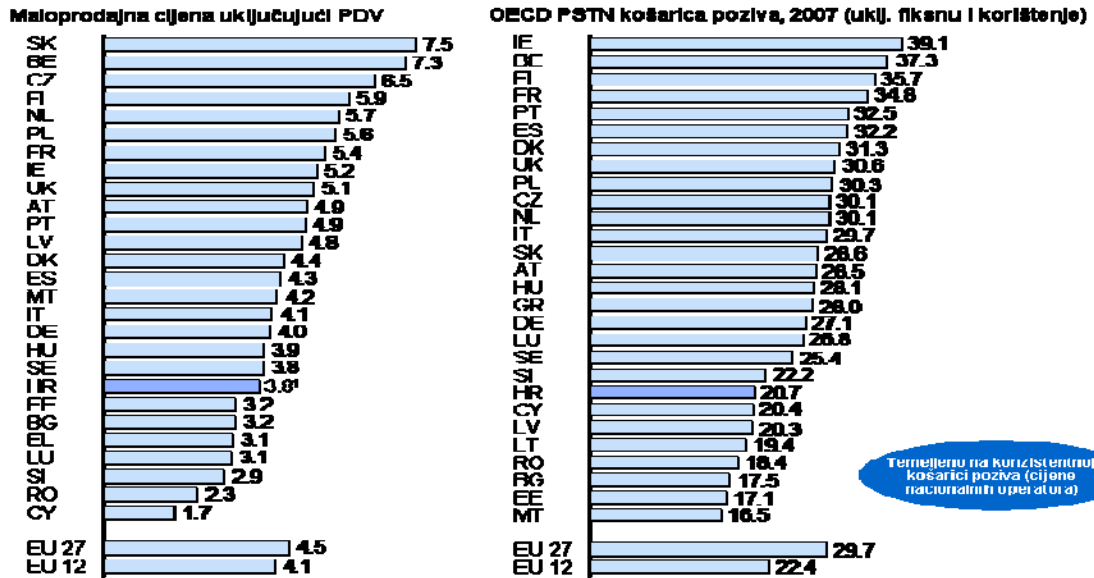
Slika 4

Činjenica je da smanjenje maloprodajnih cijena predstavlja pogodnost za krajnje korisnike, **međutim ova pogodnost je samo kratkoročna**. To iz razloga što će uslijed smanjenja maloprodajnih cijena doći i do smanjenja prihoda operatora na tržištu, a time i do smanjenja raspoloživih sredstava za ulaganja u infrastrukturu. Slijedom navedenog, **dugoročna korist za krajnje korisnike, u vidu napredne širokopolasne infrastrukture i naprednih usluga i aplikacija, posljedično će izostati**.

Također, u usporedbi s maloprodajnim cijenama u drugim europskim zemljama, hrvatske maloprodajne cijene, kako nominalne tako i maloprodajnim cijene u usporedbi s prihodima, među najnižima su u Europi. U prilog navedenom govori slika 5.

Maloprodajne cijene u fiksnoj mreži u Hrvatskoj već su među najnižima u Europi

Rujan 2008., nacionalni operatori maloprodajno cijeno lokalnih poziva (3 minute) uključujući PDV, za vrijemo jakog prometa

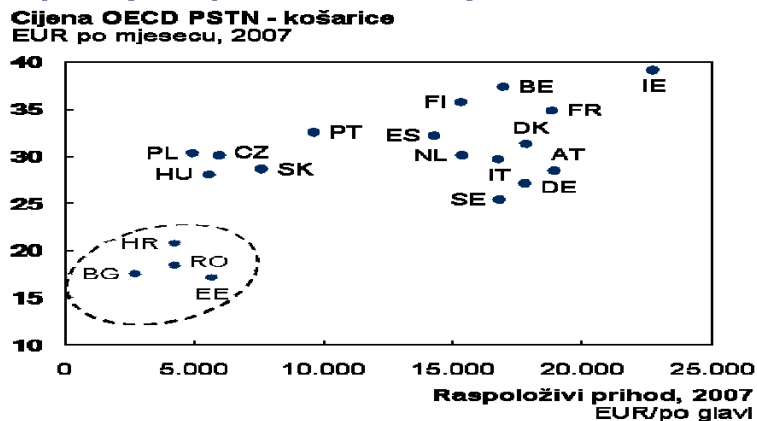

1 Korištena je maloprodajna cijena od HRK 0.28 po minuti i HRK/EUR 7.46

IZVOR: EU 14th progress report, H I

Slika 5.

... čak i ukoliko se uspoređuju s obzirom na prihod po glavi stanovnika, hrvatske maloprodajne cijene su među najnižima

IZVOR: OECD, EIU

Slika 6

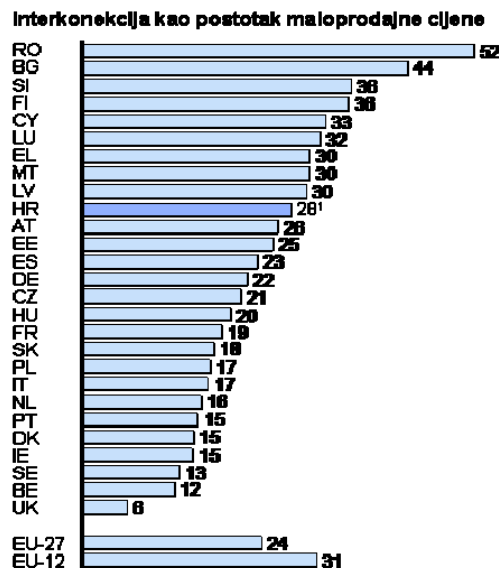
Međutim, neovisno o prethodno navedenom, u predviđanjima posljedica smanjenja interkonekcijskih cijena potrebno je uzeti u obzir specifičnosti hrvatskog tržišta. Pri tome osobito mislimo na činjenicu da posljednje smanjenje interkonekcijskih cijena do sada nije rezultiralo znatnim smanjenjem maloprodajnih cijena, posebno ako se uzme u obzir trenutna financijska situacija u kojoj se nalaze hrvatski alternativni operatori (negativna EBIT-a, visoka razina duga, itd.), a koja bi također mogla utjecati na odluku alternativnih operatera da zadrže povećanu maržu, odnosno postojeću razinu maloprodajnih cijena. Stoga, a s obzirom na specifičnosti hrvatskog tržišta, vjerojatnije je za očekivati da smanjenje interkonekcijskih cijena neće dovesti do smanjenja maloprodajnih cijena.

Posljedično, nije za očekivati da će od smanjenja interkonekcijskih cijena krajnji korisnici imati čak ni (potencijalnu) kratkoročnu korist, u vidu smanjenja maloprodajnih cijena. Također, a kao što je već gore navedeno, uslijed smanjenja interkonekcijskih cijena izostat će i ulaganja u naprednu infrastrukturu, što posljedično znači da će izostat i dugoročna korist za krajnje korisnike. **Stoga, postavlja se pitanje opravdanosti ovakve mjere, s obzirom da je vjerojatno za očekivati da ista neće dovesti do bilo kakvih pogodnosti za krajnjeg korisnika.** Pri tome je važno istaknuti da je Agencija dužna prilikom određivanja regulatornih obveza voditi se načelima iz članka 5. ZEK-a, a među kojima je na prvom mjestu upravo **načelo osiguravanja mogućnosti za korisnike usluge da ostvare najveće pogodnosti izbora, cijene i kakvoće usluge.**

Također, a neovisno o gore navedenom, potrebno je istaknuti da alternativni operatori i uz postojeće maloprodajne i veleprodajne cijene imaju dovoljno veliku maržu u usporedbi sa stanjem u ostalim europskim zemljama (slika 7.). Drugim riječima, postojeće marže ne opravdavaju odnosno ne nalažu dodatno sniženje interkonekcijskih cijena.

Cijene interkonekcije spram maloprodajnih cijena su u skladu sa zemljama EU ostavljajući konkurenciji pravednu marginu

Rujan 2008., dominantni operatori – maloprodajne cijene lokalnih poziva uključujući PDV, vrijeme jakog prometa, po minuti (bazirano na 3 minute) spram jedne uzastopne cijene interkonekcije

¹ Korištena je maloprodajna cijena od HRK 0.28 po minuti i interkonekcija od HRK 0.08 (bazirano na 3 minute)

IZVOR: 14. izvještaj EU o napretku, HT

Slika 7.

Ukoliko je cilj predloženog smanjenja interkonekcijskih cijena omogućiti alternativnim operatorima dodatni izvor financiranja iz povećane marže s obzirom na njihovo trenutno financijsko stanje (a što samo po sebi ne može biti cilj bilo koje regulatorne mjere), postoji opasnost da ni takav cilj u konačnici neće biti ostvaren. Naime, niže interkonekcijske cijene mogu potaknuti ulazak novog operatora na tržište (npr. najave T2 i Telekom Slovenije o ulasku na hrvatsko tržište), koji s obzirom na zasićenost hrvatskog tržišta može konkurirati jedino nižim maloprodajnim cijenama. Posljedično, postojeći alternativni operatori morat će sniziti svoje maloprodajne cijene kako bi ostali konkurentni u odnosu na nove sudionike na tržištu pa će povećane marže, koje su trebale služiti kao dodatni izvor financiranja, izostat.

4. Metodologija izračuna cijene

Kada se sukladno članku 62. stavak 3. ZEK-a primjenjuje metoda referentnih vrijednosti za određivanje cijena smatramo nužnim odrediti usporedne okolnosti i uvjete pod kojima se pojedini operatori u određenom trenutku nalaze, i to ovisno o:

- zemljopisnim značajkama
- postojećoj mrežnoj strukturi
- ekonomskom okruženju
- razini liberalizacije.

Korištenje referentne vrijednosti znači pronaći slične/usporedive okolnosti i slučajeve u odnosu na koje je usporedba prikladna.

Ako je cilj metodologije Agencije bio usporediti cijene HT-a s aritmetičkim prosjekom cijena svih EU 27, smatramo da takva usporedba ne odražava situaciju na hrvatskom tržištu na prikladan način, o čemu se mora voditi računa primjenom relevantnog propisa. Hrvatska je država koja je trenutno u postupku pridruživanja EU i teško se može uspoređivati s zapadnoeuropskim zemljama članicama EU. S druge strane, držati se ove metode pretpostavljalo bi da sve države uključene u izračun prosjeka trebaju imati istu cijenu. To bi značilo da sve države iznad prosjeka imaju previsoke cijene, a sve države ispod prosjeka preniske cijene. Takav zaključak nije realan.

Pravilna primjena propisane metode podrazumijeva određivanje cijene prema cijenama koje su zaista referentne, a primjenjuju se u zemljama u tranziciji s usporedivom ekonomskom situacijom kao u Hrvatskoj i sličnom veličinom tržišta, s obzirom da je ekonomija razmjera prevladavajuća u mrežnoj i geografskoj strukturi.

Najbliži primjer koji bi odražavao trenutnu tržišnu situaciju u Hrvatskoj se sukladno tome može naći u najnovijim članicama EU, tj. u deset država koje su se pridružile EU u 2004. godini, te u Rumunjskoj i Bugarskoj koje su postale članice EU u 2007. godini (EU12). Ipak, i tako dobivene referentne vrijednosti bi morale biti prilagođene na način da se u svakom slučaju uzmu u obzir okolnosti i posebnosti na hrvatskom tržištu.

Pored navedenog, smatramo da je metodologija koju je primijenila Agencija manjkava, i to iz sljedećih razloga.

Agencija presumira omjer od 50%:50% između vremena jakog i slabog prometa, kako bi se izračunala prosječna cijena po državi, te je polazeći od te pretpostavke tek na kraju, na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih započelih minuta poziva iz mreže HT-a u omjeru 67,55%:32,45% za originaciju izračunala konačne cijene originacije. Inicijalna primjena omjera 50%:50% bi mogla biti prihvatljiva kako bi se stvorio pregled raspona cijena, međutim, to ne odražava pravu cijenu u svim državama zbog različitih vremenskih razdoblja u vrijeme jakog i slabog prometa. Posebice u slučajevima kada se tarife koriste u „noćnom razdoblju“, omjer će biti daleko niži. Izjednačavanje takvih omjera za sve države može se prihvatiti samo da bi se dobio pregled, ali ne i da bi se izračunala stvarna cijena za pojedinu državu. U tom smislu smatramo da je trebalo primijeniti distribuciju od 67,55%:32,45% od samog početka kalkulacije, s obzirom da ista odražava stanje na hrvatskom tržištu te je kao takva realnija.

Smatramo da je Agencija u svojoj metodologiji pogrešno poistovjetila dva potpuno različita termina: interkonekcijsku cijenu i referentnu vrijednost. Agencija je uspoređivala cijene iz Standardne ponude HT-a s cijenama svih država članica EU na način da je uzela aritmetičku sredinu tih cijena (oduzimajući „vanjske vrijednosti“), a nije uspoređivala cijenu HT-a s referentnom vrijednošću, tj. onom cijenom ili cijenama s kojom se HT-ova cijena može usporediti. Aritmetička sredina cijena koja se primjenjuje u državama članicama EU nije referentna (usporediva) s interkonekcijskom cijenom HT-a. Naime, da je namjera zakonodavca bila usporedba cijena s aritmetičkom sredinom cijena u državama članicama EU, tada bi tako bilo navedeno u članku 62. stavak 3. ZEK-a, što nije slučaj.

Nadalje, Agencija je pri izračunu cijena interkonekcije uzela u obzir tečaj kune u odnosu na EUR u iznosu od 7,1748 kn, kao prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke u razdoblju od srpnja do prosinca 2008. Držimo da je primjena navedene tečajne vrijednosti zastarjela, te ne odražava stvarno

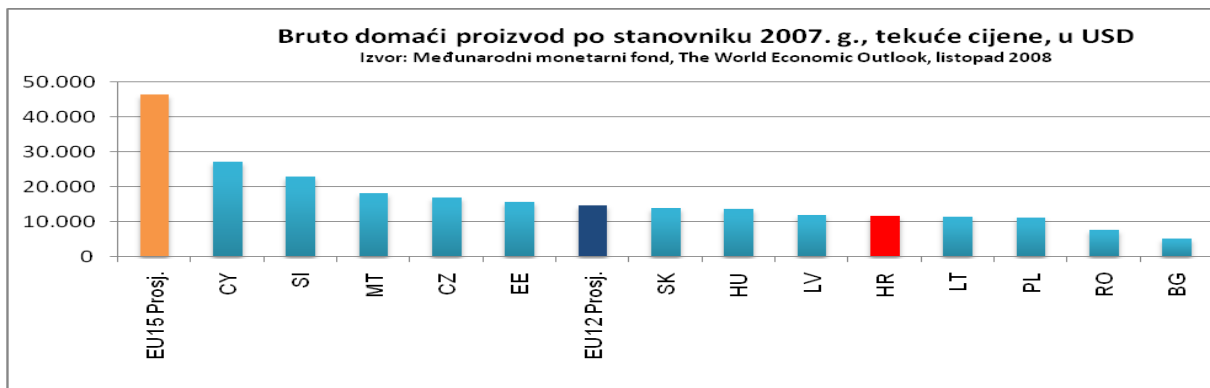
stanje s obzirom da se javna rasprava vodi u travnju 2009, a primjena rezultata analize se očekuje u drugoj polovici 2009. Slijedom navedenog smatramo da bi trebalo primijeniti onaj tečaj koji je aktualan u trenutku donošenja odluka u sklopu ove analize.

Zaključno, smatramo da bi pravilnom primjenom metodologije izračuna cijena, sukladno gore navedenom, trebalo:

- kao referentne vrijednosti uzeti cijene međusobnog povezivanja koje se primjenjuju u EU12;
- uzeti u obzir trendove povećanja cijena u nekim državama s obzirom na sniženje volumena fiksnih minuta;
- uzeti u obzir stanje na hrvatskom tržištu što podrazumijeva utjecaje financijske krize i potrebu daljnjih značajnih ulaganja u telekomunikacijski sektor;
- uzeti u obzir gospodarske interese HT-a i drugih operatora u okviru konzistentne regulatorne politike.

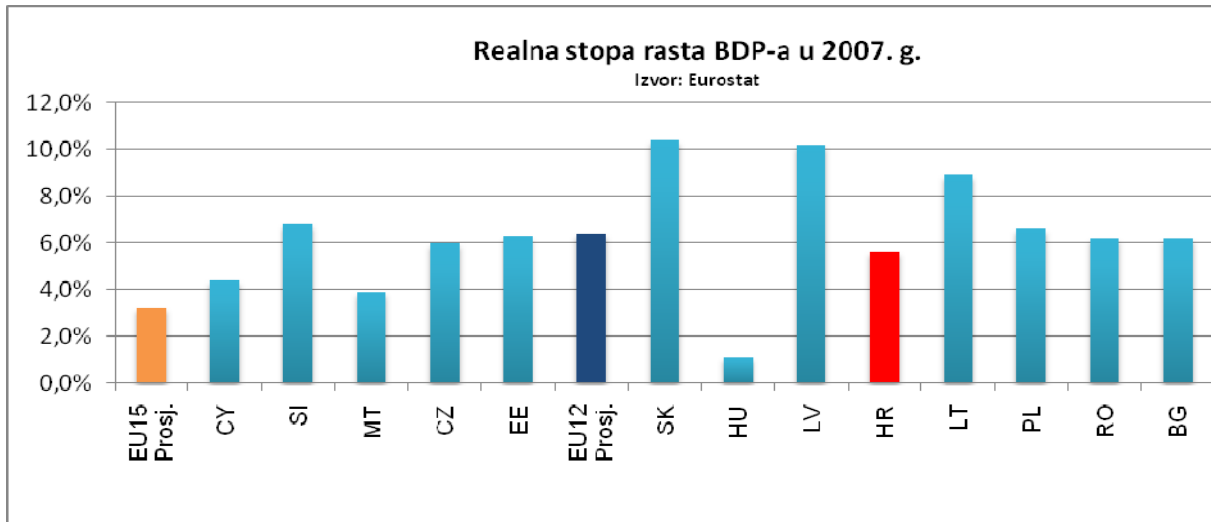
4.1. Primjena referentnih vrijednosti s obzirom na cijene međusobnog povezivanja država članica EU12

Tržišta u EU12 su usporediva s hrvatskim okruženjem. Većina država u EU12 su do nedavno bile države u tranziciji, a neke od njih se još uvijek mogu takvima smatrati. Njihov BDP po glavi stanovnika je ispod razine država EU15. Prosječan BDP po glavi stanovnika u EU12 je više nego upola manji od BDP-a po glavi stanovnika u EU15, kao što je prikazano niže.

Slika 8.

Istovremeno, stope rasta u državama EU12 i potrebe za ulaganjima su općenito znatno više kako bi se smanjila razlika u odnosu na EU15. Ovo je prikazano u sljedećoj tablici sa stvarnim stopama rasta BDP-a.

Slika 9.

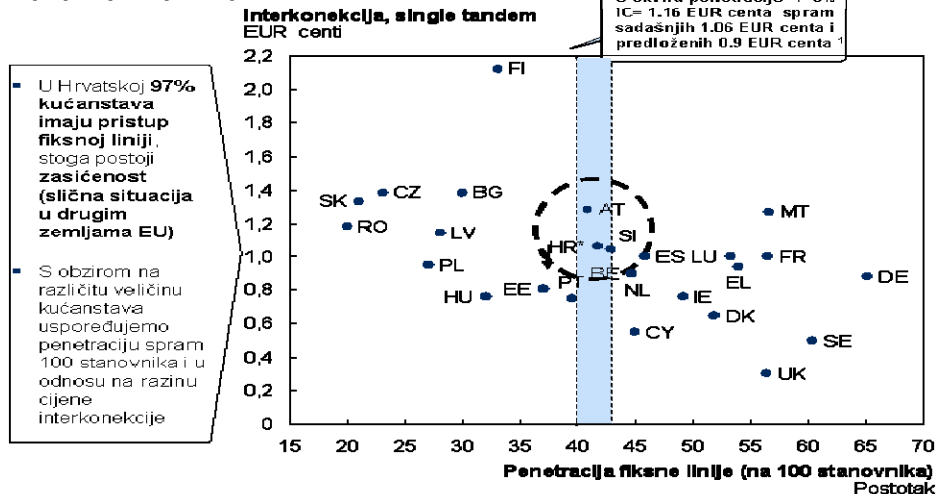
Također, države EU12 su započele s liberalizacijom tržišta u tijeku pridruživanja EU te se danas nalaze u fazi liberalizacije koja se ogleda i u različitim reguliranim razinama cijena koje općenito prelaze cijene u EU15.

Stoga, više cijene interkonekcije u EU12 u usporedbi sa EU15 imaju opravdanu i logično postavljenu osnovu s obzirom da odražavaju veće investicijske potrebe u EU12 kako bi se premostila razlika u razvojnom ciklusu u odnosu na EU15.

Trenutne cijene interkonekcije u Hrvatskoj su ispod ponderiranog prosjeka u EU12, dok bi predloženo sniženje cijena od 33% u 2009. g. za regionalnu interkonekciju svrstalo cijene u Hrvatskoj među najnižima u EU12 te znatno niže od onih u zemljama koje imaju sličnu topologiju mreže, kao što je npr. Slovenija (slika 10.)

Usporedba sa sličnim tržištima poput Austrije i Slovenije ne sugerira daljnje smanjivanje cijena interkonekcije na 0.9 EUR centa

Poziv u trajanju od 3 minuta u vrijeme jakog prometa uključujući cijenu uspostave poziva

1 koristeći cijenu po minuti 7.5 i cijenu uspostave poziva 1.5 , trajanje poziva 3 minute i HRK/EUR 7.45

IZVOR: Progress report on the single European electronic communications market 2008 (14th report), ITU, GFK

Slika 10.

Usporedba se mora vršiti u odnosu na EU12, a ne u odnosu na EU27 jer „veličina tržišta je važna“ zbog ekonomije razmjera. Distribucija fiksnih troškova nije ista kada se dijeli na 4.500.000 stanovnika (i njihove minute) i kada se dijeli na 45.000.000 stanovnika (i njihove minute) kao što bi to bio slučaj u Španjolskoj i drugim većim tržištima. Utjecaj fiksnih troškova po stanovniku ili po minuti po stanovniku je veći u manjim državama, pa su stoga i opravdane više cijene u manjim državama kako bi se nadoknadili (veći) fiksni troškovi.

Operatori u državama EU12 nisu prošli kroz nekoliko ciklusa porasta učinkovitosti kao što je to slučaj kod operatora u većini država EU15. Tako je i HT-ova troškovna učinkovitost danas niža u usporedbi s operatorima iz najrazvijenijih europskih zemalja. Usporedba sa EU27 dovodi do prosjeka koji u obzir uzima višu razinu učinkovitosti, kakva još nije dosegnuta u EU12, pa ni u Hrvatskoj.

4.2. Trend povećanja cijena međusobnog povezivanja s obzirom na pad volumena fiksnog prometa

Nacionalna regulatorna tijela u drugim europskim državama već su uzela u obzir razvoj javnih govornih usluga u nepokretnoj mreži pri određivanju interkonekcijskih naknada. Tako je dansko nacionalno regulatorno tijelo odobrilo povećanje interkonekcijske naknade za do 21%, nacionalno regulatorno tijelo u Luksemburgu povećalo je naknade do 16%, OfCom u Ujedinjenom Kraljevstvu je odobrio umjereno povećanje cijene te, u najnovijem slučaju, njemačko regulatorno tijelo, Bundesnetzagentur, povećalo je interkonekcijske cijene za prosječno 4,4.% u prosincu 2008. godine.

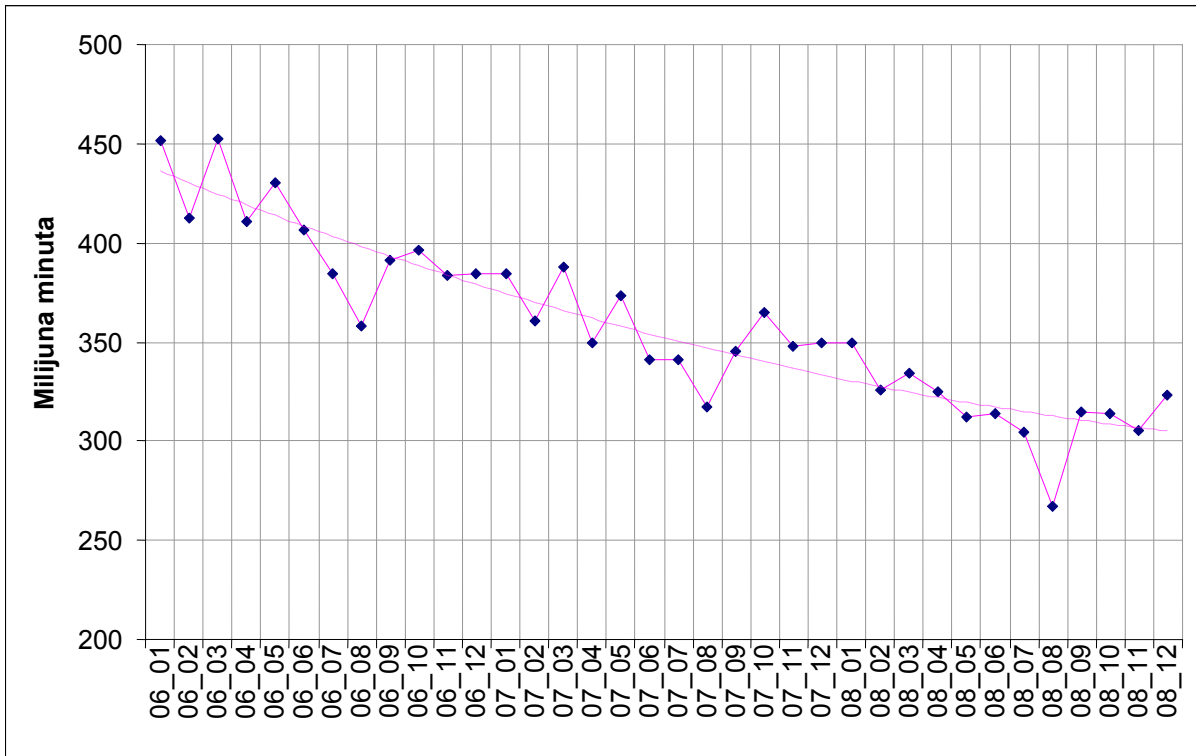
Skrećemo pozornost da je uočen trend smanjenja količine prometa javnih govornih usluga u nepokretnoj mreži glavni čimbenik u porastu troškova interkonekcijskih usluga. Očekuje se da će se ovaj trend nastaviti i u nadolazećim godinama. Takav trend prisutan je i u Hrvatskoj i to iz sljedećih razloga:

- supstitucije fiksne telefonije s mobilnom: pored potpune supstitucije fiksne s mobilnom telefonijom, korisnici povećano koriste mobilnu telefoniju, čak i ako pri tom zadržavaju fiksni pristup (slika 1.);
- rast izdvojenih parica: konkurencija u javnoj govornoj usluzi u nepokretnoj mreži putem izdvojene lokalne petlje se stalno povećava te time smanjuje količinu originacijskih minuta u HT-ovoj mreži;
- kabela mreža i druge alternativne tehnologije nude konkurentne *triple play* pakete, što dodatno dovodi smanjenja količine originacijskih minuta HT-a;
- *Voice over broadband* već ima snažan utjecaj na količinu originacijskih minuta te se očekuje daljnje povećanje te vrste prometa.

Očekuje se da će se smanjenje ukupne količine prometa u tradicionalnoj nepokretnoj mreži (PSTN) dodatno ubrzati, pri čemu će ukupni troškovi te mreže ostati uglavnom nepromijenjeni s obzirom da je tehnički nemoguće isključiti pojedine centrale i izmijeniti arhitekturu mreže.

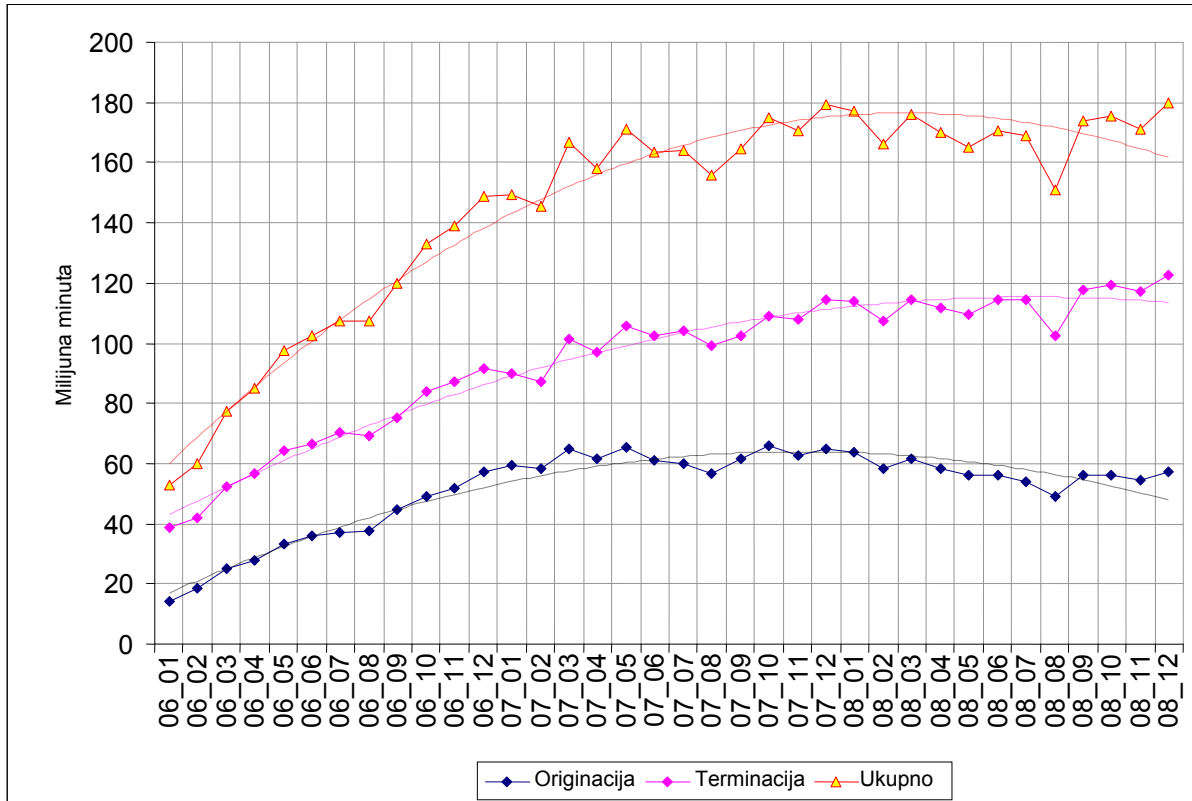
U razdoblju od 2005. do 2008. ukupna količina minuta realiziranih u HT-ovoj nepokretnoj mreži smanjila se za gotovo 30% (sa 4,67 milijardi minuta u 2005. godini na 3,38 milijardi minuta u 2008. godini). Nije potrebno naglašavati da smanjenje količine prometa uz zadržavanje iste razine fiksnih troškova dovodi do povećanja jediničnog troška po minuti.

Smanjenje količine minuta u maloprodaji HT-a posljedica je razvoja tržišnog natjecanja, a što je prikazano u sljedećem grafičkom prikazu.

Slika 11.

Trend smanjenja količine minuta primjetan je i u veleprodaji HT-a. Terminacija u HT-ovu mrežu od strane mobilnih i fiksnih operatora se disperzira pa se može očekivati da će u 2009. godini doći do daljnjeg smanjenja količine minuta terminiranih u HT mrežu. Istovremeno, količina minuta koja se odnosi na originaciju se također smanjuje budući da operatori u nepokretnoj mreži migriraju svoje korisnike s predodabira operatora (CPS) na izdvojenu lokalnu petlju (ULL).

Slika 12.

Analiza smanjenja količine prometa i povećanja interkonekcijskih naknada koju smo proveli za hrvatsko tržište u skladu je i sa situacijom u zapadnoeuropskim državama, kao što smo to prethodno naveli. Još važnija je usporedba sa stanjem u državama koje bi se mogle usporediti s Hrvatskom po određenim kriterijima (kao npr. Češka Republika, Mađarska i Poljska) koja se vidi u prikazu niže, a koja potvrđuje da postoji pad količine prometa i povećanje interkonekcijskih naknada iz istih razloga koji su navedeni ranije u tekstu.

5. Ukidanje naknada za uspostavu poziva

Nadalje, Agencije predlaže ukidanje naknade za uspostavu poziva u nepokretnoj mreži HT-a za usluge originacije poziva.

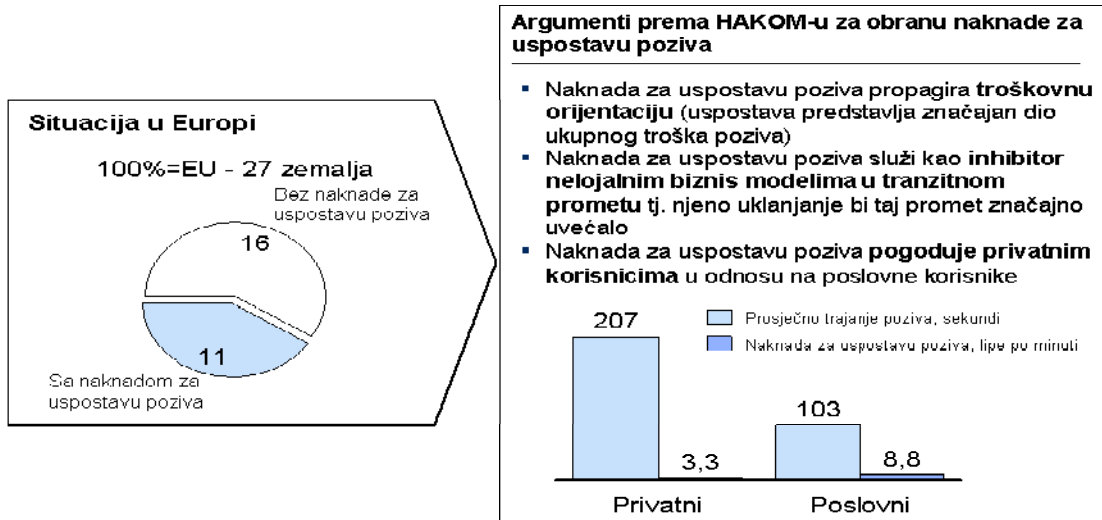
Komentar:

HT se protivi ukidanju naknade za uspostavu poziva osobito iz razloga što poglavito ova naknada odražava stvarni trošak koji se mora podmiriti. Naime, postojeća HT-ova naknada za uspostavu poziva u skladu je s načelom troškovne usmjerenosti, što je više puta potvrđeno od strane Agencije kroz niz odluka kojima su odobrene HT-ove interkonekcijske cijene (uključujući i naknade za uspostavu poziva). Stoga, smatramo da bi Agencija trebala obrazložiti zašto, prema mišljenju Agencije, to više ne bi bilo tako. Slijedom navedenog možemo zaključiti da ukidanje ove naknade zapravo predstavlja prikriveno sniženje interkonekcijskih cijena.

Skrećemo pozornost da neovisno o ukidanju naknade za uspostavu poziva, **pripadajući trošak ostaje**. Stoga bi se taj trošak trebao nadoknaditi kroz povećanje cijene interkonekcijskog prometa. Međutim, ovdje je bitno istaknuti da takvo rješenje ne bi bilo u interesu rezidencijalnih korisnika, koji u pravilu ostvaruju duže pozive od poslovnih korisnika (slika 13). Drugim riječima, postojanje naknade za uspostavu poziva pogoduje rezidencijalnim korisnicima.

No, s obzirom da je iz prijedloga Agencije razvidno da trošak naknade za uspostavu poziva neće moći nadoknaditi iz prihoda od naknade za promet, **isti će biti potrebno nadoknaditi iz drugih raspoloživih sredstava, poglavito iz sredstava namijenjenih za daljnja ulaganja u infrastrukturu.**

Naknada za uspostavu poziva je razuman element određivanja veleprodajne cijene baziran na troškovnoj orijentaciji i pogodovanju operatora koji pružaju usluge privatnim korisnicima

IZVOR: Cullen, HT

Slika 13

Nadalje, Agencija navodi (str. 66.): „...da način obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva koji se temelji na naplaćivanju usluge uspostave poziva, a koja se naplaćuje po pozivu, nije opravdan. Naime, HT, drugim operatorima, istu uslugu obračunava na dva načina“. Temeljem navedenog Agencija dodatno zaključuje da je potrebno ukinuti naknadu za uspostavu poziva. Ovaj navod Agencije nije jasan. Naime, ne radi se o dva načina, već o dva različita tipa troška za istu uslugu (trošak uspostave i trošak prijenosa). S druge strane, i sama Agencija navodi da postoje operatori koji naknadu naplaćuju kroz cijenu po minuti, a postoje i oni operatori koji naplaćuju po minuti plus naknadu za uspostavu poziva. Stoga, nije jasno zbog čega bi jedino HT morao odustati od naplate naknade za uspostavu poziva, odnosno zašto bi princip naplate interkonekcijskih troškova bez naknade za uspostavu poziva bio pravilan/prikladan na hrvatskom tržištu. Slijedom navedenog ne vidimo osnove za ukidanje naknade za uspostavu poziva.

Podredno, ukoliko Agencija ostane pri prijedlogu za ukidanjem naknade za uspostavu poziva, smatramo da bi trebalo na odgovarajući način povisiti cijene terminacije kako bi se ovaj trošak ipak nadoknadio od interkonekcijskih usluga, a ne iz drugih sredstava.

Ujedno skrećemo pozornost da se sve prethodno navedeno vezano uz prijedlog sniženja interkonekcijskih cijena na odgovarajući način odnosi i na ukidanje naknade za uspostavu poziva.

Zaključak vezan uz točku 8.1.4. HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.

S obzirom na sve prethodno navedeno smatramo da u ovom trenutku nema mjesta za daljnje sniženje interkonekcijskih cijena, odnosno za ukidanje naknade za uspostavu poziva te se istome protivimo.

8.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja

Uvodno, smatramo potrebnim istaknuti da je još za trajanja javne rasprave o računovodstvenom razdvajanju i troškovnom računovodstvu HT Agenciji predočio jasne i nedvosmislene dokaze iz kojih je vidljivo kako je praksa na području računovodstvenog razdvajanja u pogledu njegove implementacije vrlo različita unutar država članica EU, pri čemu je važno napomenuti da neke od najrazvijenijih zemalja EU primjenjuju manje zahtjevne metodologije računovodstvenog razdvajanja od onih koje je HT-u nametnula Agencija. Uzimajući u obzir prethodno navedeno, vjerujemo da svaka regulatorna intervencija, pa tako i obveza računovodstvenog razdvajanja, mora biti prilagođena svrsi, nadalje, mora uvažavati potrebe HT-a za znatnim ulaganjima u implementaciju i provedbu regulatornih obveza kao i u mreže nove generacije kao i biti razmjerna položaju u kojem se Hrvatska nalazi s obzirom na njezin stupanj razvoja tržišta. Nažalost, smatramo da kod računovodstvenog razdvajanja, niti jedno od navedenog nije uzeto u obzir.

a) Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u **obvezu računovodstvenog razdvajanja** računovodstvenih podataka vezanih za uslugu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, kako bi se moglo provjeriti provode li se obveze transparentnosti i nediskriminacije u vezi sa cijenama usluge, odnosno utvrditi diskriminira li HT cjenovno ostale operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva.

Komentar:

Analogno zaključku Agencije navedenim u analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu da je određivanjem regulatornih obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva operatorima onemogućeno da naplaćuju cijenu iznad troška te da stoga nije potrebno određivanje dodatne obveze računovodstvenog razdvajanja, smatramo da je isti potrebno primijeniti i na ovaj slučaj. Naime, i na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HT-u je određena obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva, kojom se postiže gore navedena svrha te slijedom toga smatramo da nije potrebno propisivati dodatne obveze u svrhu ispunjavanja iste.

Također, smatramo potrebnim napomenuti da je obveza računovodstvenog razdvajanja već nametnuta HT-u rješenjem Vijeća Agencije (klasa: 130-01/06-01/09, ur.br: 376-11-18) od 18. studenog 2008., prije provođenja postupka analize tržišta, što evidentno ne predstavlja primjer najbolje regulatorne prakse. Nadalje, iz ovako provedene analize tržišta nije razvidno da je nametanje obveze računovodstvenog razdvajanja opravdano, iz čega se može zaključiti da odgovarajući dokazi nisu priloženi, odnosno da sama analiza tržišta nije pravilno provedena.

Dodatno, na tržištu započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji nema transfernih naknada, budući da se usluga nudi samo drugim operatorima stoga nije niti moguće niti logično provesti analizu u cilju pribavljanja dokaza na temelju kojih bi se moglo zaključiti da li se predmetna usluga maloprodajnom dijelu HT-a i povezanim društvima nudi pod istim uvjetima kao i drugim operatorima. Stoga primarni cilj računovodstvenog razdvajanja na relevantnom tržištu jest da se dokaže transparentnost te nepostojanje unakrsnog subvencioniranja.

b) Agencija smatra da, iako određivanje obveze računovodstvenog razdvajanja HT-u iziskuje dodatne troškove, korist od obveze (onemogućavanje kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprječavanje unakrsnog subvencioniranja) bi bila puno veća od troškova koji bi se pojavili kao rezultat njena određivanja.

Komentar:

Navod Agencije da je korist od određivanja obveze računovodstvenog razdvajanja puno veća od njenih troškova držimo neprihvatljivim i neutemeljenim iz razloga što se radi o slobodnoj procjeni Agencije koja nije potkrijepljena dokazima o provedbi analize troškova i dobiti. Naime, Agencija nije

obrazložila temeljem koje analize je donijela ovakav zaključak, niti je isto iz samog dokumenta razvidno, te je vjerodostojnost ovakvog navoda nemoguće provjeriti.

8.1.6. Odabir i predodabir operatora

Agencija u ovom dijelu između ostalog predlaže nametanje obveze HT-u omogućiti uslugu predodabira operatora (CPS) za sve vrste poziva, odnosno uslugu odabira operatora (CP) za nacionalne pozive, lokalne pozive, pozive prema pokretnim mrežama, međunarodne pozive te za pozive prema uslugama s dodanom vrijednosti.

Komentar:

Uvođenje CPS/CS poziva prema uslugama s dodanom vrijednosti je novost u odnosu na postojeće stanje, a Agencija ne navodi koji bi razlozi zahtijevali uvođenja ove promjene.

Naše mišljenje je da bi uvođenje CPS/CS poziva prema uslugama s dodanom vrijednosti unijelo kaos u postojeći način obračuna koji je ionako kompleksan. Dodatno, smatramo da isto niti nema smisla s obzirom da su cijene poziva prema uslugama s dodanom vrijednosti definirane od strane pristupnog operatora i neovisne o operatoru usluga s dodanom vrijednosti koji nudi ovu uslugu krajnjim korisnicima. Drugim riječima, budući da drugi operator ne može ponuditi nižu cijenu, nema nikakvog razloga da ove vrste poziva budu pokrivena CS/CPS-om.

**II) KOMENTARI
HT-HRVATSKIH TELEKOMUNIKACIJA D.D.
NA ANALIZU TRŽIŠTA ZAVRŠAVANJA
(TERMINACIJE) POZIVA U VLASTITU JAVNU
KOMUNIKACIJSKU MREŽU**

4. Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj

4.1. Glavne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj

I) U ovom dijelu analize tržišta Agencija nabraja operatore koji pružaju maloprodajnu uslugu poziva iz nepokretnih mreža krajnjim korisnicima na telekomunikacijskom tržištu u Republici Hrvatskoj. Isto je nužno kako bi se utvrdili tržišni sudionici i doseg tržišta. Međutim, važno je naglasiti da Agencija nije u analizu uključila sve operatore koji pružaju navedenu uslugu s obzirom da pored pobrojanih operatora konkretnu uslugu pruža i tvrtka B-net Hrvatska d.o.o.¹⁰

Komentar:

Makar u fusnoti br. 19 dokumenta stoji kako B-net Hrvatska d.o.o. nije obuhvaćen konkretnom analizom iz razloga što pruža navedenu uslugu „u suradnji s društvom Voljatel d.o.o.“, ovakvo obrazloženje nije jasno niti dovoljno za isključenje jednog od operatora iz analize tržišta na kojemu posluje. Iz konkretnog obrazloženja nije jasno o kakvoj se „suradnji“ radi te radi čega bi takva „suradnja“ bila ključna za izuzimanje određenog operatora iz analize tržišta, niti je iz istoga razvidno radi čega bi takvo izuzimanje B-net-a iz analize tržišta bilo opravdano, uzimajući u obzir specifičnosti telekomunikacijskih tržišta u RH.

Smatramo nužnim uključiti sve operatore koji posluju na određenom tržištu u analizu konkretnog tržišta, jer će u protivnom analiza tržišta biti nepotpuna, što dovodi u pitanje njenu vjerodostojnost.

II) Nadalje, Agencija opisujući mrežu i usluge HT-a u trećem pasusu ovog dijela analize, između ostalog navodi da HT pruža i elektroničke komunikacijske usluga kao što je VoIP.

Komentar:

Skrećemo pozornost da navedeno nije u skladu s prethodnim odlukama, odnosno mišljenjima Agencije. Naime, Agencija je proglasila sve usluge HT-a koje se temelje na HT-ovoj platformi za pružanje govornih usluga korištenjem IP protokola uz postojanje posebnog virtualnog kanala za prijenos govora, javnim govornim uslugama (rješenje Agencije od 7. travnja 2008.g.). Drugim riječima, a sukladno spomenutom rješenju Agencije, HT ne pruža VoIP usluge, već javne govorne usluge u nepokretnoj mreži.

Smatramo da prethodno navedeno ukazuje na nedosljednost u tretmanu pojedinih usluga, a posljedično dovodi u pitanje pravilno određivanje mjerodavnog tržišta, odnosno opravdanost neprepoznavanja određenih VoIP poziva zamjenskom uslugom pozivima završenim u nepokretnim mrežama (5.1.1.2.).

5. Određivanje mjerodavnog tržišta

Kao jedan od ključnih načina za određivanje mjerodavnog tržišta u smislu identifikacije usluga koje čine navedeno tržište, dakle, usluga koje su međusobno zamjenjive, dokument spominje primjenu testa hipotetskog monopola (dalje: SSNIP test). Međutim, unatoč činjenici što SSNIP test predstavlja važan pokazatelj stupnja zamjenjivosti usluga, dokument ne sadrži prikaz konkretnih rezultata provedenog testa, što znači da u tekstu nedostaju najvažniji podaci za procjenu (a time i provjeru) zaključaka Agencije po pitanju zamjenjivosti usluge. Konkretno, nedostaju empirijski podaci koji pokazuju kakva se reakcija korisnika može očekivati u slučaju malog, ali značajnog povećanja cijena, a što bi onda ukazivalo na zamjenjivost usluga na tržištu.

Primjerice, pod točkom 5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje – maloprodajna razina, navedeno je da je pri utvrđivanju mogućih prepreka potencijalnom povećanju cijena terminacije poziva potrebno „...razmotriti ponašanje i pozivatelja i pozvanog, odnosno, korisnikovu cjenovnu osvijestjenost i

¹⁰ Na maloprodajnoj razini B net nudi i uslugu telefonije: <http://www.bnet.hr/telefon>

osjetljivost na cjenovne promjene“. Međutim, nakon toga nije uslijedio prikaz ispitane/utvrđene razine *cjenovne osviještenosti i osjetljivosti korisnika na cjenovne promjene*, utemeljene na rezultatima SSNIP testa, već općeniti zaključak da su „korisnici osjetljivi na cijenu usluge koju kupuju“, što je općepoznato i nedovoljno konkretno za tržišnu analizu zamjenjivosti određenih usluga.

U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije objavljen uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10., gdje navodi kako događaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, moraju biti očekivani u razumnom vremenskom periodu, te se temeljiti na konkretnim elementima, **a ne na nečemu što je teoretski moguće.**

Stoga, a u nedostatku prikaza konkretnih rezultata SSNIP testa, zaključci koje Agencija navodi u dokumentu vezano uz pitanje zamjenjivosti na strani ponude/potražnje, predstavljaju općenite konstatacije, čiju vjerodostojnost nije moguće provjeriti, te za koje je upitno da li uzimaju u obzir specifičnosti hrvatskog tržišta terminacije poziva u nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu. Detaljniji osvrt na analizu zamjenjivosti slijedi ispod.

5.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

5.1.1.1. Pozivi upućeni na brojeve u pokretnim mrežama kao zamjenska usluga pozivima upućenim na brojeve u nepokretnim mrežama

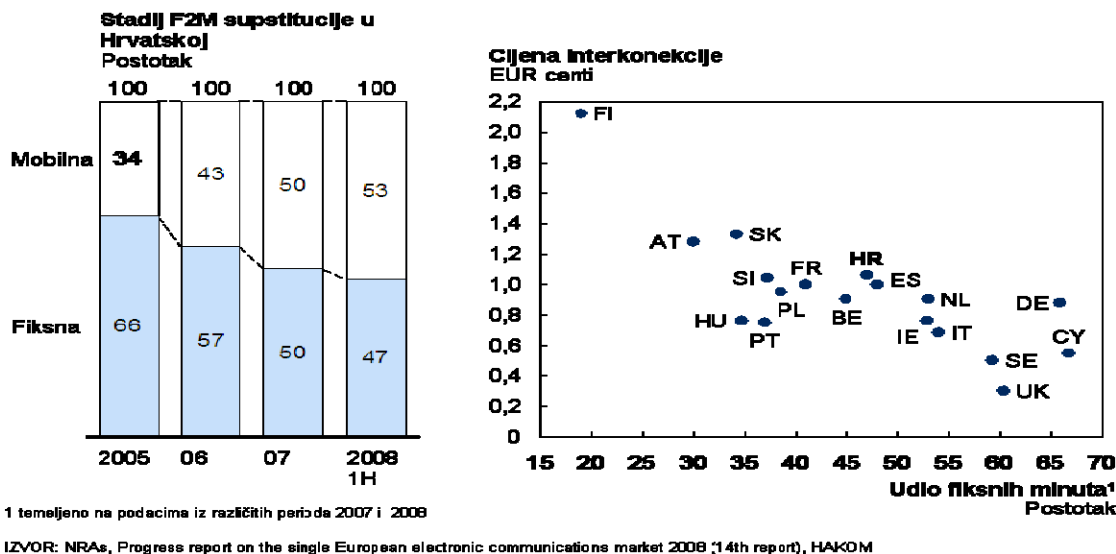
U ovom dijelu Agencija zaključuje kako zamjena poziva iz nepokretne u nepokretnu mrežu pozivima iz nepokretne u pokretnu, ili pozivima ili pokretne u pokretnu mrežu, od strane cjenovno osjetljivog pozivatelja, nije realna.

Komentar:

Kao i u ostatku dokumenta, Agencija je u ovom dijelu propustila uzeti u obzir konkretnu situaciju kao i pokazatelje razvoja hrvatskog tržišta terminacije poziva. Konkretno, mišljenja smo kako je supstituciju poziva iz nepokretne u nepokretnu mrežu pozivima iz nepokretne u pokretnu mrežu ili pozivima iz pokretne u pokretnu mrežu (F2M supstitucija) potrebno uzeti u obzir kao realan utjecaj na tržišnu situaciju na tržištu terminacije u nepokretne mreže, te da bi se pozivi u pokretne mreže, uzimajući u obzir konkretne tržišne pokazatelje, mogli smatrati zamjenskom uslugom usluzi terminacije u nepokretne mreže.

Naime, prema podacima navedenim u slici 1 ispod, u razdoblju od 2005. godine, kada je udio poziva u nepokretnoj mreži u odnosu na udio poziva u pokretnim mrežama iznosio 66%/34%, trend F2M supstitucije se kontinuirano povećavao, tako da bi u 2008. godini udio poziva u nepokretnoj mreži u odnosu na udio poziva u pokretnim mrežama iznosio 47%/53%. Drugim riječima, u 2008. godini došlo je do konvergencije omjera udjela poziva u korist poziva u pokretnim mrežama, a ovaj trend F2M supstitucije se i dalje nastavlja.

Kako F2M supstitucija napreduje u Hrvatskoj, isti trošak treba biti pokriven sa manje fiksnih minuta – smanjivanje cijene interkonekcije nije primjereno

Slika 1

Podaci koje Agencija navodi u slici 5. na stranici 23. dokumenta, te na kojima temelji svoj zaključak kako pozivi upućeni u pokretne mreže nisu zamjenski pozivima prema nepokretnim mrežama, nisu mjerodavni niti je na njima moguće temeljiti takav zaključak iz razloga što ne obuhvaćaju trend F2M supstitucije u potpunosti. Slika 5. prikazuje jedino odnos trajanja odlaznih poziva iz nepokretnih mreža prema nepokretnim i pokretnim mrežama, što pokazuje samo dio učinka F2M supstitucije, jer istovremeno ne pokazuje dio tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu koji je u potpunosti zamijenjen pozivima iz pokretne mreže u pokretnu mrežu.

Stoga, učinak F2M supstitucije treba uzeti u obzir prilikom određivanja tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu, a vodeći računa o tome da je zbog navedenog učinka udio poziva koji završavaju u nepokretnim mrežama spao na ispod 50%, učinku F2M supstitucije treba dati osobitu važnost.

5.1.1.2. Zaključak

Skrećemo pozornost da je Agencija u dijelu analize zamjenjivosti usluge terminacije poziva u nepokretnoj mreži na strani potražnje – maloprodajna razina, propustila uzeti u obzir razne vrste VoIP usluga koje su prisutne na tržištu, a koje operatori nude i korisnici koriste kao zamjenu za javnu govornu uslugu u nepokretnoj mreži.

Općepoznato je da VoIP usluge postoje na tržištu te smatramo da je Agencija u analizi tržišta bila dužna istražiti ovo pitanje, ukazati na činjenicu postojanja VoIP usluga te pokazati razmjer korištenja VoIP-a kao i njegov tržišni potencijal. Manjkavost analize u ovom smislu naglašava više teoretsku prirodu ove analize, te dovodi u pitanje njenu utemeljenost na stvarnoj tržišnoj situaciji.

5.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina

U ovom dijelu Agencija zaključuje kako za uslugu terminacije poziva u nepokretnu mrežu nema zamjenske usluge na veleprodajnoj razini, zbog specifičnosti usluge poziva na određeni broj u nepokretnoj mreži, u smislu da poziv prema konkretnom korisniku može terminirati samo onaj operator na čiju je mrežu korisnik spojen.

Također, Agencija ovdje dodatno zaključuje kako „ne postoji **nikakva zapreka** koja će spriječiti moguće povećanje veleprodajnih cijena operatora u svrhu povećanja vlastitih prihoda i troškova konkurencije“.

Komentar:

Smatramo da zaključak prema kojem ne postoji nikakva zapreka koja bi spriječila HT da poveća veleprodajne cijene nije točan i to iz razloga što korisnici ipak imaju mogućnost izbora, koji se očituje u mogućnosti prelaska na usluge drugog operatora putem usluge izdvojene lokalne petlje HT-a, a što sprečava HT da se ponaša neovisno o konkurentima i krajnjim korisnicima.

Naime, makar bi HT, kao terminacijski operator, teoretski mogao povećati svoje cijene terminacije neovisno o ostalim operatorima, što ne bi nužno imalo za posljedicu odljev korisnika na strani HT-a (iz razloga što se uslijed CPP principa naplate, povećani trošak prenosi na pozivatelja), ne smije se zanemariti činjenica da je HT u ovom dijelu ipak suočen s realnim i ozbiljnim tržišnim pritiskom, u vidu mogućnosti prelaska korisnika na usluge drugog operatora putem HT-ove izdvojene lokalne petlje HT-a.

Drugim riječima, makar korisnik ne bi na vlastitom telefonskom računu osjetio povećanje terminacijskog troška, vjerojatno je da bi povećanje troška na strani pozivatelja dovelo do smanjenog broja poziva prema konkretnom korisniku, što bi istoga moglo potaknuti na prelazak na mrežu drugog operatora (koji nudi niže terminacijske naknade). U nedostatku usluge izdvojene lokalne petlje HT-a, ovaj prelazak bi bio znatno otežan, ako ne i nemoguć.

Dapače, a uzimajući u obzir da je korištenje potpunog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji (ULL) HT-a samo u roku od godine dana učestvostručeno, držimo važnim uzeti ovu činjenicu u obzir, te sagledati razvoj tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu s dinamičkog aspekta, uzimajući u obzir odljev korisnika s mreže HT-a na mreže drugih operatora temeljem ULL-a.

Skrećemo pozornost da je u rujnu 2007. g. broj ULL-a dosezao je tek cca. 19.000 dok se u razdoblju od godine i pol dana taj broj učestvostručio, te je početkom travnja 2009. iznosio preko 103.000 ULL-a. Stoga, držimo kako hrvatski korisnici imaju mogućnost odabira tj. mogu preći na mrežu drugog operatora, a što se svakodnevno i u sve većem broju slučajeva i događa. Ovdje osobito treba uzeti u obzir izrazito nisku cijenu po kojoj je HT dužan ponuditi svoje izdvojene petlje drugim operatorima.

Dakle, uslugu izdvojene lokalne petlje treba promatrati kao realan, aktualan i tržišno specifičan pritisak konkurencije na hrvatskom tržištu terminacije poziva u nepokretnu mrežu, koji posredno sprječava HT u povećanju terminacijskih naknada.

5.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta

Kao rezultat postupka određivanja mjerodavnog tržišta, Agencija je zaključila da u RH postoji 9 odvojenih mjerodavnih tržišta terminacije poziva u određenu nepokretnu mrežu, i to na način da terminacija poziva u svaku zasebnu mrežu pojedinog operatora predstavlja zasebno tržište terminacije.

U istom dijelu Agencija izričito nabraja i pojedinačne usluge koje su uključene u svako od tih 9 odvojenih tržišta, i to konkretno:

- i. usluge međupovezivanja koje se nude na pristupnoj točki operatora na kojoj operator prenosi pozive predane od strane drugih operatora,
- ii. pozivi upućene iz vlastite mreže, a usmjerene na
 - a. vlastite zemljopisne brojeve
 - b. ne-zemljopisne brojeve (usluge s dodanom vrijednosti),
 - c. brojeve hitnih službi i
 - d. posebnih službi,

s te pristupne točke operatora na pojedina odredišta, ujedno naglašavajući da usluga terminacije obuhvaća samo govorni a ne i podatkovni promet.

Komentar:

Agencija nije obrazložila radi čega su gore navedene usluge uključene u tržište terminacije poziva u nepokretnoj mreži (a uslijed čega automatski ulaze u režim regulatornih obveza koje Agencija namjerava nametnuti na ovom tržištu), niti je opravdala njihovo uključivanje u konkretno tržište. Takvo generalno određivanje mjerodavnog tržišta na način da uključuje sve usluge terminacije prometa u konkretnoj nepokretnoj mreži, neovisno o vrsti poziva i pojedinačne usluge, nije adekvatno niti u skladu s načelima regulacije tržišta prema novom regulatornom okviru.

Smatramo da se određivanje tržišta terminacije poziva, kako je isto opisano i obrazloženo pod točkom 5. dokumenta, može odnositi samo na pozive upućene prema zemljopisnim brojevima, a ne i na pozive upućene prema nezemljopisnim brojevima (usluge s dodanom vrijednosti – VAS usluge), brojevima hitnih službi, posebnih službi u mreži operatora i sl.

Naime, VAS usluge kao i usluge poziva na posebne službe u mreži operatora komercijalne su usluge koje su podložne tržišnom natjecanju. Stoga, moguće je da se pojedina VAS usluga pruža u dvije mreže (od strane dva odvojena VAS davatelja), što znači da korisnici imaju izbor u pogledu terminiranja poziva na konkretnu VAS uslugu. Ovdje osobito treba napomenuti da VAS davatelji imaju mogućnost odabira mrežnog operatora putem čije će mreže pružati svoje VAS usluge pa time i mogućnost odabira uvjeta i cijena pod kojima pristupaju mreži operatora. Slično je i s posebnim službama u mreži operatora. Primjerice, iz dokumenta nije jasno radi čega bi cijena za terminaciju poziva na brojeve posebnih službi (npr. 981 u mreži HT-a - opće informacije) bila podložna nadzoru regulatora, ako iste usluge u svojoj mreži mogu pružati i svi ostali operatori (drugim riječima, ako postoji učinkovito tržišno natjecanje u pogledu pružanja te usluge, koje sprječava određivanje previsokih cijena na štetu krajnjih korisnika).

Stoga, držimo kako analizu treba ograničiti isključivo na terminaciju poziva prema zemljopisnim brojevima u nepokretnoj mreži, ili istu adekvatno nadopuniti s dodatnom analizom vezano uz pozive prema nezemljopisnim brojevima i brojevima posebnih službi, kako bi se operatorima dala mogućnost komentiranja i na ovaj dio analize tržišta.

6. Analiza mjerodavnog tržišta

6.1. Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta

Iz dokumenta nije razvidno zbog čega je Agencija u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu (SMP) koje je predmet analize, odlučila primijeniti samo pojedina mjerila iz članka 55. stavak 4. Zakona o elektroničkim komunikacijama (ZEK). Drugim riječima, nedostaje obrazloženje razloga radi kojih su neka od mjerila izostavljena, a koja bi eventualno mogla biti korisna ili čak odlučna u procjeni značajne tržišne snage.

Primjerice, spomenutom odredbom ZEK-a kao jedno od mjerila predviđeno je i tzv. mjerilo „načina za primjenu protumjera“, što bi u konkretnom slučaju tržišta terminacije moglo biti korisno u postupku analize iz sljedećeg razloga. Naime, ovo mjerilo bi moglo ukazati na mogućnosti koje korisnicima stoje na raspolaganju u pogledu prelaska na usluge drugih operatora. Primjerice, korisnici mogu preći drugom operatoru na temelju usluge izdvojene lokalne petlje koju hrvatski alternativni operatori u sve većem broju slučajeva primjenjuju kao jedan od načina pružanja usluga krajnjim korisnicima.

Isto tako Agencija nije obrazložila niti je iz dokumenata razvidno radi čega su u analizi tržišta terminacije i tržišta originacije poziva u nepokretnoj mreži uzeta u obzir različita mjerila. Naime, u analizi tržišta terminacije poziva Agencija je primijenila mjerila „tržišnog udjela operatora na mjerodavnom tržištu“, „nedostatka protutežne kupovne moći“ te „ekonomije razmjera“. S druge strane, u analizi tržišta originacije poziva, primijenjen je znatno veći broj mjerila i to: „tržišni udjel operatora“, „nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke za razvoj infrastrukturne konkurencije“,

„nedostatak protutežne kupovne moći“, „ekonomije razmjera“, „ekonomije opsega“ te „stupanj vertikalne integracije“.

Slijedom prethodno navedenog, nije moguće provjeriti niti potvrditi dosljednost analize tržišta u pogledu primjene mjerila za utvrđivanje SMP-a, a koja dosljednost je preduvjet za kvalitetnu i u konačnici efikasnu analizu tržišta.

6.2. Analiza podataka na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji

U ovom dijelu analize Agencija navodi kako će se „za potrebe analize, donošenja zaključaka o pojedinačnoj značajnoj tržišnoj snazi operatora te određivanja regulatornih obveza, ... s jedne strane gledati HT, a s druge strane svi ostali operatori na tržištu“ dok dalje u tekstu pod točkom 6.2.1. navodi kako je „bilo potrebno sagledati ukupne odnose operatora na zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva“. Kao temelji razlog za ovakvu analizu tržišta, Agencija navodi kako HT ima najveću bazu korisnika spojuju vlastitom pristupnom infrastrukturom, dok ostali operatori imaju puno manji broj direktno spojenih korisnika.

Komentar:

Ovakav zaključak Agencije nije jasan niti predstavlja logičan slijed na prethodne točke dokumenta, a osobito na tržišta utvrđena pod točkom 5.3. dokumenta Agencije.

Naime, kao što je navedeno pod točkom 5.3. dokumenta Agencije, Agencija je utvrdila da u RH postoji 9 odvojenih tržišta terminacije poziva u nepokretnu mrežu, i to na način da terminacija poziva u svaku zasebnu mrežu pojedinog operatora predstavlja zasebno tržište terminacije. Stoga, nije jasno kako Agencija namjerava „analizirati odnos HT-a s jedne strane i svih ostalih operatora zajedno, s druge strane.“, tj. o kojem se to odnosu radi i, što je naročito važno, na kojem tržištu (spominje se „ukupno tržište završavanja (terminacije) poziva“ međutim bez njegovog određivanja i razgraničenja u odnosu na ostala tržišta).

Iz svega navedenog pod točkom 5. dokumenta Agencije zaključujemo kako su tržišta terminacije zasebna i odvojena, te da na svakom od tih tržišta postoji samo jedan operator. Stoga, smatramo da nije moguće niti je opravdano analizirati odnos operatora koji nisu prisutni na istom tržištu.

Drugim riječima, iz dokumenta nije jasno da li je Agencija utvrdila 9 odvojenih tržišta terminacije na kojima svaki operator unutar „svog pripadajućeg tržišta“ ima SMP, ili jedno tržište terminacije na kojemu svaki operator koji posluje na tom tržištu ima SMP.

6.2.1. Tržišni udjeli

6.2.1.1. Tržišni udjel operatora po ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta poziva (HT-ostali operatori)

Kao što je već navedeno pod točkom 6.2., u ovom dijelu Agencija uspoređuje odnos između HT-a i ostalih operatora, s ciljem utvrđivanja tržišnih udjela HT-a i ostalih operatora (s obzirom na broj terminiranih minuta u mreži pojedinog operatora) i to na, kako Agencija navodi, ukupnom tržištu završavanja (terminacije).

Komentar:

Ovakva usporedba odnosa između HT-a i ostalih operatora nije jasna niti predstavlja logičan slijed na prethodne točke dokumenta, a osobito na tržišta utvrđena pod točkom 5.3. dokumenta. Naime, nije jasno što se smatra pod „ukupnim tržištem završavanja (terminacije)“, niti je takvo tržište bilo gdje u dokumentu definirano. Stoga, nije jasno koja je svrha takve usporedbe, tj. zašto, odnosno kako je moguće utvrđivati odnos između tržišta za koja je sama Agencija u točki 5.3. dokumenta utvrdila da su odvojena i zasebna.

Agencija, istina, navodi da se pod „ukupnim tržištem terminacije“ smatra „teoretsko zajedničko tržište terminacije poziva“, te da je sagledavanje odnosa operatora na takvom „zajedničkom tržištu“ potrebno radi analize i „donošenja daljnjih zaključaka o postojanju značajne tržišne snage i određivanju regulatornih odnosa“, međutim, takvi zaključci Agencije ponovo su općeniti, nedovoljno obrazloženi i nedokazani.

Ovdje osobito naglašavamo da Agencija naknadno, u točkama 6.3. i 6.6. dokumenta (Tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu, Stajalište nadležnog regulatornog tijela o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom) zaključuje kako „svaki od 9 operatora nepokretnih mreža koji omogućuje uslugu završavanja (terminacije) poziva u svoju mrežu, posjeduje 100% tržišnog udjela“ pa time i SMP na konkretnom tržištu, te se stoga postavlja pitanje, na koji je način analiza odnosa operatora na tzv. „zajedničkom tržištu“ pridonijela ovakvom utvrđivanju SMP-a (a što je prema navodima Agencije na str. 30 dokumenta jedan od razloga za analizu takvih odnosa).

Stoga, cijela točka 6.2.1. je nejasna, dok je opravdanost takve analize upitna (vodeći računa da su tržišta drugačije definirana, odnosno, da „ukupno tržište terminacije“ uopće nije određeno).

Dodatno, makar držimo upitnim opravdanost ovakve analize odnosa operatora na „neodređenom“ tržištu, smatramo nužnim ukazati na određene propuste/pogreške u ovom dijelu dokumenta.

Tako Agencija na str. 35. dokumenta, zaključuje kako „u odsustvu regulacije, ostali operatori ne bi imali protutežnu kupovnu moć na mjerodavnom tržištu, budući da zbog svoje male baze korisnika u odnosu na HT i niskog udjela u ukupnom broju završenih ... minuta u odnosu na HT, ne bi mogli izvršiti konkurentski pritisak niti utjecati na povećanje cijena usluge završavanja ... poziva u mreži HT-a.“

Ovaj zaključak smatramo neopravdanim osobito uzimajući u obzir dinamiku razvoja telekomunikacijskih tržišta u RH, a prema podacima o tržišnim udjelima operatora na „ukupnom tržištu terminacije“ koje je Agencija navela u slici 8. Naime, iz ovih podataka zaključujemo kako se tržišni udjel alternativnih operatora na, kako ga Agencija naziva, „ukupnom tržištu terminacije“ u roku od jedne godine udvostručio (s 5,17% na početku 2007 na 11,23% - početak 2008). Dakle, u roku od godine dana očituje se 100% povećanje udjela alternativnih operatora, što je važan pokazatelj trenda razvoja konkurentnosti tržišta. Skrećemo pozornost da a sukladno mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta¹¹ **regulator treba u provođenju analize tržišta uzeti u obzir i dinamičku prirodu tržišta**. Konkretno, regulator treba provesti strukturalnu evaluaciju mjerodavnog tržišta, temeljenu na tzv. „*forward looking*“ principu, na način da utvrdi da li je tržište ima potencijal razvoja konkurentnosti, te stoga, da li je nedostatak učinkovite konkurentnosti održiv, a uzimajući u obzir očekivani i predvidivi razvoj tržišta u razumnom vremenskom razdoblju¹².

6.5. Ekonomije razmjera

Agencija u ovom dijelu navodi kako je HT jedini operator koji na tržištu završavanja poziva u nepokretnu mrežu ostvaruje ekonomije razmjera i to iz razloga što HT terminira najveći broj poziva u svojoj mreži.

Komentar:

Ovakav zaključak ne mora nužno biti točan iz razloga što je svaki operator u mogućnosti ostvariti ekonomije razmjera, ali, dakako, ovisno o visini ulaganja koje je ima u vlastitu mrežu. Stoga, a s obzirom da mogućnost ostvarivanja ekonomija razmjera raste s ulaganjima, uključujući i evidentirani porast izdvojenih lokalnih petlji u RH (koje su dodatni pokazatelj ulaganja alternativnih operatora u vlastitu mrežu), kao i 100% povećanje udjela alternativnih operatora na tržištu terminacije poziva u

¹¹ Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and services, 2002/C 165/03

¹² Vidi fusnotu 2, članak 20.

razdoblju 2007-2008, moguće je zaključiti kako ekonomije razmjera postoje i u pogledu alternativnih operatora te da su u porastu.

7. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

U ovom dijelu Agencija ispravno ističe kako je prema novom regulatornom režimu, a za razliku od starog režima, nužno dokazati potrebu za nametanjem pojedinih regulatornih obveza. Isto tako „Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima...“. U nastavku, pak, Agencija nabroja moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja, kao teoretske modele, bez konkretnih primjera i poveznica sa specifičnostima hrvatskog tržišta terminacije/originacije u nepokretnoj mreži.

Komentar:

Navodi kao što su „HT bi u odsustvu regulacije mogao koristiti razne oblike neopravdanog zahtjeva u kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove ...“, „u odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata...“ ne mogu se smatrati dokazom postojanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja, niti mogu poslužiti kao argument za nametanje regulatornih obveza.

Kao što je već gore navedeno, prema novom regulatornom okviru potrebno je dokazati potrebu za nametanjem regulatorne obveze, a što je Agencija propustila učiniti. U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10. gdje se navodi kako se ***dogadjaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, očekivani u razumnom vremenskom periodu, te se temelje na konkretnim elementima (npr. poslovnom planu, provedenim ulaganjima, implementiranoj novoj tehnologiji), a ne na nečemu što je teoretski moguće.***

U protivnom, nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja neovisno o stvarnom činjeničnom stanju, posljedično dovodi do nametanja svih mogućih regulatornih obveza konkretnom SMP operatoru, a što je upravo temeljno obilježje starog regulatornog režima koji više nije primjenjiv.

Osobito, kada je riječ o nametanju novih regulatornih obveza (npr. obveza pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluga, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža, na strani tržišta terminacije, odnosno usluga prisilnog obračuna i naplate za račun drugih operatora, na strani tržišta originacije poziva) Agencija **je dužna dokazati** postojanje konkretne prepreke razvoju tržišnog natjecanja.

7.2. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

U ovom dijelu analize Agencija detektira prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se u odsustvu regulacije mogu pojaviti na tržištu terminacije poziva u nepokretnu mrežu. Po tom pitanju Agencija zaključuje kako će utvrđivati dvije vrste prepreka: one koje su se već dogodile u praksi kao i one koje bi se u odsustvu regulacije mogle dogoditi. Istovremeno, Agencija se referira na ERG (06) 33 dokument¹³ tvrdeći kako sukladno navedenom dokumentu neće raditi razliku između spomenutih vrsta prepreka razvoju tržišnog natjecanja te da u tom smislu „*nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je Agencija predvidjela mogućnost pojavljivanja ...prepreke...*“.

Komentar:

Međutim, ovdje ipak treba napomenuti da ERG (06) 33 dokument navodi kako opravdanost regulatornih mjera treba biti utemeljena na kvalitativnoj analizi uzimajući u obzir ekonomsku teoriju i

¹³ Revised ERG Common Position on the approach to Appropriate remedies in the ECNS regulatory framework, Final version May 2006, ERG (06) 33

tržišnu situaciju¹⁴. Isto vrijedi i za predviđanja budućih događanja, makar ERG priznaje kako je predviđanja budućih događaja teško kvantificirati, pa stoga isti mogu u najboljem slučaju pokazati procjene ograničene vrijednosti (primjerice, općeniti trend i smjer razvoja, a u nekim slučajevima i magnitudu očekivanih učinaka).

Dakle, analiza mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u svakom se slučaju treba temeljiti na konkretnoj tržišnoj situaciji i predviđanjima temeljenima na uočenim tržišnim trendovima.

7.2.2. Previsoke cijene

U ovom dijelu Agencija zaključuje kako bi HT, s obzirom na svoj položaj na „ukupnom tržištu terminacije“ mogao povećati veleprodajne terminacijske naknade za terminaciju poziva u svojoj mreži neovisno o ostalim operatorima, dok drugi operatori nemaju takvu mogućnost jer bi im HT u protivnosti „mogao otkazati međusobno povezivanje“. Na ovom zaključku Agencija naknadno temelji svoje odluke o izboru regulatornih obveza u odnosu na HT i ostale operatore.

Na isti način Agencija obrazlaže i zaključak pod točkom 7.2.3. (Diskriminacija na cjenovnoj osnovi) tvrdeći da je HT u mogućnosti cjenovno diskriminirati ostale operatore na način što može neovisno o konkurentima odrediti cijene, dok drugi operatori nemaju tu mogućnost jer bi im HT u slučaju promjene uvjeta/cijena „mogao otkazati međusobno povezivanje“. Isti se zaključak provlači i kroz obrazloženje regulatorne prepreke pod točkom 7.2.4. (Odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja)

Komentar:

Smatramo da nije moguće zanemariti činjenicu da HT već ima niz regulatornih obveza, koje se primjenjuju i primjenjivat će se sve dok Agencija ne donese odluku o novim obvezama utemeljenu na provedenoj analizi tržišta. U okviru postojećih regulatornih obveza HT-a, HT je dužan uspostaviti međusobno povezivanje s bilo kojim operatorom koji to od HT-a zatraži i to prema strogo reguliranim uvjetima. Stoga, zaključak prema kojem bi HT „mogao otkazati međusobno povezivanje operatoru“ nije realan te smo mišljenja da Agencija ne bi trebala temeljiti svoje odluke na zaključcima koji u okvirima hrvatskog regulatornog okruženja nisu mogući.

Činjenica je bi u nedostatku obveze HT-a da uspostavi međusobno povezivanje s mrežama ostalih operatora na tržištu HT imao mogućnost otkazati međusobno povezivanje, međutim, takva situacija nije realna niti je na istoj moguće temeljiti zaključke o primjerice, obvezi troškovne orijentiranosti cijena, primjene troškovnog računovodstva itd.

U krajnjem slučaju, gore opisani zaključak Agencija mogao bi biti temelj jedino za nametanje obveze „međusobnog povezivanja“, i to svim operatorima, ali ne i ostalih regulatornih obveza.

8. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

8.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

Kao jednu od regulatornih obveza na tržištu terminacije poziva u nepokretnoj mreži, Agencija predlaže i obvezu iz članka 61. Zakona o elektroničkim komunikacijama (ZEK), tj. obvezu „pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže“.

Komentar: Obvezu pristupa ograničiti isključivo na pristup u svrhu međupovezivanja

S obzirom da u okviru predmetnog dokumenta Agencija obrazlaže isključivo analizu tržišta terminacije poziva, na stranici 52. dokumenta ispravno je navedeno kako „...Agencija predlaže obvezu koja je navedena u članku 61. ZEK-a, operatorima sa značajnom tržišnom snagom **samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja.**“

¹⁴ Vidi fusnotu 4, str. 56

Slijedom gore navedenog, zaključujemo kako se obveza „pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže“ u kontekstu ove analize tržišta odnosi isključivo i samo na pristup radi međupovezivanja, a ne i na ostale vrste pristupa mreži.

U tom smislu skrećemo pozornost da u nacrtu odluke Agencije pod točkom II) dispozitiva, obveza „pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže“ nije ograničena na pristup u svrhu međupovezivanja, a kako to Agencija izričito navodi u tekstu analize, te stoga tražimo izmjenu nacrtu odluke u točki II) dispozitiva, tako da se nakon riječi „obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže“ dodaju riječi „u svrhu međupovezivanja“.

Komentar: Obveze „korištenja posebnih dijelova mreže“ i „pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluge, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža“:

Agencija u dokumentu nije obrazložila što se to točno smatra pod „korištenjem posebnih dijelova mreže“ niti je obrazložila razloge na kojima temelji svoj zaključak o opravdanosti i razmjernosti ove obveze, a uzimajući u obzir uočene tržišne poremećaje.

Skrećemo pozornost da sukladno članku 56. stavak 3. ZEK-a, regulatorne obveze moraju biti utemeljene na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve, dok Agencija pri određivanju regulatornih obveza treba uzeti u obzir ulaganja operatora i razumne stope povrata uloženog kapitala, vodeći pri tom računa o uključenom riziku.

Dodatno, prema članku 61. stavak 5. ZEK-a, **Agencija je dužna** prilikom određivanja obveza iz stavka 3. istog članka (što obuhvaća i generalno određenu obvezu „pristupa posebnim dijelovima mreže“), **a osobito pri procjeni jesu li te obveze razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a,** uzeti u obzir:

- tehničku i gospodarsku ostvarivost uporabe ili postavljanja konkurentne opreme, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, vodeći pritom računa o prirodi i vrsti predloženog međupovezivanja i pristupa,
- izvedivost pružanja predloženog pristupa s obzirom na raspoloživi kapacitet,
- početno ulaganje vlasnika opreme, vodeći računa o riziku ulaganja,
- potrebu dugoročne zaštite tržišnog natjecanja,
- prema potrebi, odgovarajuća prava intelektualnog vlasništva,
- pružanje sveeuropskih usluga.

Makar Agencija na str. 54. svog dokumenta navodi kako je pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a vodila računa da iste budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a te da je vodila računa o gore navedenim kriterijima iz članka 61. stavak 5., smatramo da takvo općenito obrazloženje, bez konkretnih podataka koji ukazuju na opravdanost i razmjernost konkretnih regulatornih obveza nije prihvatljivo.

Stoga, a kako Agencija nigdje nije obrazložila konkretnu regulatornu mjeru („korištenje posebnih dijelova mreže“), tj. uopće nije jasno što konkretna mjera znači niti na koje se to „posebne dijelove mreže“ odnosi, nije moguće ni potvrditi da li je ista „razmjerna i opravdana“. **Nametanje regulatorne obveze čiji sadržaj nije jasno određen ne može imati pozitivan učinak na tržištu već dapače, može samo pridonijeti povećanju regulatorne nepredvidivosti i nesigurnosti, a time i negativno utjecati na ulaganja operatora kojima je takva obveza nametnuta.** Slijedom navedenog, smatramo da navedenu obvezu treba brisati iz prijedloga Agencije.

Sve gore navedeno odnosi se i na predloženu „obvezu pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluge, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža“ (str. 53. dokumenta). Agencija nigdje u tekstu ne obrazlaže sadržaj ove obveze tako da uopće nije jasno na koje se to „usluge“ ova obveza odnosi, kao i na koju „opremu“. Još

jednom skrećemo pozornost na obvezu Agencije iz članka 61. stavak 5. ZEK-a te ponavljamo da neodređenost u dijelu obveza pojačava pravnu nesigurnost na strani proglašenog operatora, te ozbiljno dovodi u pitanje opravdanost takve obveze.

8.1.2. Obveza nediskriminacije

U ovom dijelu Agencija zaključuje da bi „određivanje predložene regulatorne mjere bilo u skladu s načelom razmjernosti odnosno da ne bi predstavljalo nerazmjernan teret operatorima kojima bi bila određena, imajući u vidu da je korist od ove regulatorne obveze puno veća od tereta koji ona predstavlja. Agencija smatra da regulatorna obveza nediskriminacije ne predstavlja nikakav dodatni teret operatorima iz razloga što ih ne prisiljava na dodatne troškove ili različite postupke već samo kvalitativno definira njihov odnos prema drugim operatorima. Drugim riječima, ova regulatorna obveza ne slabi djelovanje operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu već se samo odnosi na njihove interne procese.“

Komentar:

Dakle, Agencija tvrdi da je obveza nediskriminacije razmjerna, tj. da ne predstavlja nerazmjernan teret operatorima iz razloga što:

- je korist od ove regulatorne obveze puno veća od tereta koji ona predstavlja,
- ne predstavlja nikakav dodatni teret operatorima, te
- operatore ne prisiljava na dodatne troškove.

S obzirom da razlozi na kojima Agencija temelji ove zaključke nisu navedeni, držimo upitnim njihovu opravdanost. Naime, na temelju čega Agencija zaključuje da ova obveza ne predstavlja dodatni teret operatorima, odnosno da operatore ne prisiljava na dodatne troškove?

Ovdje obvezno treba uzeti u obzir da Agencija predlaže, kao posebnu regulatornu mjeru u okviru obveze nediskriminacije, mjeru „pružanja usluga i podataka drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osiguravaju za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava“.

Kao prvo, skrećemo pozornost da HT ne pruža „usluge“ za potrebe svojih „usluga“.

Stoga, sve nove usluge koje bi HT u okviru obveze nediskriminacije eventualno mogao biti dužan ponuditi drugim operatorima, HT će morati posebno osmisliti te prilagoditi sustave takvoj usluzi kao i osigurati dovoljan broj zaposlenika koji će voditi računa o pružanju i administraciji takve usluge. Drugim riječima, troška će na strani HT-a svakako biti, a taj trošak neće biti iniciran poslovnom odlukom HT-a već prisilnom regulatornom mjerom koja mu nalaže dodatne investicije kako bi usvojio zahtjev drugog operatora.

Kao drugo, nije jasno o kojim se „uslugama“ i „podacima“ ovdje radi, tj. do kud doseže obveza pružanja „usluga“ i „podataka“ drugim operatorima. Naime, HT za svoje interne potrebe osigurava i kadrovsku službu, službu korisničke podrške, te vodi baze podataka svojih korisnika. Što to onda znači, da bi HT mogao biti obavezan pružati navedenu podršku/podatke i ostalim operatorima?

Ponovo naglašavamo da regulatorne obveze moraju biti zakonite, određene i temeljene na uočenim tržišnim poremećajima. U protivnom, unatoč provedenoj analizi tržišta opet se vraćamo na sustav određivanja obveza prema starom regulatornom okviru, prema kojem je SMP operator imao sve unaprijed propisane obveze, neovisno o poremećajima, a što je u praksi stvaralo dvojbe, nesigurnost i nepredvidivost.

8.1.3. Obveza transparentnosti

Komentar: Rok za implementaciju izmjena u standardnoj ponudi HT-a

Skrećemo pozornost da Agencija mora voditi računa o tome da se rok za implementaciju izmjena standardne ponude mora razlikovati od roka za izradu i objavu standardne ponude. Naime, jedno je izmijeniti tekst standardne ponude a sasvim drugo implementirati značajne tehnološke izmjene u HT-ovoj mreži, a koje bi se nalagale izmjenama.

Nasuprot tome, Agencija na str. 60. dokumenta navodi kako smatra da je „rok od 60 dana za objavu standardne ponude međupovezivanja dovoljan za implementaciju“, što smatramo neopravdanim jer samo za obavijest korisnicima o izmjenama uvjeta i cijena usluga ZEK nalaže dostavu iste najmanje 30 dana unaprijed, a što podrazumijeva da je izmjena već implementirana u sustave HT-a.

Smatramo da rok za implementaciju izmjena standardne ponude u mreži HT-a treba jasno odvojiti od roka za izradu standardne ponude, te da isti treba iznositi minimalno tri mjeseca, računajući od dana stupanja na snagu izmjena u standardnoj ponudi.

Komentar: Minimalna ponuda

Temeljem navoda iz dokumenta o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, kako svaki od operatora u nepokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama ima 100% tržišnog udjela na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, smatramo kako bi i regulatorne obveze svih operatora sa znatnijom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu nepokretnu javnu komunikacijsku mrežu trebale biti usklađene.

Stoga, a s obzirom na utvrđeni isti tržišni udio svih operatora, smatramo kako nema osnove za uvođenje različitih regulatornih obveza, pri čemu prvenstveno mislimo na dio koji se odnosi na izradu minimalne ponude uvjeta međupovezivanja.

U dijelu koji se odnosi na obvezu izrade minimalne ponude uvjeta međupovezivanja prije svega ističemo da ista nije predviđena poglavljem VII ZEK-a kao regulatorna obveza pa je njezina pravna osnovanost neoborivo sporna. Također, iz navedenog u predmetnoj analizi ne vidimo u čemu se sadržajno bitno razlikuje od obveze objave standardne ponude jer minimalna ponuda mora sadržavati podatke o tehničkim specifikacijama, mrežnim značajkama, cijenama usluga te rokovima i uvjetima ponude što u većem i najvažnijem dijelu pokriva obvezni sadržaj standardne ponude propisan Pravilnikom o standardnim ponudama (NN br. 37/09).

Agencija predloženu obvezu objave minimalne ponude obrazlaže uzimanjem u obzir veličinu operatora, tvrdeći kako je „riječ uglavnom o operatorima koji su po prihodima, broju korisnika i broju zaposlenih, slabiji od HT-a“, što smatramo neopravdanim s obzirom da navedeni „slabiji“ operator, neovisno o broju zaposlenih može izraditi standardnu ponudu kako je propisano Pravilnikom o standardnim ponudama.

Obveza objave (indikatora) pokazatelja učinkovitosti (KPI)

Agencija predlaže da se HT-u u okviru regulatorne obveze transparentnosti odredi i obveza dostavljanja Agenciji detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije. Pri tome, izvješće o KPI vrijednostima prema mišljenju Agencije treba sadržavati (i) omjer raspodjele prometa po operatorima za uslugu završavanja (terminacije) poziva za vrijeme kvara u mreži, (ii) stopu nepropusnosti mreže, (iii) prosječno vrijeme uspostave usluge voda za međusobno povezivanje, (iv) prosječno vrijeme otklona kvara voda za međusobno povezivanje, (v) KPI vezano uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije).

Komentar:

HT smatra da je ova predložena regulatorna obveza neutemeljena na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka te da ista nije razmjerna i opravdana. Također, gornjim prijedlogom obveze Agencija prelazi i zakonske okvire u odnosu na obvezu transparentnosti kao i okvire svoje nadležnosti.

Naime, Agencija predlaže HT-u obveze dostavljanja tzv. *performance* indikatora i *key performance* indikatora makar mogućnost određivanja takve regulatorne obveze nije predviđena ZEK-om¹⁵.

Isto tako, Agencija zanemaruje činjenicu da regulatorne obveze moraju biti razmjerne i opravdane te stoga nije prihvatljivo da se takva obveza nameće HT-u bez ikakvog obrazloženja iz kojih razloga se ista nameće tj. kojim bi Agencija opravdala svoju tvrdnju kako *Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti takvu obvezu*.

8.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

8.1.4.1. HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.

Prijedlog Agencije za sniženjem cijene regionalne interkonekcije sa 7,5 na 6,7 lipa po minuti u vrijeme jakog prometa, (uz 50% sniženje tih naknada u vrijeme slabog prometa) u nepokretnoj mreži HT-a za usluge terminacije poziva, smatramo pretjeranim, a time i neprihvatljivim.

Komentar:

HT se protivi predloženom (daljnjem) sniženju naknada za interkonekciju. Smatramo da bi predloženo sniženje cijena imalo značajne negativne učinke na dugoročne planove ulaganja HT-a, a posljedično i na razvoj elektroničko komunikacijskog sektora u cjelini.

HT je odlučan u zadržavanju jednako visoke razine ulaganja u održavanje i modernizaciju svoje infrastrukture u 2009. i u sljedećim godinama, ali naravno ne pod svaku cijenu. Stoga, ako bi se vrijednost HT-ovih ulaganja morala umanjiti uslijed smanjivanja interkonekcijskih naknada (po drugi put u 2009.!), HT će biti prisiljen razmotriti svoje planove ulaganja te ih posljedično smanjiti.

Dodatno, ne samo da se ugrožava razina planiranih investicija nego se smanjuje i vrijednost tržišta, te se smanjuju iznosi plaćanja na tržištu elektroničkih komunikacija (među-operatora plaćanja, prihodi od krajnjih korisnika) koji čine osnovicu za oporezivanje, a što posljedično nadalje utječe i na iznose PDV-a i poreza na dobit koji se uplaćuju u korist državnog proračuna u trenutku kada se traže načini da se (barem) zadrži razina planiranih prihoda državnog proračuna. Drugim riječima, donošenje predloženih mjera rezultiralo bi smanjenjem navedenih prihoda u iznosu od više milijuna kuna godišnje.

Nadalje, ukazujemo na određene metodološke pogreške u prijedlogu Agencije. S tim u vezi, umjesto korištenja EU27 referentnih vrijednosti kao polazišne osnove, predlažemo korištenje referentnih vrijednosti koje uključuju deset država koje su se pridružile EU u 2004. godini, te Rumunjsku i Bugarsku koje su se pridružile 2007. (dalje u tekstu: „EU12“). Pored toga što referentne vrijednosti EU12 više odgovaraju hrvatskom tržištu, nužno je uzeti u obzir i specifičnosti hrvatskog tržišta te gospodarske interese HT-a kao operatora.

Ujedno, skrećemo pozornost i na aktualni trend u europskoj regulatornoj praksi povisivanja, a ne smanjivanja naknada za interkonekciju (npr. u Danskoj, Njemačkoj, Luksemburgu i Ujedinjenom Kraljevstvu).

¹⁵ Članak 58. stavak 1. ZEK-a daje ovlaštenje Agenciji da operatorima odredi obvezu transparentnosti na način da učine javno dostupnima određene podatke, međutim, radi se isključivo o „računovodstvenim podacima“, „tehničkim specifikacijama“, „mrežnim značajkama“, „rokovima i uvjetima ponude i uporabe“ te „cijenama“, a koji podaci su u pravilu već dostupni operatorima u okviru standardne ponude.

Konačno, podsjećamo da je posljednje sniženje interkonekcijskih cijena bilo prije manje od 4 mjeseca, te nije jasno koje su to nove okolnosti koje bi opravdavale dodatno sniženje postojećih cijena.

U nastavku dajemo detaljniji osvrt na predložene promjene interkonekcijskih cijena.

1. Utjecaj na buduća ulaganja u sektor

Napredak u razvoju usluga širokopojasnog pristupa na hrvatskom tržištu je primjetan. HT je povećao broj korisnika širokopojasnog pristupa od 100,000 s kraja 2005. godine na 445,000 na kraju 2008. godine, značajno doprinoseći cilju od 500,000 korisnika širokopojasnog pristupa na kraju 2008. godine a koji je cilj postavljen 2006. strategijom Vlade RH za razvoj usluga širokopojasnog pristupa Internetu do 2008. Nastavak ulaganja omogućio bi daljnji razvoj usluga širokopojasnog pristupa sukladno strategiji razvoja širokopojasnog pristupa Hrvatske koja ima za cilj doseći stopu penetracije u zapadnoj Europi u najkraćem mogućem vremenu. Međutim, hrvatsko elektroničko komunikacijsko tržište i hrvatsko gospodarstvo još uvijek nije na razini zemalja zapadne Europe. Posljedično **daljnja ulaganja su neophodna u cilju daljnjeg razvoja sektora ali i gospodarstva u cjelini.**

Europska komisija 2007. godine utvrdila je da se 40% proizvodnog rasta i četvrtina gospodarskog rasta u EU može povezati sa ICT industrijom.

Smatramo da će 2009. godina biti vrlo zahtjevna s obzirom na utjecaje financijske krize i recesije za daljnja ulaganja u sektor. Stoga, naročito u ovoj godini **regulatorna politika mora biti ohrabrujuća za nova ulaganja** u telekomunikacijski sektor s ciljem pružanja potpore razvoju širokopojasnog pristupa i telekomunikacijskog tržišta u cijelosti, a posljedično i razvoju nacionalnog gospodarstva u cjelini.

Predloženo sniženje interkonekcijskih cijena neće poticati, već suprotno, obeshrabrit će, odnosno umanjiti raspoloživa sredstva za daljnja ulaganja. Naime, neovisno o smanjenju naknada za regionalnu terminaciju, **pripadajući trošak ostaje**. S obzirom da se ovaj trošak neće moći nadoknaditi iz prihoda od interkonekcijskih usluga, **isti će biti potrebnog nadoknaditi iz drugih raspoloživih sredstava, poglavito iz sredstava namijenjenih za daljnja ulaganja u infrastrukturu.**

Smatramo da u vrijeme financijske krize i recesije kada je općenito investicijski potencijal znatno smanjen vanjskim okolnostima, a rizičnost ulaganja znatno povećana, financijska sredstva ne smiju izlaziti iz gospodarstva, a time i umanjivati prihode državnog proračuna regulatornom politikom. Upravo suprotno, smatramo da treba uvoditi promjene, ako su potrebne, postupno, a poticati ulaganja u tržište regulatornom politikom kojom će se osigurati koliko god je to moguće predvidivo i stabilno regulatorno okruženje.

2. Utjecaj prijedloga smanjenja interkonekcijskih cijena na HT

S obzirom da su cijene za regionalnu interkonekciju već znatno snižene u ožujku 2009., dodatno sniženje, koje Agencija predlaže, uključujući ukidanje naknade za uspostavu poziva, rezultirat će ukupnim sniženjem cijena za regionalnu interkonekciju od 33%¹⁶ u okviru samo jedne godine.

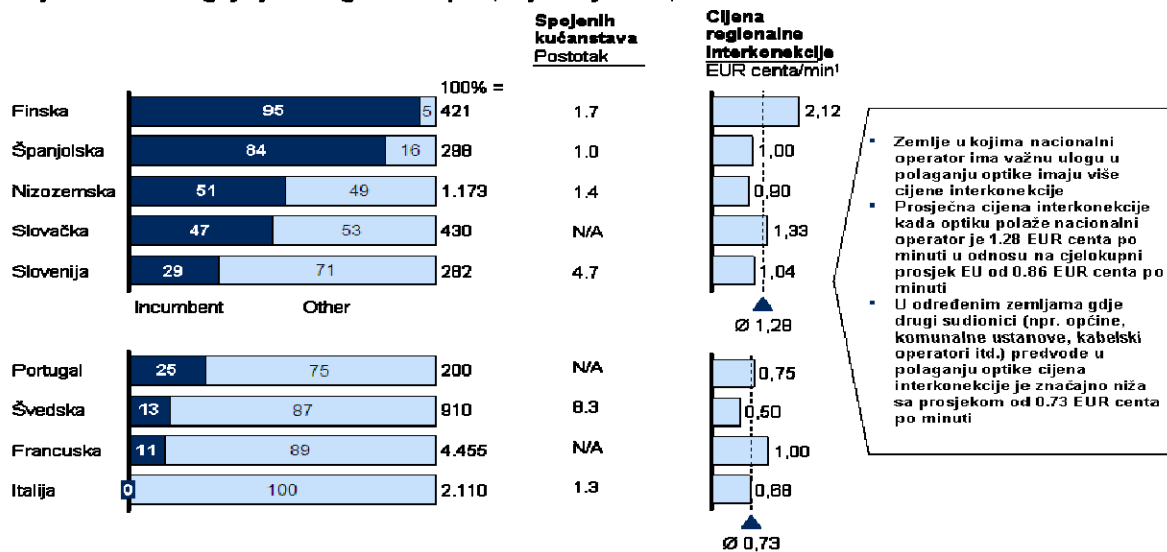
Navedene promjene u regulatornom okviru događaju se nakon što je HT završio planove za 2009. godinu i započeo s njihovim izvršavanjem. Navedeni planovi predviđali su značajna godišnja ulaganja u mrežu i infrastrukturu nove generacije, a koja ulaganja smatramo potrebnim radi približavanja elektroničko komunikacijskog sektora ali i gospodarstva u cjelini razvijenim zemljama zapadne Europe. Navedena ulaganja bez obzira na stanje hrvatskog gospodarstva i utjecaja financijske krize i recesije planirana su na razinama prošle godine. HT smatra da je zatvaranje gospodarskog i inovativnog jaza prema europskim zemljama prioritet kako za hrvatsko društvo, tako i za HT.

¹⁶ Cijena poziva u trajanju od 3 minute

Konkretno, u narednom desetogodišnjem periodu, HT je planirao znatne investicije u razvoj širokopojasnog pristupa, uključujući optičku pristupnu infrastrukturu (NGA). Ova investicija bi omogućila daljnji razvoj usluga širokopojasnog pristupa, koji bi značajno doprinio strategiji razvoja širokopojasnog pristupa Hrvatske koja ima za cilj doseći stopu penetracije u zapadnoj Europi u najkraćem mogućem vremenu. Prosječna stopa penetracije u kućanstva u zapadnoeuropskim zemljama je oko 63%, dok je stopa penetracije u Hrvatskoj oko 36%. Očito je da su u cilju ispunjenja navedenog strateškog cilja za hrvatski telekomunikacijski sektor potrebna daljnja značajna ulaganja u infrastrukturu (slika 2.)

Zemlje u kojima nacionalni operator predvodi ulaganja u optiku imaju relativno više cijene interkonekcije

Broj kućanstava gdje je usluga dostupna, siječanj 2009, Postotak

Slika 2.

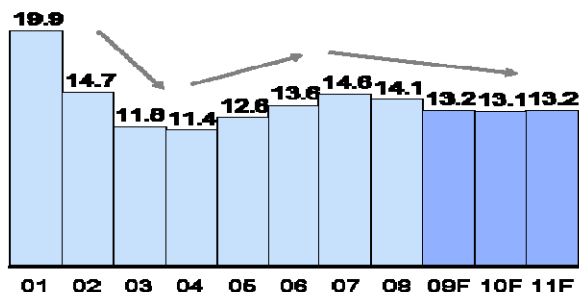
Trenutna razina HT-ovih ulaganja u odnosu na prihode iznosi preko 20% (slika 2), što je značajno više od ulaganja ostalih europskih telekomunikacijskih operatora u nepokretnu mrežu. Ovo jasno pokazuje HT-ovu odlučnost ka investicijama u napredne tehnologije i jednako je kvartalnim prihodima (ne profitu!) u nepokretnoj mreži koji su direktno reinvestirani u Hrvatsku. Takva visoka razina ulaganja se traži kako bi se dosegnuo traženi tržišni razvoj i konačno premostila digitalna podjela između Hrvatske i najrazvijenijih EU zemalja.

Razina CAPEX-a HT-a je među najvišima u usporedbi sa ostalim europskim nacionalnim operatorima

2008, postotak, nepokretna mreža

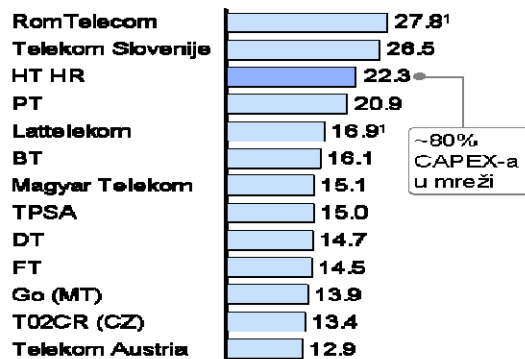
U okolini gdje CAPEX pada...

Europski prosjek, nepokretna mreža, CAPEX/prodeja

... HT zadržava visoku razinu ulaganja

Nepokretna mreža, omjer CAPEX/prodeja

1 2007

IZVOR: Godišnji izvještaji, Oppenheimer&Co
Slika 3.

Međutim, prijedlog Agencije ide u suprotnom smjeru i može uskratiti telekomunikacijskom tržištu i gospodarstvu u cjelini žurno potrebna ulaganja, šaljući pri tom pogrešne signale potencijalnim ulagačima.

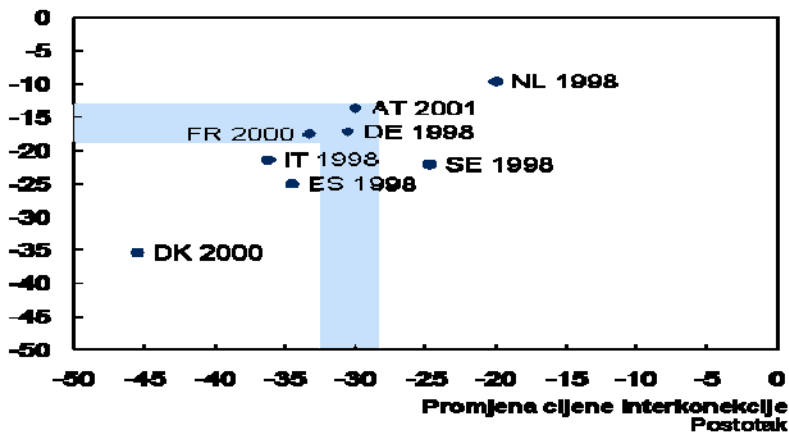
Posljedično, HT će biti prisiljen ponovno razmotriti planirana ulaganja u novu generaciju pristupnih mreža (NGA) te razmotriti donošenje odluke o smanjenju planiranih ulaganja u slučaju novog smanjenja cijena međusobnog povezivanja kako to predlaže Agencija.

3. Utjecaj na vrijednost tržišta

Pored navedenog efekta na investicijske odluke, smanjenje interkonekcijskih cijena može imati izravan utjecaj na smanjenje maloprodajnih cijena, a što će posljedično utjecati na smanjenje ukupne vrijednosti tržišta kao i na smanjenje proračunskih prihoda. Kao primjer navodimo uočeni trend smanjenja maloprodajnih cijena u EU zemljama, uslijed smanjenja interkonekcijskih cijena (slika 4).

U drugim europskim zemljama smanjivanje cijena interkonekcije dovelo je u prošlosti do smanjivanja maloprodajnih cijena...

Promjena maloprodajne cijene (cijene za regionalna pozive radnim danom) -1 godinu nakon promjene cijene interkonekcije
Postotak

IZVOR: Drum, European Commission Telecom price development 2008

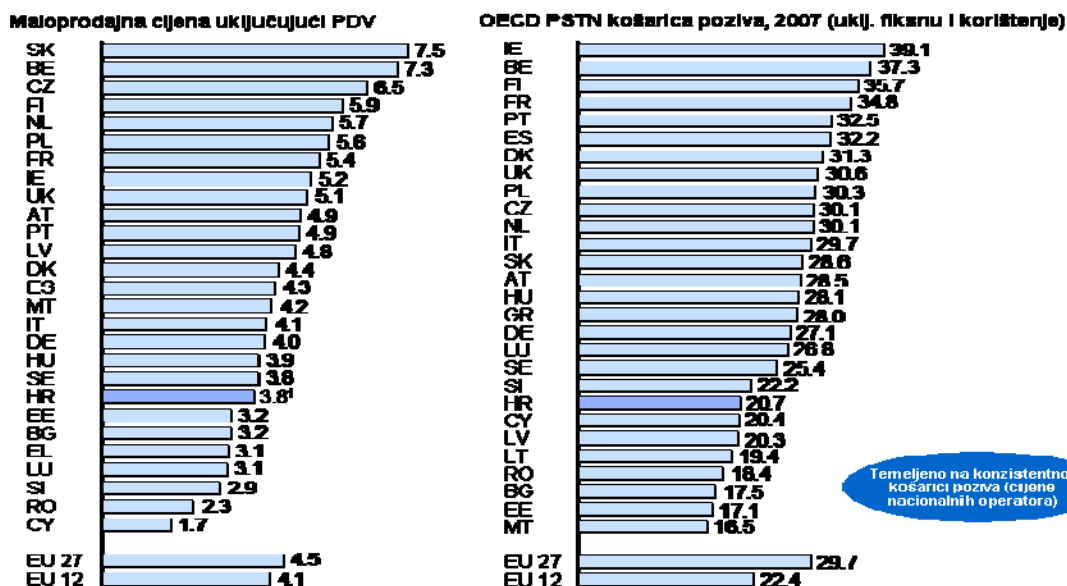
Slika 4.

Činjenica je da smanjenje maloprodajnih cijena predstavlja pogodnost za krajnje korisnike, međutim ova pogodnost je samo kratkoročna. To iz razloga što će uslijed smanjenja maloprodajnih cijena doći i do smanjenja prihoda operatora na tržištu, a time i do smanjenja raspoloživih sredstava za ulaganja u infrastrukturu. Slijedom navedenog, dugoročna korist za krajnje korisnike, u vidu napredne širokopojasne infrastrukture i naprednih usluga i aplikacija, posljedično će izostati.

Također, u usporedbi s maloprodajnim cijenama u drugim europskim zemljama, hrvatske maloprodajne cijene, kako nominalne tako i maloprodajne cijene u usporedbi s prihodima, među najnižima su u Europi. U prilog navedenom govori slika 5.

Maloprodajne cijene u fiksnoj mreži u Hrvatskoj već su među najnižima u Europi

Hujan 2008., nacionalni operatori – maloprodajne cijene lokalnih poziva (3 minute) uključujući PDV, za vrijeme jakog prometa

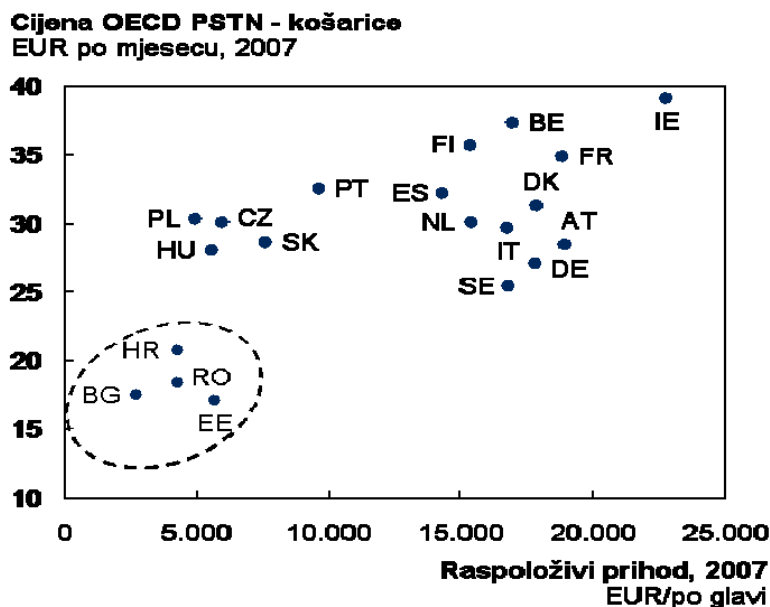

1 Korištena je maloprodajna cijena od HRK 0.28 po minuti i HRK/EUR 7.45

IZVOR: EU 14th progress report, HT

Slika 5.

...čak i ukoliko se uspoređuju s obzirom na prihod po glavi stanovnika, hrvatske maloprodajne cijene su među najnižima

IZVOR: OECD, EIU

Slika 6.

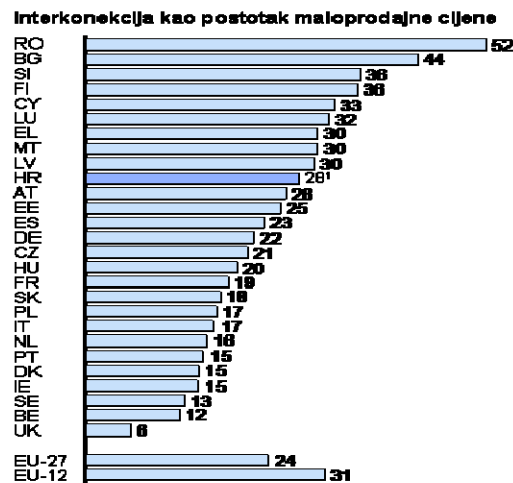
Međutim, neovisno o prethodno navedenom, u predviđanjima posljedica smanjenja interkonekcijskih cijena potrebno je uzeti u obzir specifičnosti hrvatskog tržišta. Pri tome osobito mislimo na činjenicu da posljednje smanjenje interkonekcijskih cijena do sada nije rezultiralo smanjenjem maloprodajnih cijena, posebno ako se uzme u obzir trenutna financijska situacija u kojoj se nalaze hrvatski alternativni operatori (negativna EBIT-a, visoka razina duga, itd.), a koja bi također mogla utjecati na odluku alternativnih operatora da zadrže povećanu maržu, odnosno postojeću razinu maloprodajnih cijena. Stoga, a s obzirom na specifičnosti hrvatskog tržišta, vjerojatnije je za očekivati da smanjenje interkonekcijskih cijena neće dovesti do smanjenja maloprodajnih cijena.

Posljedično, nije za očekivati da će od smanjenja interkonekcijskih cijena krajnji korisnici imati čak ni kratkoročnu korist, u vidu smanjenja maloprodajnih cijena. Također, a kao što je već gore navedeno, uslijed smanjenja interkonekcijskih cijena izostati će i ulaganja u naprednu infrastrukturu, što posljedično znači da će izostati i dugoročna korist za krajnje korisnike. **Stoga, postavlja se pitanje opravdanosti ovakve mjere, s obzirom da je vjerojatno za očekivati da ista neće dovesti do bilo kakvih pogodnosti za krajnjeg korisnika.** Pri tome je važno istaknuti da je Agencija dužna prilikom određivanja regulatornih obveza voditi se načelima iz članka 5. ZEK-a, a među kojima je na prvom mjestu upravo **načelo osiguravanja mogućnosti za korisnike usluge da ostvare najveće pogodnosti izbora, cijene i kakvoće usluge.**

Također, a neovisno o gore navedenom, potrebno je istaknuti da alternativni operatori i uz postojeće maloprodajne i veleprodajne cijene imaju dovoljno veliku maržu u usporedbi sa stanjem u ostalim europskim zemljama (slika 7.). Drugim riječima, postojeće marže ne opravdavaju odnosno ne nalažu dodatno sniženje interkonekcijskih cijena.

Cijene interkonekcije spram maloprodajnih cijena su u skladu sa zemljama EU ostavljajući konkurenciji pravednu marginu

Rujan 2008., dominantni operatori – maloprodajne cijene lokalnih poziva uključujući PDV, vrijeme jakog prometa, po minuti (bazirano na 3 minute) spram jedne uzastopne cijene interkonekcije

¹ Korištena je maloprodajna cijena od HRK 0.28 po minuti i interkonekcija od HRK 0.08 (bazirano na 3 minute)

IZVOR: 14. izvještaj EU o napretku, HT

Slika 7.

Ukoliko je cilj predloženog smanjenja interkonekcijskih cijena omogućiti alternativnim operatorima dodatni izvor financiranja iz povećane marže s obzirom na njihovo trenutno financijsko stanje (a što samo po sebi ne može biti cilj bilo koje regulatorne mjere), postoji opasnost da ni takav cilj u konačnici neće biti ostvaren. Naime, niže interkonekcijske cijene mogu potaknuti ulazak novog operatora na tržište (npr. najave T2 i Telekom Slovenije o ulasku na hrvatsko tržište), koji s obzirom na zasićenost hrvatskog tržišta može konkurirati jedino nižim maloprodajnim cijenama. Posljedično, postojeći alternativni operatori morat će sniziti svoje maloprodajne cijene kako bi ostali konkurentni u odnosu na

nove sudionike na tržištu pa će povećane marže, koje su trebale služiti kao dodatni izvor financiranja, izostati.

4. Metodologija izračuna cijene

Kada se sukladno članku 62. stavak 3. ZEK-a primjenjuje metoda referentnih vrijednosti za određivanje cijena smatramo nužnim odrediti usporedne okolnosti i uvjete pod kojima se pojedini operatori u određenom trenutku nalaze, i to ovisno o:

- zemljopisnim značajkama
- postojećoj mrežnoj strukturi
- ekonomskom okruženju
- razini liberalizacije.

Korištenje referentne vrijednosti znači pronaći slične/usporedive okolnosti i slučajeve u odnosu na koje je usporedba prikladna.

Ako je cilj metodologije Agencije bio usporediti cijene HT-a s aritmetičkim prosjekom cijena svih EU 27, smatramo da takva usporedba ne odražava situaciju na hrvatskom tržištu na prikladan način, o čemu se mora voditi računa primjenom relevantnog propisa. Hrvatska je država koja je trenutno u postupku pridruživanja EU i teško se može uspoređivati s zapadnoeuropskim zemljama članicama EU. S druge strane, držati se ove metode pretpostavljalo bi da sve države uključene u izračun prosjeka trebaju imati istu cijenu. To bi značilo da sve države iznad prosjeka imaju previsoke cijene, a sve države ispod prosjeka preniske cijene. Takav zaključak nije realan.

Pravilna primjena propisane metode podrazumijeva određivanje cijene prema cijenama koje su zaista referentne, a primjenjuju se u zemljama u tranziciji s usporedivom ekonomskom situacijom kao u Hrvatskoj i sličnom veličinom tržišta, s obzirom da je ekonomija razmjera prevladavajuća u mrežnoj i geografskoj strukturi.

Najbliži primjer koji bi odražavao trenutnu tržišnu situaciju u Hrvatskoj se sukladno tome može naći u najnovijim članicama EU, tj. u deset država koje su se pridružile EU u 2004. godini, te u Rumunjskoj i Bugarskoj koje su postale članice EU u 2007. godini (EU12). Ipak, i tako dobivene referentne vrijednosti bi morale biti prilagođene na način da se u svakom slučaju uzmu u obzir okolnosti i posebnosti na hrvatskom tržištu.

Pored navedenog, smatramo da je metodologija koju je primijenila Agencija manjkava, i to iz sljedećih razloga.

Agencija presumira omjer od 50%:50% između *vremena jakog i slabog* prometa, kako bi se izračunala prosječna cijena po državi, te je polazeći od te pretpostavke tek na kraju, na temelju stvarne vremenske raspodjele ukupnih terminiranih minuta poziva u mrežu HT-a u omjeru 66%:34% izračunala konačne interkonekcijske cijene. Inicijalna primjena omjera 50%:50% bi mogla biti prihvatljiva kako bi se stvorio pregled raspona cijena, međutim, to ne odražava pravu cijenu u svim državama zbog različitih vremenskih razdoblja u *vremenu jakog i slabog prometa*. Posebice u slučajevima kada se tarife koriste u „noćnom razdoblju“, omjer će biti daleko niži. Izjednačavanje takvih omjera za sve države može se prihvatiti samo da bi se dobio pregled, ali ne i da bi se izračunala stvarna cijena za pojedinu državu. U tom smislu smatramo da je trebalo primijeniti distribuciju 66%:34% od samog početka kalkulacije, s obzirom da ista odražava stanje na hrvatskom tržištu te je kao takva realnija.

Smatramo da je Agencija u svojoj metodologiji pogrešno poistovjetila dva potpuno različita termina: interkonekcijsku cijenu i referentnu vrijednost. Agencija je uspoređivala cijene iz Standardne ponude HT-a s cijenama svih država članica EU na način da je uzela aritmetičku sredinu tih cijena (oduzimajući „vanjske vrijednosti“) a nije uspoređivala cijenu HT-a s referentnom vrijednošću, tj. onom cijenom ili cijenama s kojom se HT-ova cijena može usporediti. Aritmetička sredina cijena koja se primjenjuje u državama članicama EU po ničemu nije referentna (usporediva) s interkonekcijskim

cijenama HT-a. Naime, da je namjera zakonodavca bila usporedba cijena s aritmetičkom sredinom cijena u državama članicama EU, tada bi tako bilo navedeno u članku 62. stavak 3. ZEK-a, što nije slučaj.

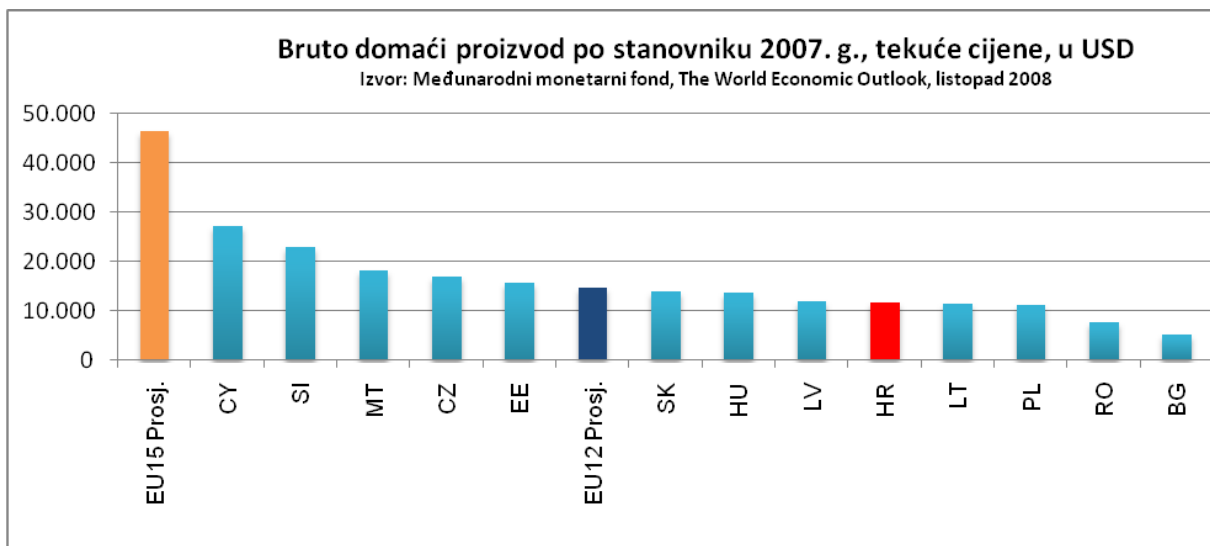
Nadalje, Agencija je pri izračunu cijena interkonekcije uzela u obzir tečaj kune u odnosu na EUR u iznosu od 7,1748 kn, kao prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke u razdoblju od srpnja do prosinca 2008. Držimo da je primjena navedene tečajne vrijednosti zastarjela, te ne odražava stvarno stanje s obzirom da se javna rasprava vodi u travnju 2009 a primjena rezultata analize se očekuje u drugoj polovici 2009. Slijedom navedenog smatramo da bi trebalo primijeniti onaj tečaj koji je aktualan u trenutku donošenja odluka u sklopu ove analize.

Zaključno, smatramo da bi pravilnom primjenom metodologije izračuna cijena, sukladno gore navedenom, trebalo:

- kao referentne vrijednosti uzeti cijene međusobnog povezivanja koje se primjenjuju u EU12;
- uzeti u obzir trendove povećanja cijena u nekim državama s obzirom na sniženje volumena fiksnih minuta;
- uzeti u obzir stanje na hrvatskom tržištu što podrazumijeva utjecaje financijske krize i potrebu daljnjih značajnih ulaganja u telekomunikacijski sektor
- uzeti u obzir gospodarske interese HT-a i drugih operatora u okviru konzistentne regulatorne politike

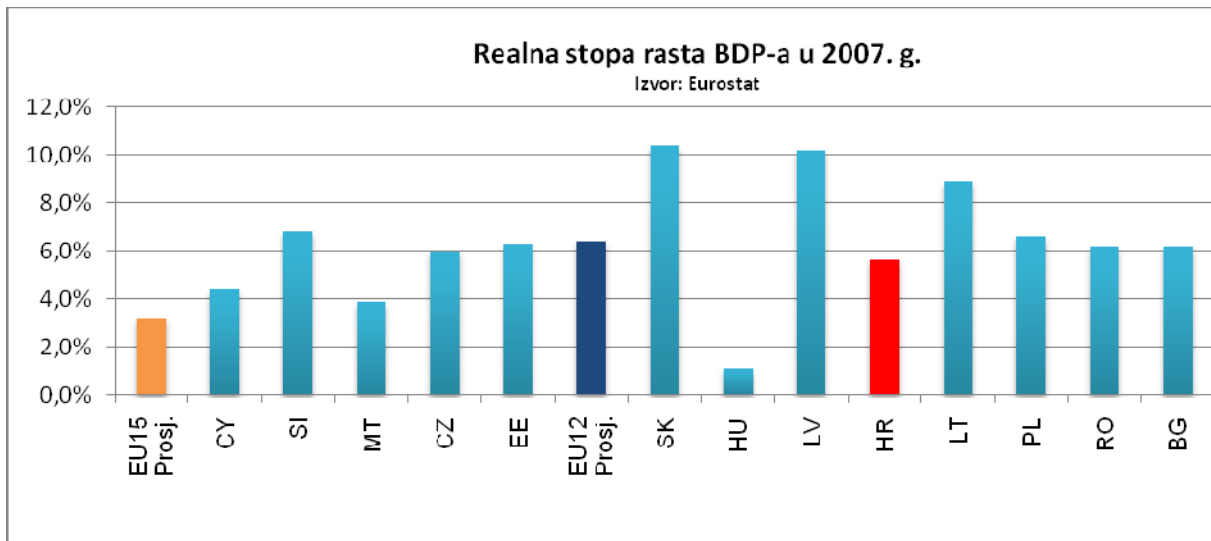
4.1. Primjena referentnih vrijednosti s obzirom na cijene međusobnog povezivanja država članica EU12

Tržišta u EU12 su usporediva s hrvatskim okruženjem. Većina država u EU12 su do nedavno bile države u tranziciji, a neke od njih se još uvijek mogu takvima smatrati. Njihov BDP po glavi stanovnika je ispod razine država EU15. Prosječan BDP po glavi stanovnika u EU12 je više nego upola manji od BDP-a po glavi stanovnika u EU15, kao što je prikazano niže.

Slika 8.

Istovremeno, stope rasta u državama EU12 i potrebe za ulaganjima su općenito znatno više kako bi se smanjila razlika u odnosu na EU15. Ovo je prikazano u sljedećoj tablici sa stvarnim stopama rasta BDP-a.

Slika 9.

Također, države EU12 su započele s liberalizacijom tržišta u tijeku pridruživanja EU te se danas nalaze u fazi liberalizacije koja se ogleda i u različitim reguliranim razinama cijena koje općenito prelaze cijene u EU15.

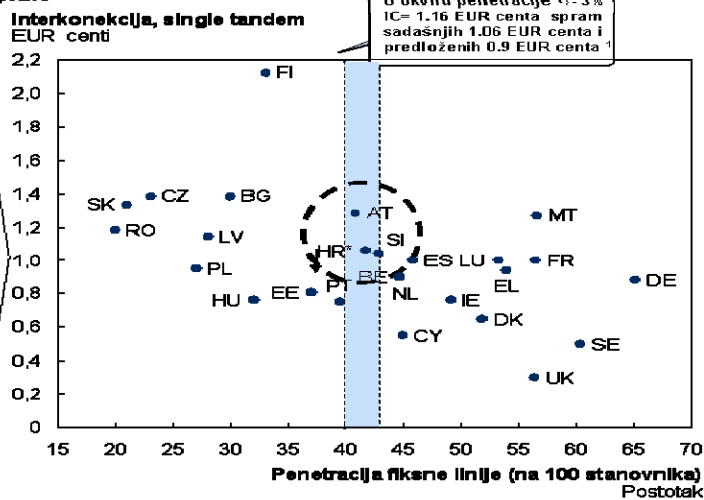
Stoga, više cijene interkonekcije u EU12 u usporedbi sa EU15 imaju opravdanu i logično postavljenu osnovu s obzirom da odražavaju veće investicijske potrebe u EU12 kako bi se premostila razlika u razvojnom ciklusu u odnosu na EU15.

Trenutne cijene interkonekcije u Hrvatskoj su ispod ponderiranog prosjeka u EU12, dok bi predloženo sniženje cijena od 33% u 2009. g. za regionalnu interkonekciju svrstalo cijene u Hrvatskoj među najnižima u EU12 te znatno niže od onih u zemljama koje imaju sličnu topologiju mreže, kao što je npr. Slovenija (slika 10.).

Usporedba sa sličnim tržištima poput Austrije i Slovenije ne sugerira daljnje smanjivanje cijena interkonekcije na 0.9 EUR centa

Poziv u trajanju od 3 minuta u vrijeme jakog prometa uključujući cijenu uspostave poziva

- U Hrvatskoj **97% kućanstava imaju pristup fiksnoj liniji**, stoga postoji **zasićenost (slična situacija u drugim zemljama EU)**
- S obzirom na različitu veličinu kućanstava uspoređujemo penetraciju spram 100 stanovnika i u odnosu na razinu cijene interkonekcije

¹ koristeći cijenu po minuti 7.5 i cijenu uspostave poziva 1.5 , trajanje poziva 3 minute i HRK/EUR 7.45

IZVOR: Progress report on the single European electronic communications market 2008 (14th report), ITU, GfK

Slika 10.

Usporedba se mora vršiti u odnosu na EU12 a ne u odnosu na EU27 jer „veličina tržišta je važna“ zbog ekonomije razmjera. Distribucija fiksnih troškova nije ista kada se dijeli na 4.500.000 stanovnika (i njihove minute) i kada se dijeli na 45.000.000 stanovnika (i njihove minute) kao što bi to bio slučaj u Španjolskoj i drugim većim tržištima. Utjecaj fiksnih troškova po stanovniku ili po minuti po stanovniku je veći u manjim državama, pa su stoga i opravdane više cijene u manjim državama kako bi se nadoknadili (veći) fiksni troškovi.

Operatori u državama EU12 nisu prošli kroz nekoliko ciklusa porasta učinkovitosti kao što je to slučaj kod operatora u većini država EU15. Tako je i HT-ova troškovna učinkovitost danas niža u usporedbi s operatorima iz najrazvijenijih europskih zemalja. Usporedba sa EU27 dovodi do prosjeka koji u obzir uzima višu razinu učinkovitosti, kakva još nije dosegnuta u EU12, pa ni u Hrvatskoj.

4.2. Trend povećanja cijena međusobnog povezivanja s obzirom na pad volumena fiksnog prometa

Nacionalna regulatorna tijela u drugim europskim državama već su uzela u obzir razvoj javnih govornih usluga u nepokretnoj mreži pri određivanju naknada za međusobno povezivanje. Tako je dansko nacionalno regulatorno tijelo odobrilo povećanje interkonekcijske naknade za do 21%, nacionalno regulatorno tijelo u Luksemburgu povećalo je naknade do 16%, OfCom u Ujedinjenom Kraljevstvu je odobrio umjereno povećanje cijene te, u najnovijem slučaju, njemačko regulatorno tijelo, Bundesnetzagentur, povećalo je interkonekcijske cijene za prosječno 4,4.% u prosincu 2008. godine.

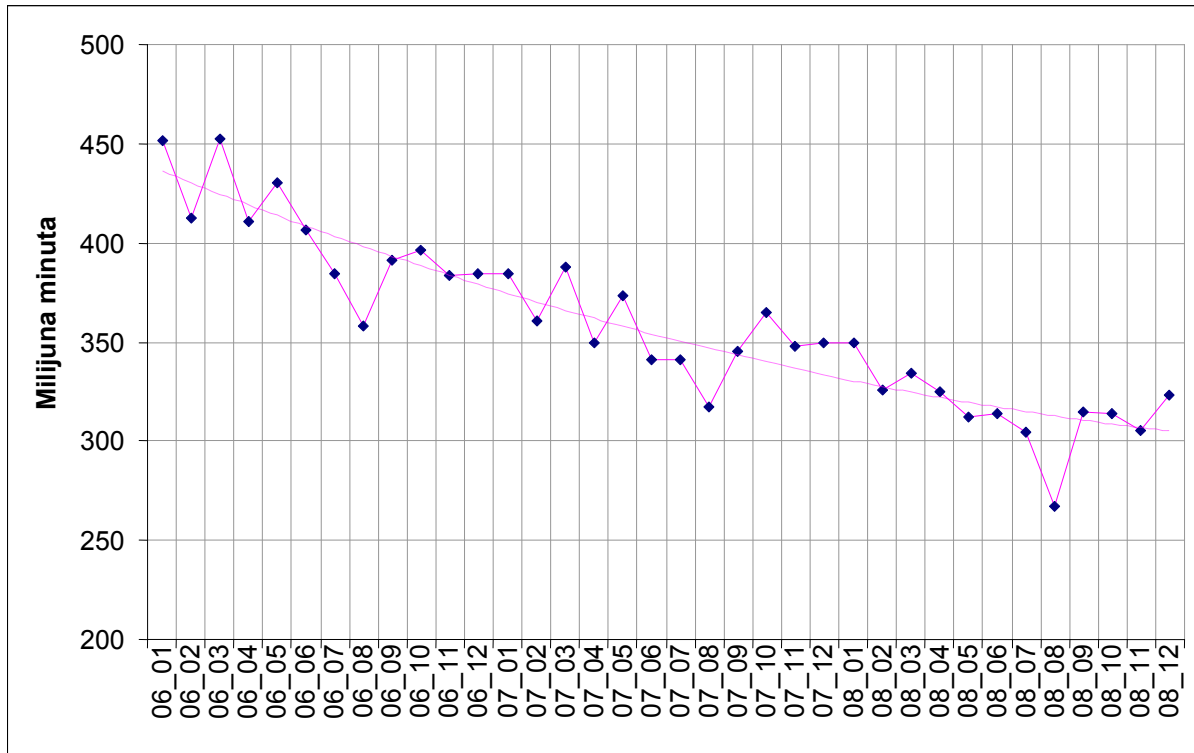
Skrećemo pozornost da je uočeni trend smanjenja količine prometa javne govorne usluge u nepokretnoj mreži glavni čimbenik u porastu troškova interkonekcijskih usluga. Očekuje se da će se ovaj trend nastaviti i u nadolazećim godinama. Takav trend prisutan je i u Hrvatskoj i to iz sljedećih razloga:

- supstitucije fiksne telefonije s mobilnom: pored potpune supstitucije fiksne s mobilnom telefonijom, korisnici povećano koriste mobilnu telefoniju, čak i ako pri tom zadržavaju fiksni pristup (slika 1.);
- rast izdvojenih parica: konkurencija u javnoj govornoj usluzi u nepokretnoj mreži putem izdvojene lokalne petlje se stalno povećava te time smanjuje količinu terminacijskih minuta u HT-ovoj mreži;
- kabela mreža i druge alternativne tehnologije nude konkurentne *triple play* pakete, što dodatno dovodi smanjenja količine terminacijskih minuta HT-a;
- *Voice over broadband* već ima snažan utjecaj na količinu originacijskih minuta te se očekuje daljnje povećanje te vrste prometa.

Očekuje se da će se smanjenje ukupne količine prometa u tradicionalnoj nepokretnoj mreži (PSTN) dodatno ubrzati, pri čemu će ukupni troškovi te mreže ostati uglavnom nepromijenjeni s obzirom da je tehnički nemoguće isključiti pojedine centrale i izmijeniti arhitekturu mreže.

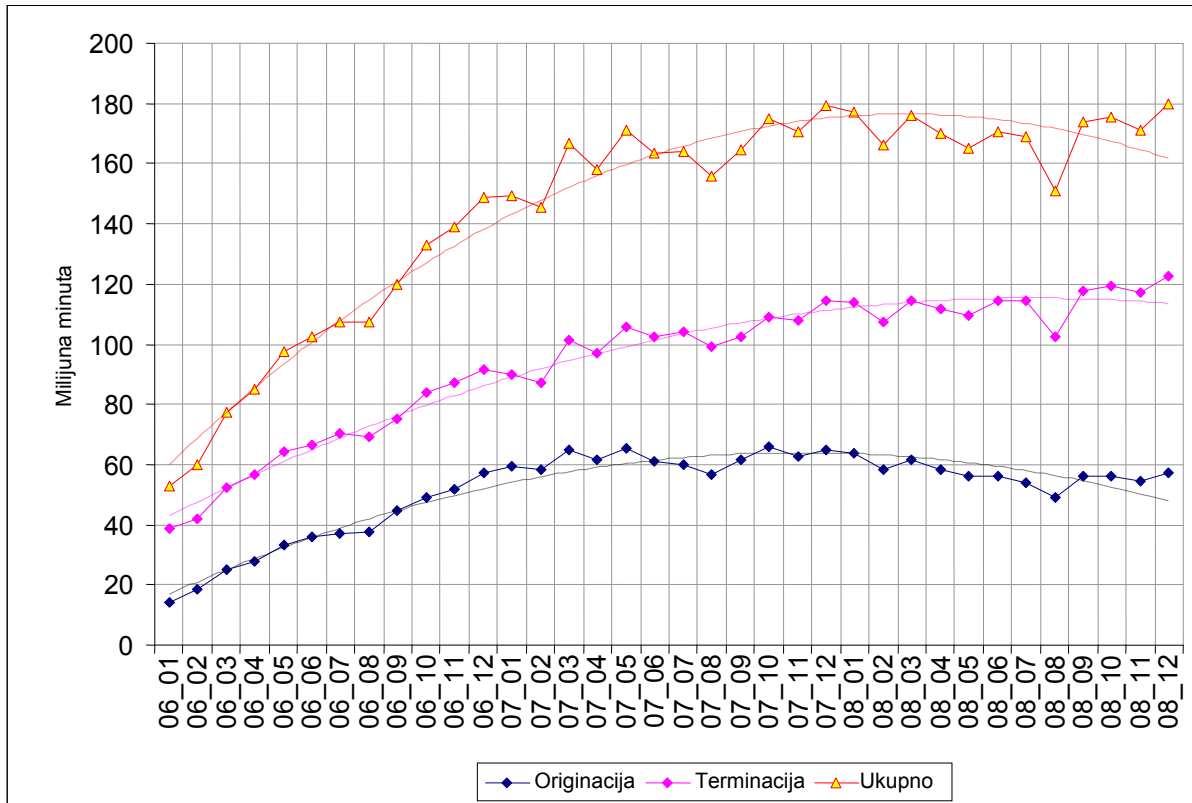
U razdoblju od 2005. do 2008. ukupna količina minuta realiziranih u HT-ovoj nepokretnoj mreži smanjila se za gotovo 30% (sa 4,67 milijardi minuta u 2005. godini na 3,38 milijardi minuta u 2008. godini). Nije potrebno naglašavati da smanjenje količine prometa uz zadržavanje iste razine fiksnih troškova dovodi do povećanja jediničnog troška po minuti.

Smanjenje količine minuta u maloprodaji HT-a posljedica je razvoja tržišnog natjecanja, a što je prikazano u sljedećem grafičkom prikazu.

Slika 11

Trend smanjenja količine minuta primjetan je i u veleprodaji HT-a. Terminacija u HT-ovu mrežu od strane mobilnih i fiksnih operatora se disperzira pa se može očekivati da će u 2009. godini doći do daljnjeg smanjenja količine minuta terminiranih u HT mrežu. Istovremeno, količina minuta koja se odnosi na originaciju se također smanjuje budući da operatori u nepokretnoj mreži migriraju svoje korisnike s predodabira operatora (CPS) na izdvojenu lokalnu petlju (ULL).

Slika 12.

Analiza smanjenja količine prometa i povećanja interkonekcijskih naknada koju smo proveli za hrvatsko tržište u skladu je i sa situacijom u zapadnoeuropskim državama, kao što smo to prethodno naveli. Još važnija je usporedba sa stanjem u državama koje bi se mogle usporediti s Hrvatskom po određenim kriterijima (kao npr. Češka Republika, Mađarska i Poljska) koja se vidi u prikazu niže, a koja potvrđuje da postoji pad količine prometa i povećanje interkonekcijskih naknada iz istih razloga koji su navedeni ranije u tekstu.

5. Ukidanje naknada za uspostavu poziva

Nadalje, Agencije predlaže ukidanje naknade za uspostavu poziva u nepokretnoj mreži HT-a za usluge originacije/terminacije poziva.

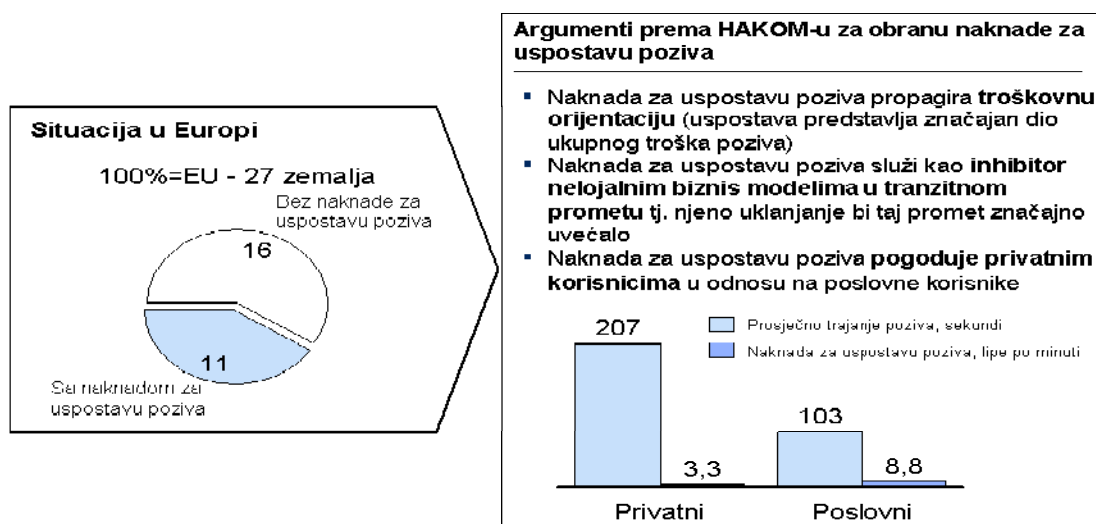
Komentar:

HT se protivi ukidanju naknade za uspostavu poziva osobito iz razloga što poglavito ova naknada odražava stvarni trošak koji se mora podmiriti. Naime, postojeća HT-ova naknada za uspostavu poziva u skladu je s načelom troškovne usmjerenosti, što je više puta potvrđeno od strane Agencije kroz niz odluka kojima su odobrene HT-ove interkonekcijske cijene (uključujući i naknade za uspostavu poziva). Stoga, smatramo da bi Agencija trebala obrazložiti zašto, prema mišljenju Agencije, to više ne bi bilo tako. Slijedom navedenog možemo zaključiti da ukidanje ove naknade zapravo predstavlja prikriveno sniženje interkonekcijskih cijena.

Skrećemo pozornost da neovisno o ukidanju naknade za uspostavu poziva, **pripadajući trošak ostaje**. Stoga bi se taj trošak trebao nadoknaditi kroz povećanje cijene interkonekcijskog prometa. Međutim, ovdje je bitno istaknuti da takvo rješenje ne bi bilo u interesu rezidencijalnih korisnika, koji u pravilu ostvaruju duže pozive od poslovnih korisnika (slika 13). Drugim riječima, postojanje naknade za uspostavu poziva pogoduje rezidencijalnim korisnicima.

No, s obzirom da je iz prijedloga Agencije razvidno da trošak naknade za uspostavu poziva neće moći nadoknaditi iz prihoda od naknade za promet, **isti će biti potrebno nadoknaditi iz drugih raspoloživih sredstava, poglavito iz sredstava namijenjenih za daljnja ulaganja u infrastrukturu.**

Naknada za uspostavu poziva je razuman element određivanja veleprodajne cijene baziran na troškovnoj orijentaciji i pogodovanju operatora koji pružaju usluge privatnim korisnicima

IZVOR: Cullen, HT

Slika 13.

Nadalje, Agencija navodi (str. 66.): „...da način obračuna usluge započinjanja (originacije) poziva koji se temelji na naplaćivanju usluge uspostave poziva, a koja se naplaćuje po pozivu, nije opravdan. Naime, HT, drugim operatorima, istu uslugu obračunava na dva načina“. Temeljem navedenog Agencija dodatno zaključuje da je potrebno ukinuti naknadu za uspostavu poziva. Ovaj navod Agencije nije jasan. Naime, ne radi se o dva načina, već o dva različita tipa troška za istu uslugu (trošak uspostave i trošak prijenosa). S druge strane, i sama Agencija navodi da postoje operatori koji naknadu naplaćuju kroz cijenu po minuti, a postoje i oni operatori koji naplaćuju po minuti plus naknadu za uspostavu poziva. Stoga, nije jasno zbog čega bi jedino HT morao odustati od naplate naknade za uspostavu poziva, odnosno zašto bi princip naplate interkonekcijskih troškova bez naknade za uspostavu poziva bio pravilan/prikladan na hrvatskom tržištu. Slijedom navedenog ne vidimo osnove za ukidanje naknade za uspostavu poziva.

Podredno, ukoliko Agencija ostane pri prijedlogu za ukidanjem naknade za uspostavu poziva, smatramo da bi trebalo na odgovarajući način povisiti cijene terminacije kako bi se ovaj trošak ipak nadoknadio od interkonekcijskih usluga, a ne iz drugih sredstava.

Ujedno skrećemo pozornost da se sve prethodno navedeno vezano uz prijedlog sniženja interkonekcijskih cijena na odgovarajući način odnosi i na ukidanje naknade za uspostavu poziva.

Zaključak vezan uz točku 8.1.4. HT-Hrvatske telekomunikacije d.d.

S obzirom na sve prethodno navedeno smatramo da u ovom trenutku nema mjesta za daljnje sniženje interkonekcijskih cijena, odnosno za ukidanje naknade za uspostavu poziva te se istome odlučno protivimo.

8.1.4.2. Ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom

Agencija određuje cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže ostalih operatora na temelju metode „Asimetričnih cijena koje nakon određenog vremenskog razdoblja dovode do simetričnih cijena“ i to na način da u prvoj godini nakon donošenja odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom implementiraju cijenu koja je za 42% veća, u drugoj godini 28% veća, u trećoj godini 14% veća te u četvrtoj godini jednaka HT-ovoj cijeni terminacije.

Komentar:

Imajući u vidu trenutno stanje na tržištu terminacije u nepokretnu mrežu, ne vidimo razloga za uvođenje asimetričnih cijena zbog sljedećih razloga. Kao prvo, asimetrične cijene ne prate načelo troškovne usmjerenosti cijena.

Kako alternativni operatori za promet u nepokretnoj mreži koriste samo jedan softversko/programski preklopnik/komutator (eng. „*soft switch*“), isti imaju u usporedbi s HT-om manji udio operativnih troškova u troškovima terminacije u nepokretnu mrežu slijedom čega bi primarno cijene alternativnih operatora prema načelu troškovne orijentacije trebale biti niže.

Nadalje, propisi i praksa u EU usmjereni su prema simetriji. Uvođenje asimetričnih cijena nije u skladu sa trenutnom namjerom regulacije EU da ukine asimetriju.

Dodatno, ističemo da je zbog arhitekture mreže HT-a i razvoja usluge međusobnog povezivanja na tržištu već uspostavljen asimetrični odnos cijena terminacije jer je prosječna cijena terminacije u mrežu HT-a daleko ispod cijene terminacije u druge mreže. Ovo iz razloga što ostali operatori za terminaciju poziva u mrežu HT-a sve više koriste lokalno terminiranje. Stoga, a kako terminiranje u HT-ovu mrežu postaje sve povoljnije ostalim operatorima (zbog lokalnog terminiranja) smatramo da će asimetrične cijene ostalih operatora dodatno neopravdano staviti HT u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale operatore.

8.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja

Uvodno, smatramo potrebnim istaknuti da je još za trajanja javne rasprave o računovodstvenom razdvajanju i troškovnom računovodstvu HT Agenciji predočio jasne i nedvosmislene dokaze iz kojih je vidljivo kako je praksa na području računovodstvenog razdvajanja u pogledu njegove implementacije vrlo različita unutar država članica EU, pri čemu je važno napomenuti da neke od najrazvijenijih zemalja EU primjenjuju manje zahtjevne metodologije računovodstvenog razdvajanja od onih koje je HT-u nametnula Agencija. Uzimajući u obzir prethodno navedeno, vjerujemo da svaka regulatorna intervencija, pa tako i obveza računovodstvenog razdvajanja, mora biti prilagođena svrsi, nadalje, mora uvažavati potrebe HT-a za znatnim ulaganjima u implementaciju i provedbu regulatornih obveza kao i u mreže nove generacije kao i biti razmjerna položaju u kojem se Hrvatska nalazi s obzirom na njezin stupanj razvoja tržišta. Nažalost, smatramo da kod računovodstvenog razdvajanja, niti jedno od navedenog nije uzeto u obzir.

a) Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u **obvezu računovodstvenog razdvajanja** računovodstvenih podataka vezanih za uslugu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, kako bi se moglo provjeriti provode li se obveze transparentnosti i nediskriminacije u vezi sa cijenama usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu HT-a, odnosno utvrditi diskriminira li HT cjenovno ostale operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva.

Komentar:

Analogno zaključku Agencije navedenim u analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu da je određivanjem regulatornih obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva operatorima onemogućeno da naplaćuju cijenu iznad troška te da stoga nije potrebno određivanje dodatne obveze računovodstvenog razdvajanja, smatramo da je isti potrebno primijeniti i na ovaj slučaj. Naime, i na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HT-u je određena obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva, kojom se postiže gore navedena svrha te slijedom toga smatramo da nije potrebno propisivati dodatne obveze u svrhu ispunjavanja iste.

Također, smatramo potrebnim napomenuti da je obveza računovodstvenog razdvajanja već nametnuta HT-u rješenjem Vijeća Agencije (klasa: 130-01/06-01/09, ur.br: 376-11-18) od 18. studenog 2008., prije provođenja postupka analize tržišta, što evidentno ne predstavlja primjer najbolje regulatorne prakse. Nadalje, iz ovako provedene analize tržišta nije razvidno da je nametanje obveze računovodstvenog razdvajanja opravdano, iz čega se može zaključiti da odgovarajući dokazi nisu priloženi, odnosno da sama analiza tržišta nije pravilno provedena.

Dodatno, na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji nema transfernih naknada, budući da se usluga nudi samo drugim operatorima stoga nije niti moguće niti logično provesti analizu u cilju pribavljanja dokaza na temelju kojih bi se moglo zaključiti da li se predmetna usluga maloprodajnom dijelu HT-a i povezanim društvima nudi pod istim uvjetima kao i drugim operatorima. Stoga primarni cilj računovodstvenog razdvajanja na relevantnom tržištu jest da se dokaže transparentnost te nepostojanje unakrsnog subvencioniranja.

b) Agencija smatra da, iako određivanje obveze računovodstvenog razdvajanja HT-u iziskuje dodatne troškove, korist od obveze (onemogućavanje kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprječavanje unakrsnog subvencioniranja) bi bila puno veća od troškova koji bi se pojavili kao rezultat njena određivanja.

Komentar:

Navod Agencije da je korist od određivanja obveze računovodstvenog razdvajanja puno veća od njenih troškova držimo neprihvatljivim i neutemeljenim iz razloga što se radi o slobodnoj procjeni Agencije koja nije potkrijepljena dokazima o provedbi analize troškova i dobiti. Naime, Agencija nije obrazložila temeljem koje analize je donijela ovakav zaključak, niti je isto iz samog dokumenta razvidno, te je vjerodostojnost ovakvog navoda nemoguće provjeriti.

**III) KOMENTARI
HT-HRVATSKIH TELEKOMUNIKACIJA D.D.
NA ANALIZU TRŽIŠTA VELEPRODAJNOG
(FIZIČKOG) PRISTUPA MREŽNOJ INFRASTRUKTURI
(UKLJUČUJUĆI DIJELJENI ILI POTPUNI IZDVOJENI
PRISTUP) NA FIKSNOJ LOKACIJI**

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

Određujući mjerodavno tržište u dimenziji usluge Agencija je zaključila kako usluga širokopojasnog pristupa Internetu proizlazi iz potražnje za uslugom širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini. Stoga je Agencija pri utvrđivanju dimenzije usluga na ovom mjerodavnom tržištu smatrala prikladnim utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu pružaju krajnjem korisniku širokopojasni pristup internetu.

Tako je Agencija pri analizi maloprodajnog tržišta širokopojasnog pristupa Internetu, pretpostavila da se širokopojasnim pristupnim brzinama smatraju dolazne brzine veće od 144 kbit/s pa je stoga krajnjim korisnicima ta usluga dostupna na sljedeće načine:

- xDSL pristup putem bakrene parice,
- pristup putem pokretnih mreža (EDGE, UMTS, HSDPA),
- nepokretni bežični pristup (*Homebox*, WiMAX, Wi-Fi *Hot-Spots*),
- pristup putem kablinskih mreža (KTV),
- pristup putem iznajmljenih vodova (različito od xDSL pristupa putem bakrene parice,
- nepokretnog bežičnog pristupa te pristupa putem svjetlovodnih kabela), te
- pristup putem svjetlovodnih kabela (FttH).

4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Agencija navodi da je, pri utvrđivanju usluga koje se smatraju zamjenskim uslugama, kao polazište u odnosu na koje se utvrđuju zamjenske usluge potrebno uzeti uslugu koja je najzastupljenija.

S obzirom da su na maloprodajnoj razini širokopojasnog pristupa internetu najzastupljenije usluge koje se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice, cilj Agencije je bio utvrditi postoje li na maloprodajnoj razini zamjenske usluge ADSL pristupu putem bakrene parice, na način da su se zamjenskim uslugama smatrale usluge koje u slučaju hipotetskog povećanja cijena mogu zamijeniti tu mjerodavnu uslugu na način da zadovolje istovjetnu potrebu korisnika.

Komentar:

- podjela usluga na one ispod i iznad 144 kbit/s brzine nije odgovarajuća

Agencija je u svojoj analizi pretpostavila da se širokopojasnim pristupnim brzinama smatraju dolazne brzine veće od 144 kbit/s. HT se takvom podjelom ne može složiti. Naime, nije dovoljno podijeliti elektroničke komunikacijske usluge na one s brzinom pristupa ispod i iznad 144 kbit/s. U usluge s brzinama iznad 144 kbit/s spada veliki skup aplikacija i sadržaja koje postavljaju svoje zahtjeve prema skupu širokopojasnih usluga. Naime, tržište širokopojasnih usluga referira se prema cijelom spektru brzina sve do 25 Mbit/s što je neopravdano jer, s obzirom na ekonomski i širi društveni značaj, nisu sve te usluge u istoj poziciji. Stoga, HT smatra kako širokopojasne usluge treba podijeliti u nekoliko kategorija, i to, primjerice, na usluge za poslovne korisnike, usluge osobne podrške, usluge multimedijalnih poslovnih i osobnih aplikacija, usluge multimedijalnih igara, usluge ostale multimedijalne zabave. Za svaku od tih kategorija usluga odgovarajući je drugi raspon brzina (i kvalitete).

Slijedom navedenog, potrebno je jasno razlikovanje usporedbe pojedinih usluga od usporedbe pojedinih tehnologija. Stoga je analizu zamjenjivosti pojedinih usluga potrebno odvojiti od analize zamjenjivosti pojedinih tehnologija, i to neovisno o perspektivi iz koje se pojedina analiza odvija.

Na primjer, gledajući iz perspektive krajnjeg korisnika (maloprodajna razina – ponuda) retransmisija televizijskih kanala putem ADSL pristupa bakrenom paricom bila bi zamjenjiva s na primjer retransmisijom televizijskih kanala putem kablanske ili satelitske tehnologije. Međutim, ako se na primjer promatraju usluge elektroničke komunikacijske usluge poslovnim korisnicima pružene putem ADSL pristupa putem bakrene parice, iste usluge putem kablanske i satelitske tehnologije već se teže mogu smatrati zamjenskim uslugama, kako zbog pouzdanosti tako i zbog (ne)mogućnosti osiguranja

interaktivnosti. S druge strane, iste te poslovne usluge pružene na bežičnoj tehnologiji mogu se smatrati zamjenjivim uslugama s istim uslugama na ADSL pristupu bakrenom paricom, dok se te dvije tehnologije ne mogu smatrati zamjenskim, iz tehnoloških razloga, u odnosu na usluge retransmisije televizijskih programa. Stoga, je očito kako je provođenje analize zamjenjivosti usluga na području cijelog spektra u rasponu od 144 kbit/s do 25 Mbit/s može dovesti do neprimjerenih zaključaka, pa se stoga HT s takvom analizom ne može složiti.

- Agencija ne primjenjuje jasne i konzistentne kriterije za određenje zamjenjivosti usluga

Općenito u dijelu koji se odnosi na zamjenjivost usluga na strani potražnje – maloprodajna razina, HT ističe kako Agencija nije primjenjivala jasan i konzistentan kriteriji na temelju kojeg je određivala smatra li se pojedina usluga zamjenskom usluzi promatranom usluzi. HT smatra kako je neprimjena jasnih i konzistentnih kriterija vidljiva iz daljnje analize Agencije te će u odnosu na svaku promatranu uslugu ukazati na takvu ne konzistentnost.

- Razdoblje na koje se analiza odnosi nije jasno određeno, a u pravilu Agencija ne uzima u obzir razvoj mjerodavnog tržišta

Iz analize Agencije nije vidljivo točno razdoblje na koje se analiza odnosi. Agencija konstantno u analizi navodi sintagmu „razdoblje na koje se analiza odnosi“ no to razdoblje nije nigdje određeno. Iz primjera koje Agencija u analizi daje može se zaključiti kako Agencija za razdoblje na koje se analiza odnosi u pravilu uzima isključivo trenutnu situaciju, a ne procjenjuje razvoj trenutne situacije u budućnosti. Smatramo kako je razvoj trenutne situacije u budućnosti temelj na kojem bi se *ex ante* analiza mjerodavnog tržišta trebala zasnivati (tzv. *forward looking*). Tako na primjer Agencija kao najzastupljeniju osnovnu brzinu pristupa uzima brzinu do 2 Mbit/s, a koju brzinu HT više ni nema u ponudi svoje usluge ADSL pristupa (HT je u relativno kratkom razdoblju od objave analize mjerodavnih tržišta do zaključenja javne rasprave povećao brzine ADSL pristupa). Stoga, navedena brzina ne može predstavljati najzastupljeniju brzinu pristupa Internetu putem bakrene parice.

- Test hipotetskog monopola Agencija ne primjenjuje na odgovarajući način

Test hipotetskog monopola jedan je od mogućih načina kojim bi se procijenilo postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje. Primjenom navedenog testa, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5 do 10%.

HT smatra kako Agencija u svojoj analizi opisani test ne primjenjuje na odgovarajući način. Naime, Agencija u analizi samo konstatira da je provođenjem navedenog testa vidljivo da pojedina usluga nije zamjenska usluga promatranom usluzi, s obzirom da povećanje maloprodajnih cijena od 5 do 10 %, neće utjecati na odluku krajnjih korisnika da zamijene jednu uslugu promatranom uslugom. HT smatra kako bi Agencija trebala detaljno opisati provođenje navedenog testa te prikazati i dokazima potkrijepiti kako provedeni test utječe na ponašanje krajnjih korisnika. HT smatra kako je primjena testa hipotetskog monopola kako to čini Agencija u objavljenoj analizi mjerodavnog tržišta nesvrshodna i manjkava budući da u analizi nisu iznijeti egzaktni podaci koji bi potvrđivali takvu tezu Agencije.

4.1.2.1.2 VDSL pristup putem bakrene parice

Analizirajući zamjenjivost usluge pristupa VDSL-om putem bakrene parice, Agencija pravilno pretpostavlja da će porastom ponude sadržaja za koji je potreban širokopolasni pristup internetu rasti i potražnja korisnika za većim prijenosnim brzinama pa bi pristup putem bakrene parice mogao biti nedovoljno učinkovit kod istovremenog prijenosa govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale.

No, Agencija zaključuje kako VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

Komentar:

HT ističe kako pri razmatranju zamjenjivosti navedenih usluga Agencija nije uzela u obzir specifičnu mrežnu arhitekturu HT-a, a iz koje proizlazi kako pružanje VDSL, kako za svoje tako i za potrebe alternativnih operatora, na takvoj mrežnoj infrastrukturi HT-a nije moguće. U nastavku se daje detaljnija argumentacija navedenog. Također, HT upućuje i na argumentaciju vezanu za ovo pitanje iznijetu u našim Komentarima na analizu tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji.

Agencija navodi kako su usluge zamjenjive i iz razloga što će sa na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama. No, obrazloženje svog stava o zamjenjivosti usluga Agencija u ovom primjeru dokazuje isključivo iz tehničke perspektive ne uzimajući pri tom u obzir cijenu koju će krajnji korisnici za navedenu uslugu morati platiti. Agencija ovdje, također, samo navodi kako test hipotetskog monopola dokazuje zamjenjivost usluge, a pri tom ne obrazlaže niti ne potkrepljuje svoju analizu egzaktnim podacima dobivenim provođenjem tog testa.

Iako je Agencija navela da će u potpunosti sagledati utjecaj pristupnih mreža novih tehnologija na postojeće veleprodajne usluge, HT smatra kako Agencija već u trenutku izrade analize mogla i trebala u obzir uzeti specifičnost i jedinstvenost HT mreže te osobitosti hrvatskog tržišta elektroničkih komunikacija u cjelini. Također, ovdje ističemo i nekonzistentan pristup Agencije koja pri razmatranju zamjenjivosti ovih usluga nije u obzir uzela cijene istih, a što je Agencija uzimala u obzir kod analize zamjenjivosti ostalih usluga u ovoj analizi.

Nadalje, Agencija navodi da bi se ADSL pristup putem bakrene parice mogao pokazati nedovoljno učinkovitim u situacijama u kojima je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale. Naime, iz analize je vidljivo kako Agencija ne uzima obzir suvremene trendove razvoja ADSL tehnologije i upravljanja pristupnom mrežom te da u potpunosti zanemaruje dosadašnja nastojanja same Agencije za povećanjem učinkovitosti ADSL tehnologije izražena kroz postupak izrade Statičkog plana i moda adaptivne snage.

Zaključno, i kao najvažnije ističemo kako je prijedlog Agencije rađen po uzoru na međunarodna iskustva vezano uz prelazak sa ADSL pristupne tehnologije na VDSL pristup putem bakrene parice. Međutim, Agencija pri tom u potpunosti zanemaruje činjenicu kako je mreža HT-a potpuno drugačija od mreža u ostalim zemljama EU.

Osim toga, odluka o rekonstrukciji pristupne mreže je, prije svega, stvar poslovne politike infrastrukturnog operatora pa tako i HT-a, te stoga rekonstrukcija pristupne mreže nikako ne može biti nametnutna odlukom regulatornog tijela. HT ne može biti primoran rekonstruirati svoju mrežu uslijed odluke Agencije i/ili zahtjeva alternativnih operatora. Osim toga, i ZEK propisuje kako operatori javnih komunikacija imaju pravo infrastrukturnog operatora, što obuhvaća gradnju, održavanje, razvoj i korištenje elektromičke komunikacijske mreže i elektroičke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pa se može zaključiti kako zahvati u pristupnoj mreži ne mogu biti rezultat nametnute obveze nego je isključivo riječ o pravu, odnosno dobrovoljnoj, poslovno uvjetovanoj odluci infrastrukturnog operatora.

Dodatno, rekonstrukcija pristupne mreže je iz tehničkog aspekta problematična u uvjetima mrežne arhitekture HT-a, a što Agencija, pri izradi ovog prijedloga, nije uzela u obzir jer je HT-ova mreža već kraća od uobičajenih u ostalim zemljama EU te da je kao takva na granici duljina pogodnih za prelazak na VDSL tehnologiju bez prethodne rekonstrukcije (60 % korisnika je unutar 1000 m) te da bi u tom slučaju efekt rekonstrukcije imalo samo 40% potencijalnih korisnika.

4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža

Agencija je u svojoj analizi zaključila kako pristup internetu putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

Komentar:

HT se ne može složiti s ovim zaključkom Agencije.

- (Ne) pokrivenost kao kriterij

Agencija je kao jedan od glavnih kriterija zamjenjivosti ovih usluga razmatrala populacijsku pokrivenost HDSPA signalom te zaključuje kako pristup putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

Argument za navedeni zaključak Agencija temelji na tvrdnji da pokrivenost HDSPA signalom za sve operatore zajedno iznosi oko 60% pa nije moguće na cijelom području Republike Hrvatske ostvariti pristup putem pokretnih mreža koje omogućuje HSDPA tehnologija, a koje su usporedive pristupnim brzinama koje omogućuje ADSL tehnologija.

HT smatra kako je Agencija pri donošenju ovakvog zaključka, nepotrebno, u potpunosti zanemarila činjenicu kako ni dostupnost usluge ADSL pristupa, zbog specifične konfiguracije terena i dostupnosti postojećih kapaciteta mreže, nije moguća u svim dijelovima Republike Hrvatske te da se u takvim područjima Republike Hrvatske, kao pristup osnovnoj usluzi, upravo koristi pristup putem usluge nepokretnog GSM pristupa (FGSM).

- Cijena pristupa internetu putem pokretnih mreža

U svrhu utvrđivanja kako pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice Agencija navodi kako u prilog takvom zaključku ide i provedeni test hipotetskog monopola jer je, s obzirom na maloprodajne cijene usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža i putem ADSL pristupa putem bakrenih parica, razvidno kako povećanje cijene tarifnih paketa na ADSL pristup putem bakrene parice neće utjecati na krajnje korisnike da zamijene tu uslugu uslugom širokopojasnog pristupa putem pokretnih mreža.

HT se ne može složiti s navedenim zaključkom Agencije. Navedeno, zbog činjenice što je Agencija pri provođenju ove analize u potpunosti zanemarila dinamični razvoj tržišta pristupa putem pokretnih mreža te je svoj zaključak utemeljila na cijenama važećim u trenutku izrade ove analize. Pri tome je zanemarila mogućnost/tendenciju pada cijena na mjerodavnom tržištu pristupa širokopojasnom internetu putem pokretnih mreža pa je propustila u svojoj analizi pokazati kako bi taj učinka utjecao na tržište pristupa internetu putem pokretnih mreža.

- (Ne) mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom

U prilog tvrdnji da pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupu putem bakrene parice Agencija navodi kako „za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa bakrene parice, korisnik širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža nema mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom.“

HT smatra kako je ova tvrdnja Agencije samo djelomično točna jer odražava isključivo situaciju na mjerodavnom tržištu u trenutku izrade ove analize. Pri tome je Agencija u potpunosti propustila uzeti u obzir činjenicu da je riječ o dinamičnom tržištu koje je izrazito prilagodljivo u odnosu na potražnju od strane krajnjih korisnika. Drugim riječima, riječ je o tržištu koje u vrlo kratkom vremenskom roku može na odgovarajući način dogovoriti na potrebe krajnjih korisnika. S tim u svezi, osobito ističemo da i sama Agencija u svojoj analizi tvrdi kako je uočen trend rasta udjela korisnika paketa s neograničenim prometom dok se broj korisnika koji koriste osnovne pakete sa uključenih 1GB smanjuje.

Stoga HT smatra kako je iz navedenog jasno proizlazi kako je usluga širokopojasnog pristupa internetu putem pokretnih mreža zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

- Korisnici usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža

Agencija tvrdi kako činjenica da većinu korisnika ove usluge čine poslovni korisnici pa stoga ova usluga nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

Predmetna usluga širokopojasnog pristupa putem pokretne mreže ne sadrži takve specifičnosti zbog kojeg bi razlikovani element pružanja ove usluge trebali biti krajnji korisnici iste. Naime, ista je pod

jednakim uvjetima dostupna kako poslovnim tako i privatnim korisnicima te svojom funkcionalnošću zadovoljava sve potrebe poslovnih i privatnih krajnjih korisnika u pogledu pristupa internetu putem pokretnih mreža. Stoga, se HT ne može složiti s navedenim zaključkom Agencije.

4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup

4.1.2.3.1 Nepokretni bežični pristup putem usluge Homebox

Agencija smatra kako se nepokretni bežični pristup u Republici Hrvatskoj ostvaruje putem usluge *Homebox*, WiMAX tehnologije te putem *HotSpot* usluge od kojih je najzastupljenija usluga *Homebox* koju nudi VIPnet.

Agencija u ovom dijelu zaključuje kako usluga nepokretnog bežičnog pristupa putem *Homebox*-a nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

Komentar:

HT smatra kako Agencija pogrešno uključuje *Homebox* uslugu u nepokretni bežični pristup. Naime, iako je točno da VIPnet pružanje svoje uslugu na tržištu nudi na fiksnoj lokaciji, s tehničkog aspekta nema nikakve prepreke da se ta usluga ne bi smatrala uslugom pristupa pokretnoj mreži. Usluga *Homebox* pruža se, kao što to i sama Agencija u svojoj analizi navodi, temeljem tehnologije koja se koristi u pokretnim mrežama. HT smatra kako je usluga *Homebox*-a trebala biti razmatrana u dijelu koji razmatra pristup pokretnoj mreži. Naime, usluga *Homebox*, a što je i Agenciji poznato, koristi GSM frekvencije tj. pristup pokretnoj mreži u svrhu ostvarivanja pristupa u nepokretnoj mreži.

HT se ne može složiti s navedenim zaključkom Agencije i to kako zbog svih razloga već opisanih u odnosu na analizu Agencije u točki 4.1.2.2. koja se odnosi na pokretan pristup tako i zbog slijedećih razloga:

- Kriteriji pokrivenosti

Agencija analizirajući zamjenjivost navedenih usluga navodi kako usluge nisu zamjenjive zbog činjenice kako eventualno povećanje brzine pristupa ovisi i o pokrivenosti signalom. No, pri tom Agencija zanemaruje činjenicu kako dostupnost i brzina pristupa putem ADSL tehnologije na bakrenoj parici također ovisi o pokrivenosti teritorija tom uslugom.

- Tarifni paketi

Agencija, po mišljenju HT, pogrešno navodi razlog zbog kojeg se usluge ne smatraju zamjenjivima. Naime, Agencija navodi kako osim uključenog paketa od 2 GB prometa korisnik u slučaju *Homebox*-a ne može odabrati drugih tarifni paket odnosno tarifni paket s *flat* prometom, a koje pakete korisnik može odabrati u sklopu HT-ovog ADSL pristupa. Smatramo kako uzimanje u obzir trenutno dostupnih komercijalnih ponuda ne može biti relevantno za analizu zamjenjivosti usluga. Osim toga, trenutno dostupne komercijalne ponude operator može u svakom trenutku izmijeniti, pa je Agencija vezano za ex ante regulaciju tržišta isto trebala uzeti u obzir.

- Test hipotetskog monopola pogrešno je primijenjen

Agencija utvrđuje kako se radi o zamjenjivim uslugama uzimajući u obzir visinu osnovne naknade. No u slučaju da koristeći uslugu *Homebox* korisnik ostvari promet koji izlazi izvan okvira osnovne naknade isti iznosi 204,80 kn po GB za razliku od dodatnog prometa putem ADSL pristupa koji iznosi 20,00 kn za istu količinu, pa Agencija konačno zaključuje kako zbog cijene dodatnog prometa, ne radi o zamjenjivim uslugama.

Agencija ponovno uzima u obzir samo trenutne komercijalne ponude operatora. Agencija nadalje navodi kako se primjenom navedenog testa na osnovnu naknadu dolazi do zaključka kako se radi o zamjenjivim uslugama, no kako takav zaključak ne stoji ako se test primjeni na dodatni promet. Dakle, Agencija ponovno ne argumentira i ne opisuje detaljno provođenje navedenog testa.

4.1.2.3.2 Nepokretni bežični pristup putem WiMAX tehnologije

Agencija, analizirajući WiMAX i ADSL tehnologiju, pogrešno zaključuje kako se iste, zbog nedostatka standarda, preskupe terminalne opreme te nedostatne kvalitete što je posljedično dovelo do odustanka pojedinih operatera od koncesija, ne smatraju zamjenjivim uslugama.

Komentar:

HT smatra kako Agencija sustavno ne primjenjuje pravilne i jedinstvene kriterije za utvrđenje mogu li se pojedine usluge smatrati zamjenjivima sa maloprodajnog aspekta.

4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova

Analizirajući uslugu pristupa putem iznajmljenih vodova kao zamjensku uslugu usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice Agencija pogrešno zaključuje kako usluga pristupa putem iznajmljenih vodova ne predstavlja odgovarajući supstitut usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice zbog cijene i funkcionalnosti.

Komentar:

HT se ne može složiti s navedenim zaključkom Agencije..

Upravo suprotno, HT smatra kako zbog svoje funkcionalnosti odnosno zbog omogućavanja velikih brzina, sigurnosti te stalnog pristupa internetu usluga pristupa putem iznajmljenih vodova predstavlja zamjensku uslugu usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice

4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih kabela

Agencija u svojoj analizi navodi kako je usluga ADSL pristupa na bakrenoj infrastrukturi zamjenjiva uslugom širokopojasnom pristupu putem svjetlovodnih kabela.

Komentar:

HT smatra, vodeći se kriterijima koje je Agencija primjenjivala u prethodnim analizama zamjenjivosti usluga, kako usluga pristupa putem svjetlovodnih kabela nije i ne može biti zamjenjiva s uslugom na bakrenoj infrastrukturi.

Imajući u vidu kriterije poput cijene i dostupnosti očito je da se ne radi o zamjenjivim uslugama. Detaljnije pojašnjenje iznijeto je u dijelu naših Komentara koji se odnose na regulatorne obveze koje Agencija predlaže nametnuti.

4.1.6. Zaključak o mjerodavnom tržištu u dimenziji usluga

Agencija je zaključila da mjerodavno tržište veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji uključuje sljedeće usluge:

- usluga potpunog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava uporabu cijeloga frekvencijskog spektra lokalne petlje,
- usluga dijeljenog izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice koja operatoru omogućava samo uporabu širine pojasa frekvencijskog spektra iznad govornog pojasa frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje (bakrene

parice), dok govorni pojas frekvencijskog spektra izdvojene lokalne petlje ili lokalne potpetlje i dalje upotrebljava HT za pružanje javno dostupnih telefonskih usluga,

- usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnih kabela i to na način poveznica od točke do točke,
- usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi putem bakrene parice koju HT pruža za vlastite potrebe,
- usluga kolokacije, koja uključuje fizičku, udaljenu i virtualnu kolokaciju.

Komentar:

HT smatra da usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji ne može biti navedena kao usluga koja je u sastavu mjerodavnog tržišta budući da takva usluga u elektroničkoj komunikacijskoj mreži HT-a ne postoji zbog specifičnosti mrežne infrastrukture HT-a. Dakle, na temelju provedene analize mjerodavnog tržišta Agencija nije mogla doći do navedenog zaključka te je isti u potpunosti pogrešan.

U odnosu na uslugu virtualne kolokacije HT smatra kako niti ova usluga ne bi trebala biti dio mjerodavnog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa na fiksnoj lokaciji. Navedeno zbog činjenice što takva usluga nije dovoljno jasno definirana i nema značajnih primjera u praksi EU zemalja. Isto tako, HT nije zaprimio niti jedan zahtjev od strane operatora korisnika za pružanjem takve usluge pa je očito kako za tom uslugom nema potrebe.

4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta u dimenziji usluga Agencija je u ovom dijelu utvrđivala zamjenske usluge usluzi veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fizičkoj lokaciji.

U tu svrhu kao moguće zamjenske usluge postojećoj veleprodajnoj usluzi Agencija je analizirala:

- uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju naprednih tehničkih rješenja u pristupnoj mreži,
 - bitstream uslugu,
 - izgradnju vlastite infrastrukture te
 - uslugu širokopojasnog pristupa internetu za vlastite potrebe
- Usluga izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju naprednih tehničkih rješenja u pristupnoj mreži (*Fiber to the Cabinet*)- izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji

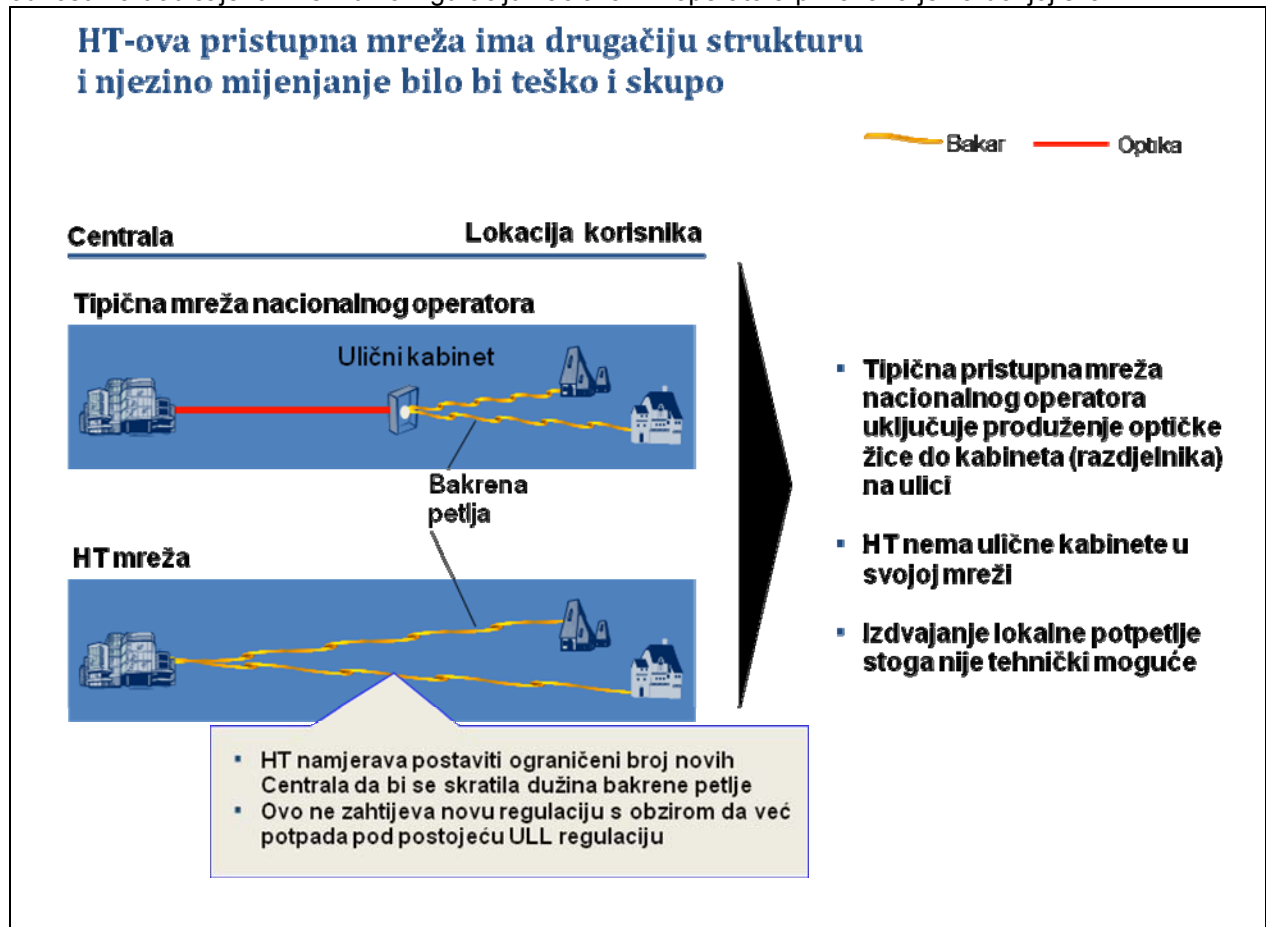
Agencija je zaključila kako su ulaganjima u pristupnu mrežu i to na način da se korištenjem naprednih tehničkih rješenja polažu svjetlovodni kabele bliže krajnjem korisniku pa se postojeća bakrena parica u potpunosti ili djelomično zamjenjuje svjetlovodnim kablom te se stoga usluga izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na konceptu svjetlovodne niti do uličnog kabineta (*Fiber to the Cabinet*) može smatrati zamjenskom uslugom usluzi veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fizičkoj lokaciji.

Komentar:

HT se ne može složiti s ovim zaključkom budući da je Agencija propustila, pri donošenju istog, uzeti u obzir sve relevantne činjenice, a osobito činjenicu specifičnosti hrvatskog tržišta elektroničkih komunikacija i elektroničkih komunikacijskih mreža općenito.

Naime, Agencija svoj gornji zaključak temelji na usluzi izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji koja se temelji na *Fiber to the Cabinet* rješenju. Pri tome Agencija, a što je već u ranijim komentarima navedeno, uopće nije uzela u obzir konfiguraciju mreže HT-a kao ni činjenicu da upravo zbog toga na veleprodajnoj razini niti ne postoji mogućnost izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji. Navedeno osobito

zbog činjenice da je postojeća mreža konfigurirana na takav način da ne postoji tehnička mogućnost skraćivanja iste pa stoga nije moguća niti ugradnja uličnih kabineta, a što ima za posljedicu nemogućnost pružanja usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji. Posebnost HT-ove mreže u odnosu na uobičajenu mrežnu konfiguraciju nacionalnih operatera prikazana je na donjoj slici.

Nadalje, ovakav zaključak Agencije nije opravdan i zbog činjenice da Agencija pri donošenju istog uopće nije uzela u obzir načelo razmjernosti budući da je trošak neophodnih ulaganja veći od koristi koja bi se time ostvarila.

S obzirom na navedeno, u konkretnom slučaju potpuno je nelogično pozivanje Agencije na praksu zemalja EU budući da u konkretnom slučaju nije riječ o usporedivim mrežnim strukturama, a iz razloga prethodno navedenih, pa HT smatra kako je Agencija pri donošenju gornjeg zaključka osobito u obzir trebala uzeti ove specifičnosti hrvatskog tržišta elektroničkih komunikacija a što preporučuje i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007.godine, na koji se i sama Agencija poziva.

5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije

Agencija u analizi ovog mjerodavnog tržišta navodi kako novi operator da bi izgradio pristupnu mrežu na temelju bakrene parice ili svjetlovodnog kabela do krajnjih korisnika mora sam graditi pristupnu infrastrukturu, a gradnja vlastite pristupne infrastrukture je otežana ne samo zbog visokih i većinom nenadoknadivih troškova ulaganja zbog potrebe kopanja i povlačenja distributivne telekomunikacijske kanalizacije, već i radi nemogućnosti dobivanja potrebnih dozvola za izgradnju vlastite pristupne infrastrukture.

Nadalje, Agencija navodi kako ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture, obzirom da troškovi kopanja zauzimaju oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture. Agencija, također, smatra da će ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT jačati svoj tržišni položaj, s obzirom da u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodnog kabela, a što mu daje prednost nad novim operatorima.

Komentar:

HT smatra kako sve navedeno za novog operatora vrijedi jednako i za HT kada je riječ o postavljanju optičke pristupne mreže. Naime, gradnja nove i/ili proširenje postojeće mreže neovisno o korištenoj tehnologiji (bakar ili optika) otežana je HT-u zbog istih razloga zbog kojih je to otežano novom operatoru te i za HT predstavlja vrlo visok i također nenadoknativ trošak.

U odnosu na navod Agencije kako ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture dok troškovi kopanja čine oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture, HT smatra kako isti nije točan. Naime, imajući u vidu institut zajedničkog korištenja izgrađene infrastrukture alternativni operatori imaju, za razliku od HT-a, dodatne mogućnosti smanjiti troškove kopanja upravo korištenjem već izgrađene infrastrukture HT-a. Pored toga, notorna je činjenica da HT ne može svugdje samo uvlačiti svjetlovodni kabel u postojeću elektroničku komunikacijsku infrastrukturu već će, uslijed zagušenosti postojeće pasivne mreže, u znatnoj mjeri morati i graditi novu infrastrukturu. Ovo vrijedi čak i ako bi HT koristio GPON P2MP tehnologiju koja omogućuje izgradnju svjetlovodne širokopojasne infrastrukture u uvjetima već djelomično popunjene infrastrukture jer koristi manje svjetlovodnih niti.

Stoga, HT smatra kako na mjerodavnom tržištu zbog zakonske obveze na omogućavanje zajedničkog korištenja izgrađene infrastrukture nadzor nad infrastrukturom ne predstavlja veliku zapreku tržišnim takmacima HT-a.

Također, HT se ne možete složiti s tvrdnjom Agencije o jačanju položaja na mjerodavnom tržištu ulaganjem u pristupnu svjetlovodnu mrežu budući da su kapaciteti za polaganjem novih kabela u postojeću infrastrukturu vrlo ograničeni uslijed nesređenog stanja u izgrađenoj infrastrukturi a što je posljedica neovlaštenog korištenja iste od strane alternativnih operatora te neučinkovitog sankcioniranja takvog postupanje od strane nadležnih tijela. Stoga, sasvim je jasno kako u odnosu na nova ulaganja u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT počinje od samog početka. Dapače, s obzirom da operatori već imaju položenu svjetlovodnu mrežu unutar izgrađene elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme HT-a moglo bi se zaključiti kako se isti nalaze u određenoj prednosti u odnosu na HT.

5.6. Stupanj vertikalne integracije

U ovom dijelu analize Agencija navodi kako vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage, a iz čega slijedi da je nužna *ex ante* regulacija svakog tržišta na kojem sudjeluje vertikalno integrirani operator.

Komentar:

HT se ne može složiti s navedenom tvrdnjom s obzirom da i u drugim djelatnostima a ne samo u elektroničkim komunikacijama postoje vertikalno integrirani operatori pa se eventualno iskorištavanje značajne tržišne snage sprječava putem instituta zabrane zlouporabe vladajućeg položaja na mjerodavnom tržištu primjenom općih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja.

6. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

U ovom dijelu Agencija ispravno ističe kako je prema novom regulatornom režimu, a za razliku od starog režima, **nužno dokazati potrebu** za nametanjem pojedinih regulatornih obveza. Isto tako „Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima...“. U nastavku, pak, Agencija nabroja moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja, kao teoretske modele, bez konkretnih primjera i poveznica sa specifičnostima hrvatskog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji pa posljedično tome nameće sve poznat regulatorne obveze.

Navodi kao što su „HT bi u odsustvu regulacije mogao koristiti razne oblike neopravdanog zahtjeva u kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove“, „u odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata...“ ne mogu se ni u kojem slučaju smatrati dokazom postojanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja, niti mogu poslužiti kao argument za nametanje regulatornih obveza tim više što i sam ZEK propisuje da se regulatorne obveze moraju temeljiti na prirodi utvrđenog nedostataka na tržištu te moraju biti razmjerne i opravdane cilju koji se regulacijom želi postići.

Kao što je već gore navedeno, prema novom regulatornom okviru potrebno je dokazati potrebu za nametanjem regulatorne obveze, a što je Agencija propustila učiniti. U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10. gdje se navodi kako se **dogadjaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, trebaju biti očekivani u razumnom vremenskom periodu, te se trebaju temeljiti na konkretnim elementima (npr. poslovnom planu, provedenim ulaganjima, implementiranoj novoj tehnologiji), a ne na nečemu što je teoretski moguće.**

U protivnom, teoretsko nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja neovisno o stvarnom činjeničnom stanju, posljedično dovodi do nametanja svih mogućih regulatornih obveza konkretnom proglašenom operatoru, a što je upravo temeljno obilježje starog regulatornog režima koji više nije primjenjiv.

Osobito, kada je riječ o nametanju novih regulatornih obveza, Agencija mora dokazati postojanje konkretne prepreke razvoju tržišnog natjecanja, a ne samo anticipirati moguće scenarije.

7. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

7.1. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji

U ovom dijelu analize Agencija iznosi prijedloge regulatornih obveza koje bi HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, trebale odrediti. Tako Agencija predlaže određivanje sljedećih regulatornih obveza:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže
- obveza nediskriminacije
- obveza transparentnosti
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- obveza računovodstvenog razdvajanja

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

U odnosu na ovu obvezu Agencija, između ostalog, predlaže da se HT-u odredi obveza:

- da trećoj strani pruži pristup posebnim dijelovima mreže i/ili opreme, uključujući izdvojeni pristup lokalnoj petlji i potpetlji obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. dokumenta Agencije;
- da pregovara u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup i, u okviru ove obveze, obvezu odgovora na svaki razuman zahtjev;
- da ne ukida već odobreni pristup izdvojeni pristup lokalnoj petlji;
- da odobri otvoreni pristup tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za međusobno djelovanje usluga;
- da osigura zajedničko korištenje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme uključujući osobito zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza;
- da omogući pristup sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednoga tržišnog natjecanja u pružanju usluga.

Posebno, Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti obvezu da drugim operatorima pruža pristup izdvojenoj lokalnoj petlji i potpetlji na temelju bakrene parice i pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke te pristup pripadajućim sadržajima potrebnih za potpuni i dijeljeni izdvojeni pristup lokalnoj petlji, odnosno potpetlji.

Komentar:

Prema članku 61. stavak 5. ZEK-a, **Agencija je dužna** prilikom određivanja obveza iz stavka 3. istog članka (što obuhvaća i generalno određenu obvezu „pristupa posebnim dijelovima mreže“), **a osobito pri procjeni jesu li te obveze razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a,** uzeti u obzir:

- tehničku i gospodarsku ostvarivost uporabe ili postavljanja konkurentne opreme, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, vodeći pritom računa o prirodi i vrsti predloženog međupovezivanja i pristupa,
- izvedivost pružanja predloženog pristupa s obzirom na raspoloživi kapacitet,
- početno ulaganje vlasnika opreme, vodeći računa o riziku ulaganja,
- potrebu dugoročne zaštite tržišnog natjecanja,
- prema potrebi, odgovarajuća prava intelektualnog vlasništva,
- pružanje sveeuropskih usluga.

Kako Agencija nigdje nije obrazložila konkretnu regulatornu mjeru („korištenje posebnih dijelova mreže“), tj. uopće nije jasno što konkretna mjera znači niti na koje se to „posebne dijelove mreže“ odnosi, niti je Agencija obrazložila rezultate analize koju je prema gore citiranom članku 61. stavak 5. ZEK-a dužna provesti, nije moguće ni potvrditi da li je ista „razmjerna i opravdana“. Stoga, HT ne može podržati ovaj prijedlog Agencije.

Nametanje regulatorne obveze čiji sadržaj nije jasno određen ne može imati pozitivan učinak na tržištu već dapače, može samo pridonijeti povećanju regulatorne nepredvidivosti i nesigurnosti, a time i negativno utjecati na ulaganja operatora kojima je takva obveza nametnuta. Stoga, predlažemo navedenu obvezu brisati iz prijedloga Agencije.

Sve gore navedeno odnosi se i na predloženu „*obvezu omogućavanja pristupa sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednog tržišnog natjecanja u pružanju usluga*“ (str. 61. dokumenta). Agencija nigdje u tekstu ne obrazlaže sadržaj ove obveze tako da uopće nije jasno na koje se to „operativne sustave“ ova obveza odnosi. Još jednom skrećemo pozornost na obvezu Agencije iz članka 61. stavak 5. ZEK-a te ponavljamo da neodređenost u dijelu obveza pojačava pravnu nesigurnost na strani proglašenog operatora, te ozbiljno dovodi u pitanje opravdanost takve obveze i njenu zakonitost (budući da se uopće ne zna što se točno nalaže, nije moguće ni potvrditi je li isto provedivo i opravdano).

Pristup izdvojenoj lokalnoj potpetlji

Agencija smatra da bi HT u svrhu omogućavanja pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji, u sklopu obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, trebao omogućiti:

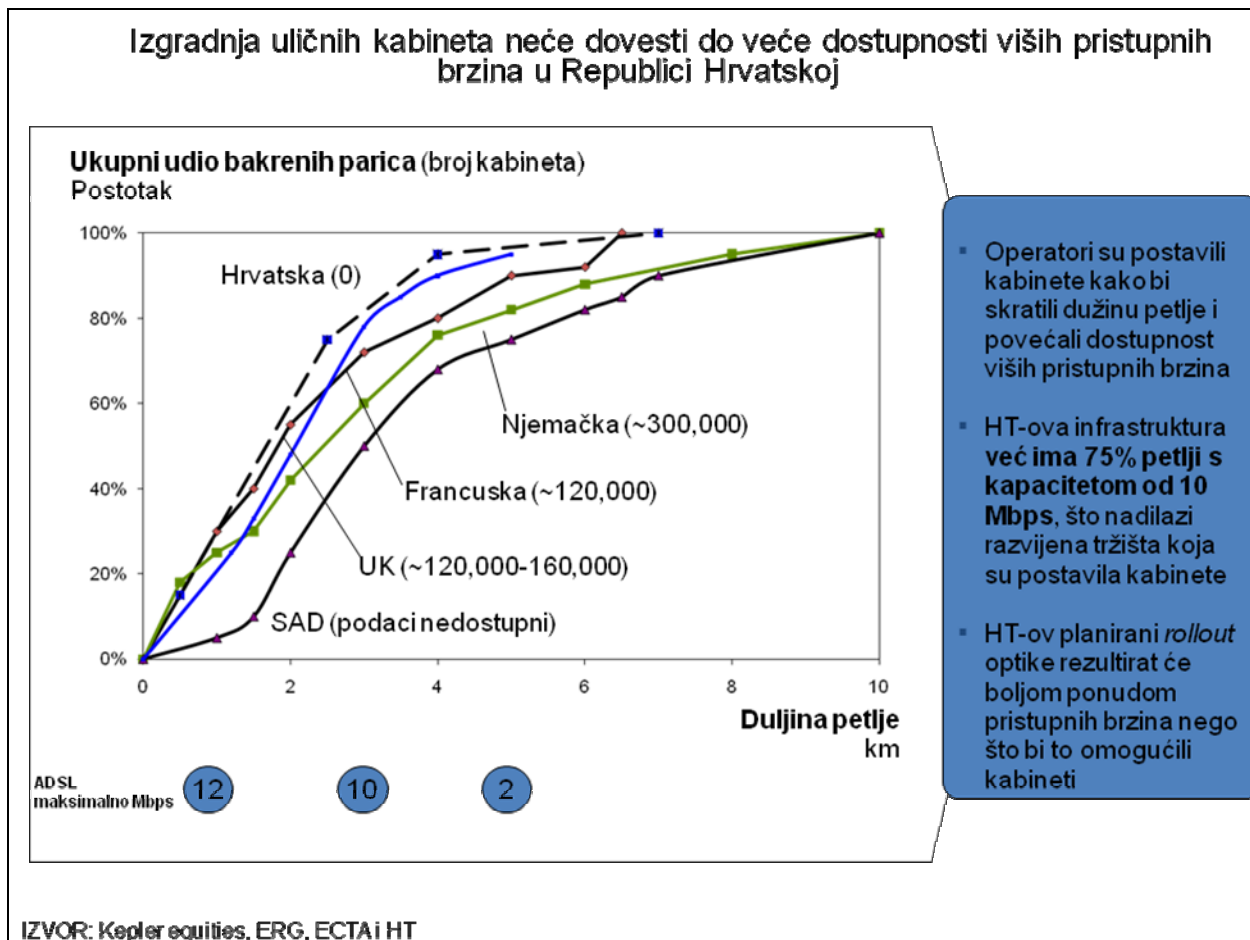
1. HT je obvezan na mjestima gdje je izdvojio lokalnu potpetlju za vlastite potrebe, odnosno gdje je ugradio svoj vanjski kabinet, osigurati prostor za realizaciju usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji, a to znači da HT treba osigurati prostor za završavanje posrednog kabela operatora. Isto tako operator mora osigurati priključivanje spomenute opreme na svoju jezgrenu mrežu, pri čemu mu HT treba osigurati zajedničko korištenje kabelaške kanalizacije, odnosno omogućiti pristup DTK-om do vanjskog kabineta operatora ili neke druge sabirne točke u skladu s člankom 30. ZEK-a i Pravilnikom o načinu i uvjetima pristupa i zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme. U slučaju da nema mjesta u kabelskoj kanalizaciji, HT mora operatoru iznajmiti svjetlovodnu nit/svjetlovodne niti bez prijenosne opreme (eng. *dark fibre*). Ukoliko pak nema slobodnih svjetlovodnih niti, HT bi trebao osigurati pristup na bazi valne duljine (WDM pristup) preko niti koje HT koristi za svoje potrebe, a u svrhu povezivanja aktivne opreme operatora korisnika na mrežu.
2. HT je obvezan omogućiti operatoru da na temelju svojih stručno utemeljenih poslovnih odluka ugradi vanjski kabinet u nekoj točki pristupne mreže HT, iako npr. HT u toj istoj točki nema ili ne namjerava izvršiti ugradnju svog vanjskog kabineta. Lokacija na kojoj će operator korisnik ugraditi vanjski kabinet mora udovoljiti određenim tehničkim uvjetima, a oprema koja će biti ugrađena u spomenuti kabinet mora osigurati u potpunosti integritet mreže, odnosno ne smije uvjetovati degradaciju usluga koje se pružaju iz centrale.

Komentar:

HT smatra obvezu iz točke 1. gore neutemeljenom, nerazmjernom i neopravdanom u odnosu na svrhu koja se želi postići regulacijom ovog mjerodavnog tržišta. Naime, navedena mjera moguće predstavlja uobičajeni način regulacije mjerodavnog tržišta u pojedinim zemljama EU međutim ista nije primjenjiva na hrvatskom tržištu elektroničkih komunikacija; uslugu davanja najma svjetlovodne niti bez prijenosne opreme (eng. *dark fibre*) HT uopće ne nudi trećima ni na komercijalnoj ni na reguliranoj osnovi. Stoga, usluga najma novost je na hrvatskom tržištu i takva usluga treba imati status novog proizvoda. Isto vrijedi i za najam valne duljine pa bi stoga iste trebale biti izuzete od regulacije od strane Agencije.

HT smatra da obvezu iz točka 2. neopravdanom i nerazmjernom te da ista izlazi izvan okvira regulacije i liberalizacije mjerodavnog tržišta. Isto tako, HT skreće pozornost kako za nametanje ovakve obveze nema primjera niti u praksi EU zemalja. Naime, iz ovako predviđene obveze proizlazi kako bi HT bio obvezan intervenirati u svoju mrežu na mjestima gdje to odredi operator korisnik, bez obzira na strukturu mreže HT-a, pa se može zaključiti kako bi tom mrežom *de facto* upravljali operatori korisnici ne HT-a, kao infrastrukturni operator.

Osim toga, HT smatra kako je navedena obveza pružanja pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji (koja obuhvaća i nužnu izgradnju potpetlji) neopravdana zbog činjenice da izgradnja uličnih kabineta neće dovesti do povećanja pristupnih brzina, a što je vidljivo iz donje slike.

Nadalje, korist od uvođenja vanjskih kabineta u postojeću bakrenu mrežu bila bi samo inkrementalna, dok bi ukupni trošak koji bi bili potrebni za uvođenje vanjskih kabineta u cijeloj mreži, a koji bi bili dužni snositi alternativni operatori, prema preliminarnim procjenama, iznosio gotovo 900 milijuna kuna. S tim u vezi smatramo da alternativni operatori koji će biti dužni snositi sve troškove, neće imati interesa ni potrebe za pristupom lokalnoj potpetlji na ovaj način s obzirom na ostale jeftinije vrste pristupa mreži.

Posebno o regulaciji optičke pristupne mreže

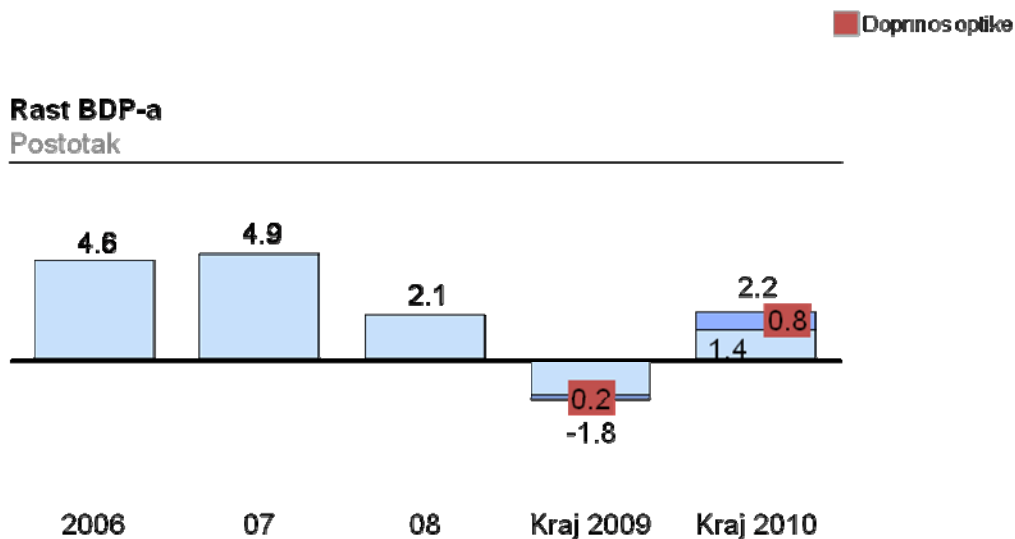
Smatramo potrebnim na jednom mjestu detaljno se očitovati na regulatorne mjere koje su vezane za optičku pristupnu mrežu s obzirom da se te regulatorne mjere navode na više mjesta u dokumentu te se nadovezuju (odnosno su dio) regulatornih mjera vezanih uz tradicionalnu (bakrenu) pristupnu mrežu. HT u odnosu na regulaciju optičke pristupne mreže je sljedećeg stava:

- 1. Optička pristupna mreža (NGA) je mreža za 21. stoljeće te je neophodna za daljnji razvoj elektroničkih komunikacijskih usluga a time i „društva znanja“ i konkurentnog gospodarstva. Drugim riječima, optička pristupna mreža potrebna je Republici Hrvatskoj.**

Optička mreža od interesa je za Republiku Hrvatsku iz četiri razloga.

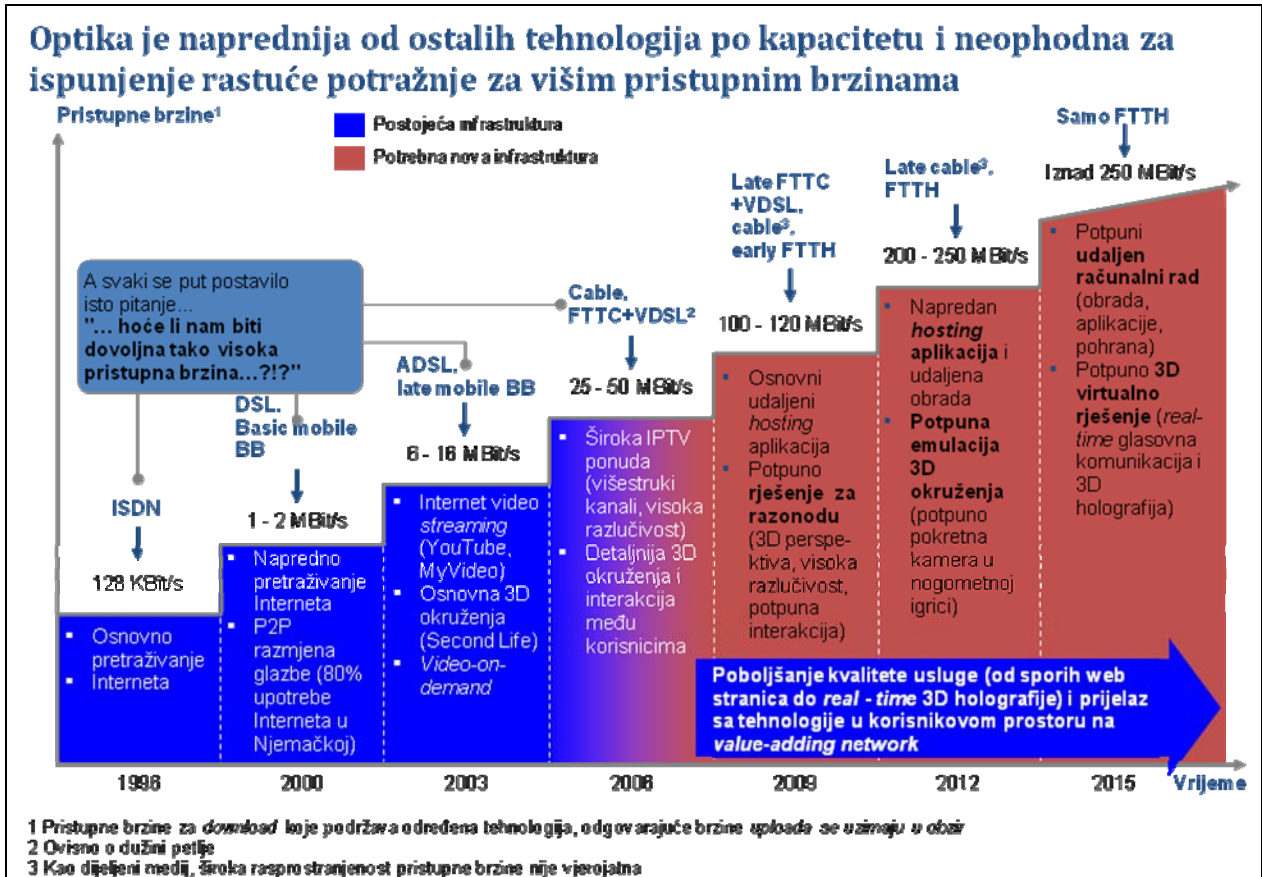
Prvi razlog je povećanje bruto domaćeg proizvoda. Na temelju svjetskih iskustava, može se očekivati da će razvoj infrastrukture potrebne za razvoj informacijsko – komunikacijskih tehnologija povećati bruto domaći proizvod za jedan posto, a što će za posljedicu imati i pozitivne efekte u vidu dodatnog zapošljavanja nekoliko tisuća ljudi. Donja slika prikazuje utjecaj ulaganja u optičku infrastrukturu na rast bruto društvenog proizvoda (BDP-a).

Ulaganja u optičku infrastrukturu trebala bi dovesti do povećanja očekivanog rasta BDP-a u 2009. g. sa prvotnih -1.8 na -1.6 i za daljnjih 0.8 posto u 2010 g.

Izvor: Economist Intelligence Unit, travanj 2008, HT

Drugi razlog je pokrivanje potražnje na mjerodavnom tržištu. Naime, u budućnosti će rasti potražnja za sve višim pristupnim brzinama koje neće biti moguće ispuniti tehnologijama zasnovanim na bakru ili mobilnim tehnologijama. U nastavku je dan općenit prikaz odnosa između zahtjeva za višim brzinama i razvoja novih tehnologija kroz određeni vremenski period, a koji grafikon ne predstavlja strategiju HT-a. Na temelju navedenog prikaza može se osnovano postaviti pitanje svrsishodnosti razvoja i izgradnje svakog pojedinog prikazanog koraka kada već danas postoje tehničke mogućnosti izrade posljednje prikazane faze koju čini FTTH koncept.

Treći razlog zbog kojeg je razvoj optičke infrastrukture ključan za Republiku Hrvatsku je povećanje produktivnosti. Izgradnja optičke mreže neophodna je za dugoročno unaprjeđenje infrastrukture kako bi ista bila prikladna za eksploataciju kroz sljedeća desetljeća te kako bi na taj način omogućila značajan rast produktivnosti u svim granama proizvodnje.

Četvrta važna prednost razvoja optičke mreže je privlačenje ulaganja. Mnoge europske države su već započele *roll-out* optike. Primjerice, Slovenija ima vrlo ambiciozne ciljeve u pogledu penetracije optike i pri tome primjenjuju tzv. „no regulation“ pristup.

2. T-HT Grupa prepoznala je potrebu za izgradnjom optičke pristupne mreže i u tu svrhu namjerava u budućem periodu uložiti značajna sredstva. Međutim, ulaganja su visoka, a povrat ulaganja je neizvjestan.

S ekonomske strane riječ je o izuzetno izazovnom projektu. Naime, da bi se osigurala pokrivenost 45% teritorija Republike Hrvatske sa *Fiber to the home* (FttH) rješenjem odnosno *Fiber to the building* (FttB) rješenjem, potrebna su ulaganja u iznosu od nekoliko milijardi kuna. Pri tome treba uzeti u obzir da je HT i do sada nadmašivao europske operatore u pogledu ulaganja i odlučan je u namjeri zadržavanja visoke razine ulaganja u narednom razdoblju, no ne pod svaku cijenu.

Preduvjet da bi HT mogao ostvariti planirani razvoj optičke je strukture je omogućavanje odgovarajuće razine povrata ulaganja. Naime, uspješno uvođenje optike u drugim državama temelji se ili na djelomičnom financiranju od strane države ili pak na djelomičnom ili čak potpunom uklanjanju regulatornog pritiska.

3. Regulacija optičke pristupne mreže u ovom trenutku je preuranjena

U ovom trenutku optička pristupna mreža nije izgrađena i još uvijek je u upotrebi i na maloprodajnom i na veleprodajnom tržištu tradicionalna bakrena pristupna mreža te stoga optička pristupna mreža ne predstavlja „*bottleneck facility*“. Posljedično, pristup toj mreži ne može se u ovom trenutku odrediti regulatornom obvezom. Nadalje, u ovom trenutku također ne postoji diferencijacija između usluga koje se mogu pružiti na tradicionalnoj bakrenoj i „novoj“ optičkoj mreži. Cjelokupna maloprodajna ponuda usluga HT-a u nepokretnoj mreži može se replicirati od strane alternativnih operatera korištenjem veleprodajnih usluga pristupa temeljenih na bakrenoj mreži za koje već sada postoje regulatorne obveze (pristup izdvojenoj lokalnoj petlji, bitstream) i to bez obzira da li HT pruža usluge krajnjim korisnicima putem bakrene ili optičke mreže. S vremenom će se pojaviti usluge koje zahtijevaju veće brzine prijenosa od onih koje su moguće putem tehnologija primijenjenih na bakrenoj pristupnoj mreži te će tada biti potrebno regulirati i optičku pristupnu mrežu. Međutim, taj trenutak još nije nastupio te je stoga regulacija mreže koja se tek gradi i koja trenutno ne stvara bilo kakvu diferencijaciju u uslugama, nije razmjerna te je preuranjena. Konačno, HT je u pogledu gradnje optičke pristupne mreže u izjednačenoj poziciji sa svim drugim alternativnim operatorima. Liberalan sustav zajedničkog korištenja infrastrukture koji Agencija promovira omogućuje gotovo jednake šanse izgradnje optičke pristupne mreže za sve zainteresirane ulagače.

Naime, tamo gdje postoji izgrađena infrastruktura, mreža se gradi polaganjem optičkih linija unutar slobodnog prostora u infrastrukturi. Pravila koja vrijede za korištenje slobodnog prostora ne favoriziraju HT kao infrastrukturnog operatora. Svatko može zatražiti korištenje slobodnog prostora ako taj prostor u postojećoj infrastrukturi postoji. Dalje, ako treba graditi novu infrastrukturu, HT kao i svi drugi alternativni operatori treba ili vlastitim snagama ili angažiranjem podizvođača obaviti građevinske radove koji podrazumijevaju cijeli proces od izrade projektne dokumentacije, pribavljanja potrebnih dozvola i izvođenja konkretnih radova. HT je u tom slučaju u istoj poziciji kao i svaki drugi zainteresirani ulagač. Ulazak u zgrade kod FttB rješenja stvar je dogovora s vlasnicima zgrade i smještaja aktivne opreme u određene prostorije unutar zgrade. Prostor u zgradama nije HT-ov te HT ima jednake mogućnosti dogovora s vlasnicima zgrade kao i bilo koji drugi zainteresirani alternativni operator. FttH rješenje zahtijevat će kabliranje unutar zajedničkih dijelova zgrade te unutar stanova korisnika usluga. Riječ je o jednostavnim radovima za koje nije potrebna nikakva posebna tehnologija ili *know how*, a koje će u pravilu raditi kooperanti HT-a. Isti kooperanti mogu biti angažirani i od strane bilo kojeg drugog ulagača.

4. Regulacija optičke pristupne mreže mora biti posebno dizajnirana kako bi ulaganja bila omogućena a ne otežana

Uvjeti u kojima se trenutno polažu pristupne mreže novih tehnologija (a što je u RH tek u začetima) potpuno su različiti od uvjeta u kojima je polagana tradicionalna bakrena mreža. Pristupne mreže novih tehnologija polažu se u konkurentnom tržišnom okruženju u kojem svi operatori mogu polagati optičke pristupne mreže, i to pod jednakim uvjetima, odnosno uz jednako visoku razinu potrebnih ulaganja te visoku rizičnost koju takva ulaganja nose. Ovo potvrđuje i sama Uredba Europske Komisije o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji, koja u točki 5. preambule navodi da „*pružanje novih petlji visokog kapaciteta optičkih vodova direktno krajnjim korisnicima predstavlja odvojeno tržište koje se razvija u konkurentnim uvjetima uz nova ulaganja*“.

U trenutku kada regulacija optičke pristupne mreže postane potrebna jer predstavlja „*bottleneck facility*“ i omogućuje usluge koje se više ne mogu pružiti na tradicionalnoj pristupnoj mreži, ta regulacija mora biti dizajnirana drugačije od regulacije tradicionalne pristupne mreže.

U tom smislu očekujemo da će Agencija voditi računa o specifičnostima Republike Hrvatske u odnosu na druga EU tržišta, o specifičnostima HT-ove mrežne infrastrukture te naročito o podjeli rizika i između HT-a i korisnika veleprodajnih ponuda pristupa optičkoj mreži što podrazumijeva određivanje cijena veleprodajnih proizvoda po troškovnom principu uz razumnu stopu povrata na ulaganje bez obzira na maloprodajne cijene usluga koje se temelje na novoj mreži. Vodeći računa dakle o rizičnosti ulaganja (s obzirom na upitnu prihvaćenost od strane korisnika i spremnost na plaćanje), potencijalna regulacija veleprodajnih usluga na optici morala bi odražavati slijedeća načela pri određivanju cijene: *trošak plus (cost-plus)*, *podjelu rizika (risk sharing)* i *utemeljenost na vrijednosti (value based pricing)*. Slika u nastavku teksta prikazuje osiguravanje tržišnog natjecanja vezanog za optičku infrastrukturu u slučaju uvođenja tzv. *value based risk sharing* modela.

Osiguravanje ravnopravnog natjecanja u pogledu optičke infrastrukture uvođenjem *value based risk sharing* modela

Koncept *value based risk sharing* modela

Ulaganja u optiku

- Vrlo rizično
 - Potreban ogroman CAPEX
 - Nepredvidivo prihvaćanje od strane pretplatnika i spremnost na plaćanje
- Primjerena podjela rizika – povećanje udjela alternativnih operatera kroz veleprodaju

IRU koncept ugovora¹: Primjerena podjela rizika

- Uključene dvije strane: Davatelj (tj. HT) gradi i održava infrastrukturu; Primatelj (alternativni operatori) unajmljuju predodređeni kapacitet za predodređeno vremensko razdoblje

Izrada ugovora: Cijena se temelji na setu više parametara

- Cijena najma temelji se na *cost plus* načelu (tj. troškovima *rollouta* optike) i **percipiranoj vrijednosti za korisnika** (npr. na temelju istraživanja tržišta)
- Drugi parametri za utvrđivanje cijene najma
 - Broj unajmljenih vodova
 - Trajanje ugovora

¹ Infeasible Right of Use (neobudivo pravo korištenja)

5. Stav HT-a identičan je stavovima većine europskih nacionalnih operatera

Stav HT-a u vezi s regulacijom optičke pristupne mreže ne razlikuje se od stavova većine nacionalnih operatera u Europi koji se pripremaju ili su u tijeku izgradnje optičke pristupne mreže. Isti stavovi su saslušani i od strane Europske Komisije u procesu donošenja Preporuke o regulaciji NGA. Sama činjenica da Europska Komisija smatra potrebnim posebnom preporukom osigurati načela regulacije NGA u zemljama članicama EU govori da je izuzetno važno diferencirati pristup regulacije optičkih od tradicionalnih mreža.

Nadalje, pristup Agencije u regulaciji optike temelji se na ERG-ovom dokumentu iz 2007. godine u kojem ERG nabraja sve mogućnosti kako se može regulirati optička pristupna mreža. Međutim, od izrade navedenog dokumenta prošlo je više od godine dana i niz važnih okolnosti se promijenio. Prije svega, investicijski kapacitet većine europskih operatera znatno je umanjen gospodarskom situacijom i krizom. Očekivani povrati ulaganja u 2007. godini i danas potpuno su drugačiji. Odnos prema rizičnosti ulaganja se promijenio s obzirom na postojeća i očekivana smanjenja prihoda. Sve je manje spremnosti na preuzimanje rizika za neizvjesne projekte. Iz navedenih razloga, danas je prevladavajuća tema kako osigurati ulaganje, a ne kako regulirati distribuciju uloženog.

6. Usvajanje predloženih regulatornih mjera znači za HT preispitati planove gradnje optičke pristupne mreže

Donošenje regulatornih mjera vezanih za optičku infrastrukturu koje Agencija predlaže u dokumentima na javnoj raspravi, za HT kao ulagača u pristupnu mrežu u Republici Hrvatskoj, znači preispitivanje

postojećih planova gradnje i ulaganja. Naime, obveza izdvajanja optičkih linija (P2P), obveza ponude usluge bitstream pristupa na svim razinama uključujući i razinu OLT-a itd. i to sve dok navedene mreže i infrastrukture još niti nema (tek se gradi) utječe na poslovni plan i očekivani povrat planiranih ulaganja.

Stoga očekujemo i predlažemo da Agencija u ovom trenutku odustane od svih regulatornih mjera koje su vezane za optičku pristupnu mrežu te da se vezano za optičku mrežu započne rasprava tek u 2010. godini na načelima za koja očekujemo da će do tada biti usvojena u Europskoj Uniji. Smatramo da ne postoji niti jedan opravdan razlog zašto bi hrvatski regulatorni okvir bio među prvima u Europi koji uvodi regulaciju optike i to na tako detaljan način kako predlaže Agencija.

Komentar:

Vezano uz prijedlog da se HT-u nametne obveza da *ne može ponuditi na maloprodajnoj razini usluge koje se temelje na FttX konceptu prije nego što na veleprodajnoj razini ne ponudi odgovarajuće veleprodajne usluge, odnosno pristup izdvojenoj lokalnoj potpetlji te pristup izdvojenoj lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke* HT smatra navedenu obvezu nerazmjernom i neopravdanom jer ista nije utemeljena na prirodi utvrđenog nedostatka na mjerodavnom tržištu.

Osim toga, na ovaj način dolazi do **posredne regulacije i maloprodajnog tržišta usluga koje se temelje na FttX konceptu, a što sasvim sigurno ne može biti obveza nametnuta u sklopu analize ovog mjerodavnog tržišta.** Kako smo već naveli čak je i reguliranje optičke mreže na veleprodajnoj razini preuranjeno (uključujući FttX koncepta), pa je tim više preuranjeno (posredno) reguliranje maloprodajnog tržišta usluga temeljenih na FttX. Navedeno, osobito i zbog ciljeva i dopustivosti regulacije općenito. Naime, maloprodajna tržišta dozvoljeno je regulirati samo i isključivo u onim slučajevima kada se smatra da regulacija veleprodajnih tržišta sama po sebi nije dovoljna. Dakle, nametanje regulatornih obveza na maloprodajnim tržištima, u iznimnim slučajevima kada je to dopušteno, može biti učinjeno isključivo kao rezultat provedene analize mjerodavnog maloprodajnog tržišta, a ne posredno u sklopu i inače preuranjene regulacije veleprodajnog tržišta.

Nadalje, nametanje ovakve obveze HT-u **nije ni u interesu krajnjih korisnika**, a zadovoljenje čijih interesa predstavlja osnovni zadatak i svrhu svake regulatorne politike.

Također, **navedena obveza predstavljala bi i blokadu poslovanja HT-a na neodređeno vrijeme** jer bi uslijed ovakve regulatorne obveze HT bi ograničen u pružanju naprednijih maloprodajnih usluga sve dok ne postoji zahtjev za takvom ponudom na veleprodajnoj razini, odnosno **pružanje usluga na maloprodajnoj razini bilo bi uvjetovano stupnjem tehničkog razvoja operatora korisnika.**

Također, skrećemo pozornost da bi nametanje ovakve obveze predstavljalo **ograničavanje slobode poduzetništva**, a za što ne postoji niti jedan zakonom utemeljen razlog. Dapače, ova obveza je u suprotnosti s načelom poticanja djelotvornog ulaganja u infrastrukturu i načelom promicanja inovacija, a koja načela spadaju u osnovni okvir nadležnosti Agencije utvrđenih Zakonom o elektroničkim komunikacijama.

Dodatni komentari u odnosu na ostale obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

HT smatra kako je obveza osiguranja zajedničkog korištenja prostora i ostalih oblika zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme potpuno suvišna budući da je riječ o zakonskoj obvezi po kojoj su obvezni postupati svi infrastrukturni operatori na području Republike Hrvatske. S tim u svezi, osobito skrećemo pozornost kako nepostupanje po toj *ius cogens* odredbi ZEK-a predstavlja prekršaj pa tim više nije jasno zbog čega je potrebno ovu obvezu posebno isticati u odnosu na operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Nadalje, u odnosu na prijedlog Agencije o određivanju obveze neukidanja već odobrenog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji HT smatra kako taj prijedlog Agencije nije u potpunosti jasan. HT smatra kako se ova obveza može odnositi samo na postojeći izdvojeni pristup lokalnoj petlji jer bi svako drugo tumačenje moglo imati negativne posljedice u smislu ograničavanja interesa krajnjih korisnika HT-a

osobito imajući na umu razvoj tehnologija te s tim u svezi potrebu modernizacije postojeće mreže. HT smatra kako ***ova obveza nikako ne može utjecati na pravo HT-a da postojeću bakrenu infrastrukturu zamijeni optičkom infrastrukturom***. Dakle, navedeno se ne može interpretirati na način da je HT obvezan trajno imati i održavati dva paralelna mrežna sustava; onaj temeljen na bakru i onaj temeljen na optici. Svako drugo tumačenje moglo bi imati negativne posljedice u smislu ograničavanja interesa HT-a, operatora korisnika te u konačnici krajnjih korisnika. Migracija će nužno morati uslijediti pri čemu će svaki operator, pa tako i operatori korisnici te mreže, u slučaju takve migracije morati biti obavezni snositi sve svoje pripadajuće troškove proizašle iz takve migracije.

U odnosu na obvezu omogućavanja pristupa sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima HT smatra kako ova obveza, ne samo da je nejasna, već se ni ne temelji na prirodi utvrđenog nedostatka tržišnog natjecanja na konkretnom mjerodavnom tržištu pa stoga ova obveza nije razmjerna i opravdana s obzirom na regulatorne ciljeve koji se žele ostvariti.

U odnosu na dodatne obveze koje se žele nametnuti HT-u osobito u vidu povećanja mjesečne naknade za slučaj kašnjenja s isporukom lokalne petlje HT smatra kako je ista potpuno neprimjerena i ničim opravdana. Naime, Agencija u potpunosti zanemaruje činjenicu da je prilikom određivanja kako regulatornih obveza tako i dodatnih uvjeta dužna voditi računa o tome da su i obveze i dodatni uvjeti razmjerni i opravdani s obzirom na cilj koji se istima želi postići. Dakle, dodano povećanje postotka mjesečne naknade koji HT plaća po danu kašnjenja u pružanju usluge ničim nije opravdano tim više što Agencija nije uzela u obzir kako dio odgovornosti za kašnjenje u pružanju usluga leži i na strani operatora korisnika.

U odnosu na moguću obvezu obavještanja Agencije o svim boljim uvjetima SLA (advanced SLA) koje HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora HT smatra kako nametanje ovakve obveze nije opravdano niti pravno utemeljeno. Naime, nije jasno na temelju kojeg ovlaštenja Agencija zadržava pravo nadzora SLA uvjeta koje HT pruža temeljem komercijalnih dogovora, a koji su podložni otvorenom tržišnom natjecanju, budući da je regulacija od strane Agencije moguća jedino u slučaju nepostojanja adekvatnog tržišnog natjecanja na konkretnom mjerodavnom tržištu, odnosno u slučaju da se operator nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se ponaša neovisno od tržišnih takmaca, korisnika usluga i potrošača.

7.1.2. Obveze nediskriminacije

Agencija predlaže da se HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu odredi obveza nediskriminacije te da u skladu s time HT, između ostalog, mora operatore obavještavati o svim planiranim promjenama na mreži, odnosno o svim nacrtima modernizacije mreže na način da sve informacije budu predane u jednakom vremenu i budu iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

Komentar:

HT smatra navedenu obvezu neutemeljenu na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka na mjerodavnom tržištu.

HT postupa na jednaki način prema svim operatorima na mjerodavnom tržištu a što je osigurano putem obveze izrade standardnih ponuda za pojedine usluge. Stoga, HT smatra kako ova obveza u sklopu obveze nediskriminacije nije potrebna jer ista u ovom dijelu nije ni razmjerna ni opravdana s obzirom na ciljeve koji se žele postići.

U odnosu na dostupnost svih informacija skrećemo pozornost Agenciji kako operatori i sada imaju, putem web sučelja, pristup izvješćima o statusu njihovog zahtjeva te su u svakom trenutku upoznati s činjenicom je li njihov zahtjev u postupku rješavanja ili je odbijen odnosno prihvaćen.

7.1.3. Obveza transparentnosti

Agencija predlaže da se HT-u odredi i regulatorna obveza transparentnosti, a koja obveza bi obuhvaćala obvezu objave standardne ponude za sve usluge obuhvaćene mjerodavnim tržištem te obvezu dostavljanja Agenciji detaljnih izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti kao i obvezu omogućavanja Agenciji i drugim operatorima pristupa sustavi/bazi podataka koji se koristi za računanje i pohranu glavnih pokazatelja učinkovitosti.

Komentar:

HT smatra da je ova predložena regulatorna obveza neutemeljena na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka te da ista nije razmjerna i opravdana. Naime, gornjim prijedlogom Agencija prelazi i zakonske okvire u odnosu na obvezu transparentnosti kao i okvire svoje nadležnosti.

Naime, Agencija predlaže HT-u obveze dostavljanja tzv. *performance indikatora i key performance indikatora* (KPI) te pri tome iste nigdje ne definira niti daje bilo kakvo drugo obrazloženje koje bi podatke isti trebali sadržavati. Isto tako, Agencija u potpunosti zanemaruje činjenicu da regulatorne obveze moraju biti razmjerne i opravdane. **Stoga nije prihvatljivo da se nametanje takve obveze opravdava tvrdnjom da će od određivanja tih obveza pozitivan učinak biti vidljiv i u odnosu na poslovanje HT-a.** Nadalje, Agencija predlaže HT-u obveze dostavljanja tzv. *performance indikatora i key performance indikatora* makar mogućnost određivanja takve regulatorne obveze nije predviđena ZEK-om¹⁷.

Naime, operatori već iz osnovnog izvješća mogu kreirati vlastite baze i pratiti KPI-eve. Stoga je neprihvatljivo da se taj dio posla, kao regulatorna obveza, prebaci na HT, jer takva obveza zahtijeva dodatne ljudske resurse, vrijeme i novac. Zaključno, kreiranje novih izvješća znači definiranje novih procesa i IT rješenja a za čiju provedbu je potrebno minimalno od 3 -6 mjeseci, pa takva obveza nije ni opravdana ni razmjerna cilju regulacije koji se želi postići.

Također, Agencija traži omogućavanje operatorima pristup sustavima koji se koriste za računanje i pohranu podataka čime se zapravo traži pristup operativnim sustavima HT-, a s čime se HT ne može složiti. Nije jasno što se želi postići objavom izvješća na Internet stranicama HT-a, odnosno koja je svrha tog izvješća i kome ono služi.

a) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju bakrene parice

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, mora objaviti standardnu ponudu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima.

Komentar:

HT smatra da je rok od 30 dana prekratak. Naime, ako Agencija želi u Standardnu ponudu uključiti i nove tehnologije tada ispunjenje ovog roka nije moguće. S tim u svezi, skrećemo pozornost kako je samo za uvođenje izmjena po postojećoj Standardnoj ponudi HT-a potrebno minimalno 60 dana.

b) Izdvojeni pristup lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji na temelju bakrene parice, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji.

Komentar:

¹⁷ Članak 58. stavak 1. ZEK-a daje ovlaštenje Agenciji da operatorima odredi obvezu transparentnosti na način da učine javno dostupnima određene podatke, međutim, radi se isključivo o „računovodstvenim podacima“, „tehničkim specifikacijama“, „mrežnim značajkama“, „rokovima i uvjetima ponude i uporabe“ te „cijenama“, a koji podaci su u pravilu već dostupni operatorima u okviru standardne ponude.

HT se ne može složiti s navedenom obvezom budući da HT, a što je već nekoliko puta naglašeno, ne nudi uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj potpetlji u svojoj mreži. S obzirom na navedeno, **nije jasno na temelju čega bi bila određena ova obveza HT budući da se svaka regulatorna obveza mora temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na mjerodavnom tržištu.**

c) Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke, unutar standardne ponude izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i pripadajućim sadržajima mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke.

Komentar:

HT smatra navedenu obvezu neutemeljenu na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu te stoga ista nije ni razmjerna ni opravdana s obzirom na regulatorne ciljeve koji se želi postići. Naime, Agencija pri određivanju ove obveze uopće nije uzela u obzir neophodna ulaganja HT-a, a osobito ulaganja u tržište u nastajanju te mogućnost razumne stope povrata uložениh sredstava.

Isto tako, Agencija uopće nije uzela u obzir činjenicu kako **u europskoj praksi nema primjera regulacije izdvajanja optičke parice**. Dodatno, Agencija je propustila uzeti u obzir i činjenicu da alternativni operatori već imaju najmanje 7.000 km položene optike što znači da operatori već ostvaruju fizički pristup do krajnjeg korisnika pa je izdvajanje optičke parice nepotrebno.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, a kako bi se nadopunila obveza nediskriminacije i uklonile potencijalne prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, Agencija smatra da bi HT svim operatorima s kojima ima sklopljen ugovor za pristup izdvojenoj lokalnoj petlji, trebao na zahtjev dostaviti/omogućiti uvid u sljedeće:

- informacije o topologiji mreže sa lokacijama glavnog razdjelnika, broj parica privedenih na glavni razdjelnik i broj izvedenih parica u pristupnoj mreži;
- informacije o raspoloživosti, odnosno broju aktivnih i broju slobodnih (nezauzetih) lokalnih petlji i potpetlji na pojedinim lokacijama, odnosno svim lokacijama gdje postoji mogućnost kolokacije;
- informacije o postojanju sekundarne opreme za višestruko korištenje lokalne petlje i potpetlje u pristupnoj mreži HT-a (informacija je li pojedina lokalna petlja ili potpetlja realizirana aktivnom opremom ili ne);
- podatke o zemljopisnoj pokrivenosti po pojedinom glavnom razdjelniku HT-a ili drugoj odgovarajućoj opremi u nepokretnoj telefonskoj mreži, u obliku zemljopisnih karata ili popisu ulica koje su pokrivene pojedinim glavnim razdjelnikom HT-a ili s drugom odgovarajućom opremom u nepokretnoj telefonskoj mreži;
- informacije o planiranim promjenama u mreži i nacrtima modernizacije svoje mreže.

Komentar:

HT smatra da navedena obveza nije utemeljena na prirodi utvrđenog nedostatka na mjerodavnom tržištu. Naime, HT-u uopće nije jasan pojam *privedenih* i *izvedenih* parica pa stoga nije jasno ni na što bi se odnosila konkretna obveza HT-a.

Nadalje, HT podatak o broju aktivnih parica daje na zahtjev već godinama pa je očito kako navedeno ne predstavlja nedostatak na mjerodavnom tržištu koji se ovakvom obvezom nastoji ispraviti. Isto tako, HT trenutno dostavlja i podatke o sekundarnoj opremi, a osiguran je i *on line* pristup ovim podacima, podaci o zemljopisnoj pokrivenosti dostavljaju se u obliku popisa ulica, dok se planirane promjene u mreži HT-a dostavljaju 6 mjeseci unaprijed.

Dakle, iz svega gore navedenog jasno proizlazi kako nametanje gore navedenih obveza nije ni opravdano ni razmjerno regulaciji koja se želi postići.

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

Izdvojeni pristup lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke
Vezano uz uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke, u slučaju da se pojavi razuman zahtjev operatora prije ispunjenja obveze troškovne usmjerenosti cijena, Agencija predlaže, između ostalog, određivanje sljedeće obveze nadzora cijena HT-u:

- HT je obavezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude ponuditi razumnu cijenu usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke koja se odnosi na mjesečni najam izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke;
- HT je obavezan u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva, unutar standardne ponude ponuditi razumne cijene svih pratećih usluga koje se tiču usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke;
- HT je obavezan odrediti sve gore navedene cijene na takvim razinama da operator koji je minimalno efikasan kao HT može nuditi usluge krajnjim korisnicima bez ulaženja u gubitke;
- HT je obavezan cijene usluge i metodologiju izračuna istih dostaviti Agenciji 15 dana prije objave navedenih cijena unutar standardne ponude, uz detaljno obrazloženje i opravdanje.

Komentar:

HT smatra da ova obveza nije razmjerna i opravdana s obzirom na regulatorna načela koja se žele postići regulacijom ovog mjerodavnog tržišta. Relativno mali broj izdvojenih lokalnih petlji na temelju svjetlovodnog kabela na način poveznica od točke do točke (P2P), uglavnom za poslovne korisnike, te vrlo raširena optička mreža koju su izgradili operatori korisnici, otvoreni pristup izgrađenoj elektroničkoj komunikacijskoj infrastrukturi dovodi do zaključka kako za operatore korisnike nema zapreka u realizaciji usluga za poslovne korisnike preko vlastite optičke infrastrukture. Dakle, nametanje obveze izdvajanja optičke parice na način poveznica od točke do točke nije ni potrebno.

U odnosu na obvezu održavanja cijena na takvim razinama da takvu uslugu može nuditi i drugi operator bez ulaženja u gubitke HT ističe kako cijena, pored troška, mora sadržavati i podjelu rizika koji kod ulaganja u nove mreže postoji budući da je riječ o tržištu u nastajanju, pa je nužno osigurati razumnu stopu povrata uloženog kapitala.

Detaljniji komentar u pogledu cijena veleprodajnih proizvoda na optici dan je u gore u poglavlju pod nazivom „**Posebno o regulaciji optičke pristupne mreže**“.

Usluge kolokacije

Vežano za usluge kolokacije koje proizlaze iz regulatorne obveze pristupa, nediskriminacije i transparentnosti, Agencija smatra da bi HT, sve cijene koje se tiču pružanja usluga kolokacije trebao naplaćivati u skladu s regulatornim obvezama transparentnosti, nediskriminacije i troškovne

usmjerenosti, pri čemu se cijene moraju temeljiti na stvarnim troškovima pruženih usluga, uključujući i razumnu stopu povrata na ulaganja.

Stoga, Agencija predlaže da raspodjela troškova kod pripreme i stavljanja na raspolaganje kolokacijskih prostora ostaje vrijediti kako je bilo definirano u Standardnoj ponudi za uslugu pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji.

Komentar:

HT smatra da je navedena obveza nezakonita budući da niti raniji zakon niti trenutno važeći ZEK ne predviđa mogućnost regulacije pružanja usluga kolokacije na način kako to Agencija predlaže i kako je to riješno u trenutno važećoj Standardnoj ponudi. Stoga je očito kako ovakva regulatorna obveza nije utemeljena na prirodni utvrđenog nedostatka na tržištu te nije ni razmjerna ni opravdana s obzirom na cilje regulacije koji se želi postići.

7.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja

Uvodno, smatramo potrebnim istaknuti da je još za trajanja javne rasprave o računovodstvenom razdvajanju i troškovnom računovodstvu HT Agenciji predočio jasne i nedvosmislene dokaze iz kojih je vidljivo kako je praksa na području računovodstvenog razdvajanja u pogledu njegove implementacije vrlo različita unutar država članica EU, pri čemu je važno napomenuti da neke od najrazvijenijih zemalja EU primjenjuju manje zahtjevnije metodologije računovodstvenog razdvajanja od onih koje je HT-u nametnula Agencija. Uzimajući u obzir prethodno navedeno, vjerujemo da svaka regulatorna intervencija, pa tako i obveza računovodstvenog razdvajanja, mora biti prilagođena svrsi, nadalje, mora uvažavati potrebe HT-a za znatnim ulaganjima u implementaciju i provedbu regulatornih obveza kao i u mreže nove generacije kao i biti razmjerna položaju u kojem se Hrvatska nalazi s obzirom na njezin stupanj razvoja tržišta. Nažalost, smatramo da kod računovodstvenog razdvajanja, niti jedno od navedenog nije uzeto u obzir.

a) Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu računovodstvenog razdvajanja računovodstvenih podataka vezanih za uslugu izdvojenog pristupa lokalnoj petlji kako bi se moglo provjeriti provode li se obveze transparentnosti i nediskriminacije u vezi sa cijenama usluge, odnosno utvrditi diskriminira li HT cjenovno ostale operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva.

Komentar:

Analogno zaključku Agencije navedenim u Analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu da je određivanjem regulatornih obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva operatorima onemogućeno da naplaćuju cijenu iznad troška te da stoga nije potrebno određivanje dodatne obveze računovodstvenog razdvajanja, smatramo da je isti potrebno primijeniti i na ovaj slučaj. Naime, i na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji, HT-u je određena obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva, kojom se postiže gore navedena svrha te slijedom toga **smatramo da nije potrebno propisivati dodatne obveze u svrhu ispunjavanja iste.**

Također, **smatramo potrebnim napomenuti da je obveza računovodstvenog razdvajanja već nametnuta HT-u rješenjem Vijeća Agencije** (klasa: 130-01/06-01/09, ur.br: 376-11-18) od 18. studenoga 2008. godine, prije provođenja postupka analize tržišta, što evidentno **ne predstavlja primjer najbolje regulatorne prakse.** Nadalje, iz ovako provedene analize **tržišta nije razvidno da je nametanje obveze računovodstvenog razdvajanja opravdano, iz čega se može zaključiti da odgovarajući dokazi nisu priloženi, odnosno da sama analiza tržišta nije pravilno provedena.**

b) Agencija smatra da, iako određivanje obveze računovodstvenog razdvajanja HT-u iziskuje dodatne troškove, korist od obveze (onemogućavanje kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprječavanje unakrsnog subvencioniranja) bi bila puno veća od troškova koji bi se pojavili kao rezultat njena određivanja.

Komentar:

Navod Agencije da je korist od određivanja obveze računovodstvenog razdvajanja puno veća od njenih troškova držimo neprihvatljivim i neutemeljenim iz razloga što se radi o slobodnoj procjeni Agencije koja **nije potkrijepljena dokazima o provedbi analize troškova i dobiti**. Naime, Agencija nije obrazložila temeljem koje analize je donijela ovakav zaključak, niti je isto iz samog dokumenta razvidno, te je vjerodostojnost ovakvog navoda nemoguće provjeriti.

**IV) KOMENTARI
HT-HRVATSKIH TELEKOMUNIKACIJA D.D.
NA ANALIZU TRŽIŠTA VELEPRODAJNOG
ŠIROKOPOJASNOG PRISTUPA**

4. Određivanje mjerodavnog tržišta

4.1.1. Maloprodajno tržište širokopojasnog pristupa internetu

Određujući mjerodavno tržište u dimenziji usluge Agencija je zaključila kako usluga širokopojasnog pristupa Internetu proizlazi iz potražnje za uslugom širokopojasnog pristupa na maloprodajnoj razini. Stoga je Agencija pri utvrđivanju dimenzije usluga na ovom mjerodavnom tržištu smatrala prikladnim utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu pružaju krajnjem korisniku širokopojasni pristup internetu.

Tako je Agencija pri analizi maloprodajnog tržišta širokopojasnog pristupa Internetu, pretpostavila da se širokopojasnim pristupnim brzinama smatraju dolazne brzine veće od 144 kbit/s pa je stoga krajnjim korisnicima ta usluga dostupna na sljedeće načine:

- xDSL pristup putem bakrene parice,
- pristup putem pokretnih mreža (EDGE, UMTS, HSDPA),
- nepokretni bežični pristup (*Homebox*, WiMAX, Wi-Fi *Hot-Spots*),
- pristup putem kablinskih mreža (KTV),
- pristup putem iznajmljenih vodova (različito od xDSL pristupa putem bakrene parice),
- nepokretnog bežičnog pristupa te pristupa putem svjetlovodnih kabela), te
- pristup putem svjetlovodnih kabela (FttH).

4.1.2. Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Agencija navodi da je, pri utvrđivanju usluga koje se smatraju zamjenskim uslugama, kao polazište u odnosu na koje se utvrđuju zamjenske usluge potrebno uzeti uslugu koja je najzastupljenija.

S obzirom da su na maloprodajnoj razini širokopojasnog pristupa internetu najzastupljenije usluge koje se temelje na ADSL pristupu putem bakrene parice, cilj Agencije je bio utvrditi postoje li na maloprodajnoj razini zamjenske usluge ADSL pristupu putem bakrene parice, na način da su se zamjenskim uslugama smatrale usluge koje u slučaju hipotetskog povećanja cijena mogu zamijeniti tu mjerodavnu uslugu na način da zadovolje istovjetnu potrebu korisnika.

Komentar:

- podjela usluga na one ispod i iznad 144 kbit/s brzine nije odgovarajuća

Agencija je u svojoj analizi pretpostavila da se širokopojasnim pristupnim brzinama smatraju dolazne brzine veće od 144 kbit/s. HT se takvom podjelom ne može složiti. Naime, nije dovoljno podijeliti elektroničke komunikacijske usluge na one s brzinom pristupa ispod i iznad 144 kbit/s. U usluge s brzinama iznad 144 kbit/s spada veliki skup aplikacija i sadržaja koje postavljaju svoje zahtjeve prema skupu širokopojasnih usluga. Naime, tržište širokopojasnih usluga referira se prema cijelom spektru brzina sve do 25 Mbit/s što je neopravdano jer, s obzirom na ekonomski i širi društveni značaj, nisu sve te usluge u istoj poziciji. Stoga, HT smatra kako širokopojasne usluge treba podijeliti u nekoliko kategorija, i to, primjerice, na usluge za poslovne korisnike, usluge osobne podrške, usluge multimedijalnih poslovnih i osobnih aplikacija, usluge multimedijalnih igara, usluge ostale multimedijalne zabave. Za svaku od tih kategorija usluga odgovarajući je drugi raspon brzina (i kvalitete).

Slijedom navedenog, potrebno je jasno razlikovanje usporedbe pojedinih usluga od usporedbe pojedinih tehnologija. Stoga je analizu zamjenjivosti pojedinih usluga potrebno odvojiti od analize zamjenjivosti pojedinih tehnologija, i to neovisno o perspektivi iz koje se pojedina analiza odvija.

Na primjer, gledajući iz perspektive krajnjeg korisnika (maloprodajna razina – ponuda) retransmisija televizijskih kanala putem ADSL pristupa bakrenom paricom bila bi zamjenjiva s na primjer retransmisijom televizijskih kanala putem kablanske ili satelitske tehnologije. Međutim, ako se na primjer promatraju usluge elektroničke komunikacijske usluge poslovnim korisnicima pružene putem ADSL pristupa putem bakrene parice, iste usluge putem kablanske i satelitske tehnologije već se teže mogu smatrati zamjenskim uslugama, kako zbog pouzdanosti tako i zbog (ne)mogućnosti osiguranja interaktivnosti. S druge strane, iste te poslovne usluge pružene na bežičnoj tehnologiji mogu se

smatrati zamjenjivim uslugama s istim uslugama na ADSL pristupu bakrenom paricom, dok se te dvije tehnologije ne mogu smatrati zamjenskim, iz tehnoloških razloga, u odnosu na usluge retransmisije televizijskih programa. Stoga, je očito kako je provođenje analize zamjenjivosti usluga na području cijelog spektra u rasponu od 144 kbit/s do 25 Mbit/s može dovesti do neprimjerenih zaključaka, pa se stoga HT s takvom analizom ne može složiti.

- Agencija ne primjenjuje jasne i konzistentne kriterije za određenje zamjenjivosti usluga

Općenito u dijelu koji se odnosi na zamjenjivost usluga na strani potražnje – maloprodajna razina, HT ističe kako Agencija **nije primjenjivala jasan i konzistentan kriteriji** na temelju kojeg je određivala smatra li se pojedina usluga zamjenskom usluzi promatranom usluzi. HT smatra kako je neprimjena jasnih i konzistentnih kriterija vidljiva iz daljnje analize Agencije te će u odnosu na svaku promatranu uslugu ukazati na takvu ne konzistentnost.

- Razdoblje na koje se analiza odnosi nije jasno određeno, a u pravilu Agencija ne uzima u obzir razvoj mjerodavnog tržišta

Iz analize Agencije nije vidljivo točno razdoblje na koje se analiza odnosi. Agencija konstantno u analizi navodi sintagmu „razdoblje na koje se analiza odnosi“ no to razdoblje nije nigdje određeno. Iz primjera koje Agencija u analizi daje može se zaključiti kako Agencija za razdoblje na koje se analiza odnosi u pravilu uzima isključivo trenutnu situaciju, a ne procjenjuje razvoj trenutne situacije u budućnosti. Smatramo kako je razvoj trenutne situacije u budućnosti temelj na kojem bi se *ex ante* analiza mjerodavnog tržišta trebala zasnovati (tzv. *forward looking*). Tako na primjer Agencija kao najzastupljeniju osnovnu brzinu pristupa uzima brzinu do 2 Mbit/s, a koju brzinu HT više ni nema u ponudi svoje usluge ADSL pristupa (HT je u relativno kratkom razdoblju od objave analize mjerodavnih tržišta do zaključenja javne rasprave povećao brzine ADSL pristupa). Stoga, navedena brzina ne može predstavljati najzastupljeniju brzinu pristupa Internetu putem bakrene parice.

- Test hipotetskog monopola Agencija ne primjenjuje na odgovarajući način

Test hipotetskog monopola jedan je od mogućih načina kojim bi se procijenilo postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje. Primjenom navedenog testa, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5 do 10%.

HT smatra kako Agencija u svojoj analizi opisani test ne primjenjuje na odgovarajući način. Naime, Agencija u analizi samo konstatira da je provođenjem navedenog testa vidljivo da pojedina usluga nije zamjenska usluga promatranom usluzi, s obzirom da povećanje maloprodajnih cijena od 5 do 10 %, neće utjecati na odluku krajnjih korisnika da zamijene jednu uslugu promatranom uslugom. HT smatra kako bi Agencija trebala detaljno opisati provođenje navedenog testa te prikazati i dokazima potkrijepiti kako provedeni test utječe na ponašanje krajnjih korisnika. HT smatra kako je primjena testa hipotetskog monopola kako to čini Agencija u objavljenom analizi mjerodavnog tržišta nesvrhsishodna i manjkava budući da u analizi nisu iznijeti egzaktni podaci koji bi potvrđivali takvu tezu Agencije.

4.1.2.1.2 VDSL pristup putem bakrene parice

Analizirajući zamjenjivost usluge pristupa VDSL-om putem bakrene parice, Agencija pravilno pretpostavlja da će porastom ponude sadržaja za koji je potreban širokopolasni pristup internetu rasti i potražnja korisnika za većim prijenosnim brzinama pa bi pristup putem bakrene parice mogao biti nedovoljno učinkovit kod istovremenog prijenosa govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale.

No, Agencija zaključuje kako VDSL pristup putem bakrene parice predstavlja primjerenu zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

Komentar:

HT ističe kako pri razmatranju zamjenjivosti navedenih usluga Agencija nije uzela u obzir specifičnu mrežnu arhitekturu HT-a, a iz koje proizlazi kako pružanje VDSL, kako za svoje tako i za potrebe alternativnih operatora, na takvoj mrežnoj infrastrukturi HT-a nije moguće. U nastavku se daje detaljnija argumentacija navedenog. Također, HT upućuje i na argumentaciju vezanu za ovo pitanje iznijetu u našim Komentarima na analizu tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji.

Agencija navodi kako su usluge zamjenjive i iz razloga što će sa na taj način zadovoljiti potreba korisnika za kvalitetnijim, bržim i inovativnim uslugama. No, obrazloženje svog stava o zamjenjivosti usluga Agencija u ovom primjeru dokazuje isključivo iz tehničke perspektive ne uzimajući pri tom u obzir cijenu koju će krajnji korisnici za navedenu uslugu morati platiti. Agencija ovdje, također, samo navodi kako test hipotetskog monopola dokazuje zamjenjivost usluge, a pri tom ne obrazlaže niti ne potkrepljuje svoju analizu egzaktnim podacima dobivenim provođenjem tog testa.

Iako je Agencija navela da će u potpunosti sagledati utjecaj pristupnih mreža novih tehnologija na postojeće veleprodajne usluge, HT smatra kako Agencija već u trenutku izrade analize mogla i trebala u obzir uzeti specifičnost i jedinstvenost HT mreže te osobitosti hrvatskog tržišta elektroničkih komunikacija u cjelini. Također, ovdje ističemo i nekonzistentan pristup Agencije koja pri razmatranju zamjenjivosti ovih usluga nije u obzir uzela cijene istih, a što je Agencija uzimala u obzir kod analize zamjenjivosti ostalih usluga u ovoj analizi.

Nadalje, ističemo kako Agencija samo navodi da bi se ADSL pristup putem bakrene parice mogao pokazati nedovoljno učinkovitim u situacijama u kojima je potreban istovremeni prijenos govorne telefonije, interaktivnog videa i brzih podatkovnih usluga između krajnjih korisnika i lokalne centrale. Naime, iz analize je vidljivo kako Agencija ne uzima obzir suvremene trendove razvoja ADSL tehnologije i upravljanja pristupnom mrežom te da u potpunosti zanemaruje dosadašnja nastojanja same Agencije za povećanjem učinkovitosti ADSL tehnologije izražena kroz postupak izrade Statičkog plana i moda adaptivne snage.

Zaključno, i kao najvažnije ističemo kako je prijedlog Agencije rađen po uzoru na međunarodna iskustva vezano uz prelazak sa ADSL pristupne tehnologije na VDSL pristup putem bakrene parice. Međutim, Agencija pri tom u potpunosti zanemaruje činjenicu kako je mreža HT-a potpuno drugačija od mreža u ostalim zemljama EU.

Osim toga, odluka o rekonstrukciji pristupne mreže je, prije svega, stvar poslovne politike infrastrukturnog operatora pa tako i HT-a, te stoga rekonstrukcija pristupne mreže nikako ne može biti nametnutna odlukom regulatornog tijela. HT ne može biti primoran rekonstruirati svoju mrežu uslijed odluke Agencije i/ili zahtjeva alternativnih operatora. Osim toga, i ZEK propisuje kako operatori javnih komunikacija imaju pravo infrastrukturnog operatora, što obuhvaća gradnju, održavanje, razvoj i korištenje elektroničke komunikacijske mreže i elektroičke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pa se može zaključiti kako zahvati u pristupnoj mreži ne mogu biti rezultat nametnute obveze nego je isključivo riječ o pravu, odnosno dobrovoljnoj, poslovno uvjetovanoj odluci infrastrukturnog operatora.

Dodatno, rekonstrukcija pristupne mreže je iz tehničkog aspekta problematična u uvjetima mrežne arhitekture HT-a, a što Agencija, pri izradi ovog prijedloga, nije uzela u obzir jer je HT-ova mreža već kraća od uobičajenih u ostalim zemljama EU te da je kao takva na granici duljina pogodnih za prelazak na VDSL tehnologiju bez prethodne rekonstrukcije (60 % korisnika je unutar 1000 m) te da bi u tom slučaju efekt rekonstrukcije imalo samo 40% potencijalnih korisnika.

4.1.2.2. Pristup putem pokretnih mreža

Agencija je u svojoj analizi zaključila kako pristup internetu putem pokretnih mreža ne predstavlja zamjensku uslugu ADSL pristupu putem bakrene parice.

Komentar:

HT se ne može složiti s ovim zaključkom Agencije.

- (Ne) pokrivenost kao kriterij

Agencija je kao jedan od glavnih kriterija zamjenjivosti ovih usluga razmatrala populacijsku pokrivenost HSDPA signalom te zaključuje kako pristup putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

Argument za navedeni zaključak Agencija temelji na tvrdnji da pokrivenost HSDPA signalom za sve operatore zajedno iznosi oko 60% pa nije moguće na cijelom području Republike Hrvatske ostvariti pristup putem pokretnih mreža koje omogućuje HSDPA tehnologija, a koje su usporedive pristupnim brzinama koje omogućuje ADSL tehnologija.

HT smatra kako je Agencija pri donošenju ovakvog zaključka, nepotrebno, u potpunosti zanemarila činjenicu kako ni dostupnost usluge ADSL pristupa, zbog specifične konfiguracije terena i dostupnosti postojećih kapaciteta mreže, nije moguća u svim dijelovima Republike Hrvatske te da se u takvim područjima Republike Hrvatske, kao pristup osnovnoj usluzi, upravo koristi pristup putem usluge nepokretnog GSM pristupa (FGSM).

- Cijena pristupa internetu putem pokretnih mreža

U svrhu utvrđivanja kako pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice Agencija navodi kako u prilog takvom zaključku ide i provedeni test hipotetskog monopola jer je, s obzirom na maloprodajne cijene usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža i putem ADSL pristupa putem bakrenih parica, razvidno kako povećanje cijene tarifnih paketa na ADSL pristup putem bakrene parice neće utjecati na krajnje korisnike da zamijene tu uslugu uslugom širokopojsnog pristupa putem pokretnih mreža.

HT se ne može složiti s navedenim zaključkom Agencije. Navedeno, zbog činjenice što je Agencija pri provođenju ove analize u potpunosti zanemarila dinamični razvoj tržišta pristupa putem pokretnih mreža te je svoj zaključak utemeljila na cijenama važećim u trenutku izrade ove analize. Pri tome je zanemarila mogućnost/tendenciju pada cijena na mjerodavnom tržištu pristupa širokopojsnom internetu putem pokretnih mreža pa je propustila u svojoj analizi pokazati kako bi taj učinka utjecao na tržište pristupa internetu putem pokretnih mreža.

- (Ne)mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom

U prilog tvrdnji da pristup internetu putem pokretnih mreža nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupu putem bakrene parice Agencija navodi kako „za razliku od tarifnih paketa putem ADSL pristupa bakrene parice, korisnik širokopojsnog pristupa internetu putem pokretnih mreža nema mogućnost odabira paketa s neograničenim prometom.“

HT smatra kako je ova tvrdnja Agencije samo djelomično točna jer odražava isključivo situaciju na mjerodavnom tržištu u trenutku izrade ove analize. Pri tome je Agencija u potpunosti propustila uzeti u obzir činjenicu da je riječ o dinamičnom tržištu koje je izrazito prilagodljivo u odnosu na potražnju od strane krajnjih korisnika. Drugim riječima, riječ je o tržištu koje u vrlo kratkom vremenskom roku može na odgovarajući način dogovoriti na potrebe krajnjih korisnika. S tim u svezi, osobito ističemo da i sama Agencija u svojoj analizi tvrdi kako je uočen trend rasta udjela korisnika paketa s neograničenim prometom dok se broj korisnika koji koriste osnovne pakete sa uključenih 1GB smanjuje.

Stoga HT smatra kako je iz navedenog jasno proizlazi kako je usluga širokopojsnog pristupa internetu putem pokretnih mreža zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

- Korisnici usluge pristupa internetu putem pokretnih mreža

Agencija tvrdi kako činjenica da većinu korisnika ove usluge čine poslovni korisnici pa stoga ova usluga nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

Predmetna usluga širokopojasnog pristupa putem pokretne mreže ne sadrži takve specifičnosti zbog kojeg bi razlikovani element pružanja ove usluge trebali biti krajnji korisnici iste. Naime, ista je pod jednakim uvjetima dostupna kako poslovnim tako i privatnim korisnicima te svojom funkcionalnošću zadovoljava sve potrebe poslovnih i privatnih krajnjih korisnika u pogledu pristupa internetu putem pokretnih mreža. Stoga, se HT ne može složiti s navedenim zaključkom Agencije.

4.1.2.3. Nepokretni bežični pristup

4.1.2.3.1 Nepokretni bežični pristup putem usluge Homebox

Agencija smatra kako se nepokretni bežični pristup u Republici Hrvatskoj ostvaruje putem usluge *Homebox*, WiMAX tehnologije te putem *HotSpot* usluge od kojih je najzastupljenija usluga *Homebox* koju nudi VIPnet.

Agencija u ovom dijelu zaključuje kako usluga nepokretnog bežičnog pristupa putem *Homebox*-a nije zamjenska usluga usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

Komentar:

HT smatra kako Agencija pogrešno uključuje *Homebox* uslugu u nepokretni bežični pristup. Naime, iako je točno da VIPnet pružanje svoje uslugu na tržištu nudi na fiksnoj lokaciji, s tehničkog aspekta nema nikakve prepreke da se ta usluga ne bi smatrala uslugom pristupa pokretnoj mreži. Usluga *Homebox* pruža se, kao što to i sama Agencija u svojoj analizi navodi, temeljem tehnologije koja se koristi u pokretnim mrežama. HT smatra kako je usluga *Homebox*-a trebala biti razmatrana u dijelu koji razmatra pristup pokretnoj mreži. Naime, usluga *Homebox*, a što je i Agenciji poznato, koristi GSM frekvencije tj. pristup pokretnoj mreži u svrhu ostvarivanja pristupa u nepokretnoj mreži.

HT se ne može složiti s navedenim zaključkom Agencije i to kako zbog svih razloga već opisanih u odnosu na analizu Agencije u točki 4.1.2.2. koja se odnosi na pokretan pristup tako i zbog slijedećih razloga:

- Kriteriji pokrivenosti

Agencija analizirajući zamjenjivost navedenih usluga navodi kako usluge nisu zamjenjive zbog činjenice kako eventualno povećanje brzine pristupa ovisi i o pokrivenosti signalom. No, pri tom Agencija zanemaruje činjenicu kako dostupnost i brzina pristupa putem ADSL tehnologije na bakrenoj parici također ovisi o pokrivenosti teritorija tom uslugom.

- Tarifni paketi

Agencija, po mišljenju HT, pogrešno navodi razlog zbog kojeg se usluge ne smatraju zamjenjivima. Naime, Agencija navodi kako osim uključenog paketa od 2 GB prometa korisnik u slučaju *Homebox*-a ne može odabrati drugih tarifni paket odnosno tarifni paket s *flat* prometom, a koje pakete korisnik može odabrati u sklopu HT-ovog ADSL pristupa. Smatramo kako uzimanje u obzir trenutno dostupnih komercijalnih ponuda ne može biti relevantno za analizu zamjenjivosti usluga. Osim toga, trenutno dostupne komercijalne ponude operator može u svakom trenutku izmijeniti, pa je Agencija vezano za ex ante regulaciju tržišta isto trebala uzeti u obzir.

- Test hipotetskog monopola pogrešno je primijenjen

Agencija utvrđuje kako se radi o zamjenjivim uslugama uzimajući u obzir visinu osnovne naknade. No u slučaju da koristeći uslugu *Homebox* korisnik ostvari promet koji izlazi izvan okvira osnovne naknade isti iznosi 204,80 kn po GB za razliku od dodatnog prometa putem ADSL pristupa koji iznosi

20,00 kn za istu količinu, pa Agencija konačno zaključuje kako zbog cijene dodatnog prometa, ne radi o zamjenjivim uslugama.

Agencija ponovno pogrešno uzima u obzir trenutne komercijalne ponude operatora. Agencija nadalje samo navodi kako se primjenom navedenog testa na osnovnu naknadu dolazi do zaključka kako se radi o zamjenjivim uslugama, no kako takav zaključak ne stoji ako se test primjeni na dodatni promet. Dakle, Agencija ponovno ne argumentira i ne opisuje detaljno provođenje navedenog testa.

4.1.2.3.2 Nepokretni bežični pristup putem WiMAX tehnologije

Agencija, analizirajući WIMAX i ADSL tehnologiju, pogrešno zaključuje kako se iste, zbog nedostatka standarda, preskupe terminalne opreme te nedostatne kvalitete što je posljedično dovelo do odustanka pojedinih operatora od koncesija, ne smatraju zamjenjivim uslugama.

Komentar:

HT smatra kako Agencija sustavno ne primjenjuje pravilne i jedinstvene kriterije za utvrđenje mogu li se pojedine usluge smatrati zamjenjivima sa maloprodajnog aspekta.

4.1.2.5. Pristup putem iznajmljenih vodova

Analizirajući uslugu pristupa putem iznajmljenih vodova kao zamjensku uslugu usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice Agencija pogrešno zaključuje kako usluga pristupa putem iznajmljenih vodova ne predstavlja odgovarajući supstitut usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice zbog cijene i funkcionalnosti.

Komentar:

HT se ne može složiti s navedenim zaključkom Agencije. Upravo suprotno, HT smatra kako zbog svoje funkcionalnosti odnosno zbog omogućavanja velikih brzina, sigurnosti te stalnog pristupa internetu usluga pristupa putem iznajmljenih vodova predstavlja zamjensku uslugu usluzi ADSL pristupa putem bakrene parice.

4.1.2.6. Pristup putem svjetlovodnih kabela

Agencija u svojoj analizi navodi kako je usluga ADSL pristupa na bakrenoj infrastrukturi zamjenjiva uslugom širokopojasnom pristupu putem svjetlovodnih kabela.

Komentar:

HT smatra, vodeći se kriterijima koje je Agencija primjenjivala u prethodnim analizama zamjenjivosti usluga, kako usluga pristupa putem svjetlovodnih kabela nije i ne može biti zamjenjiva s uslugom na bakrenoj infrastrukturi.

Imajući u vidu kriterije poput cijene i dostupnosti očito je da se ne radi o zamjenjivim uslugama. Detaljnije obrazloženja navedeno je u dijelu naših komentara koji se odnose na regulatorne obveze koje Agencija predlaže nametnuti.

4.1.2.7. Zaključak

Agencija je zaključila da potražnja za uslugom veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji proizlazi iz usluga širokopojasnog pristupa internetu koje se pružaju na maloprodajnoj razini, a koje se temelje na:

- xDSL pristupu putem bakrene parice

- pristupu putem kabelskih mreža, te
- pristupu putem svjetlovodnih kabela.

HT smatra kako se radi o pogrešci u pitanju i kako se zaključak za potrebe analize mjerodavnog tržišta širokopojasnog pristupa Internetu ima odnositi na to tržište a ne na uslugu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji.

4.1.3. Zamjenjivost na strani potražnje – veleprodajna razina

Agencija iznosi kako je pomoću zamjenjivosti na strani potražnje na veleprodajnoj razini, potrebno je utvrditi zamjenske usluge trenutno važećoj usluzi veleprodajnog širokopojasnog pristupa, na način da korisnici te usluge, u slušaju da bivši monopolist povisi cijenu iste, izgrade vlastitu pristupnu infrastrukturu ili počnu koristiti neku drugu veleprodajnu uslugu, a koju će smatrati istovjetnom uslugom u odnosu na važeću uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa

U skladu s mjerodavnom preporukom Europske komisije o tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, tržište veleprodajnog širokopojasnog pristupa obuhvaća virtualni pristup mreži uključujući bitstream pristup na fiksnoj lokaciji.

Komentar:

HT, kao i u dijelu analize koji se odnosi na maloprodajnu razinu, na početku iznosi općenite komentare kako slijedi:

- Agencija ne primjenjuje jasne i konzistentne kriterije za određenje zamjenjivosti usluga

Općenito u dijelu koji se odnosi na zamjenjivost usluga na strani potražnje – veleprodajna razina, HT ističe kako Agencija nije primjenjivala jasan i konzistentan kriteriji na temelju kojeg je određivala smatra li se pojedina usluga zamjenskom usluzi promatranoj usluzi. HT smatra kako je neprimjena jasnih i konzistentnih kriterija vidljiva iz daljnje analize Agencije te će u odnosu na svaku promatranu uslugu ukazati na takvu nekonzistentnost.

- Razdoblje na koje se analiza odnosi nije jasno određeno, a u pravilu Agencija ne uzima u obzir razvoj mjerodavnog tržišta

Iz analize Agencije nije vidljivo točno razdoblje na koje se analiza odnosi. Agencija konstantno u analizi navodi sintagmu „*razdoblje na koje se analiza odnosi*“ no to razdoblje nije nigdje određeno. Iz primjera koje Agencija u analizi daje može se zaključiti kako Agencija za razdoblje na koje se analiza odnosi u pravilu uzima isključivo trenutnu situaciju, a ne procjenjuje razvoj trenutne situacije u budućnosti.

- Test hipotetskog monopola Agencija ne primjenjuje na odgovarajući način

Test hipotetskog monopola jedan je od mogućih načina kojim bi se procijenilo postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje. Primjenom navedenog testa, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5 do 10%.

HT smatra kako Agencija u svojoj analizi opisani test ne primjenjuje na odgovarajući način. Naime, Agencija u analizi samo konstatira da je provođenjem navedenog testa vidljivo da pojedina usluga nije zamjenska usluga promatranoj usluzi, s obzirom da povećanje maloprodajnih cijena od 5 do 10 %, neće utjecati na odluku krajnjih korisnika da zamijene jednu uslugu promatranom uslugom. HT smatra kako bi Agencija trebala detaljno opisati provođenje navedenog testa te prikazati i dokazima

potkrijepiti kako provedeni test utječe na ponašanje krajnjih korisnika. HT smatra kako je primjena testa hipotetskog monopola kako to čini Agencija u objavljenoj analizi mjerodavnog tržišta nesvrshodan.

4.1.4.4. Usluga bitstream pristupa koja se temelji na naprednim tehničkim rješenjima pristupnoj mreži kao zamjenska usluga usluzi bitstream pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice

Nesporno je kako to navodi Agencija da pristupne mreže nove generacije obuhvaćaju sljedeća tehnička rješenja, odnosno mrežne arhitekture:

- koncept svjetlovodne niti do uličnog kabineta – *Fiber to the Cabinet* (FttCab) – kod kojeg se od krajnjeg korisnika do uličnog kabineta koristi bakrena parica, a od uličnog kabineta do glavnog razdjelnika svjetlovodni kabel;
- koncept svjetlovodne niti do zgrade – *Fiber to the Building* (FttB) – kod kojeg se od krajnjeg korisnika do distribucijske točke (instalacijski ormarić) unutar zgrade koristi bakrena parica, a od zgrade do glavnog razdjelnika svjetlovodni kabel;
- koncept svjetlovodne niti do stana – *Fiber to the Home* (FttH) – kod kojeg se postojeća bakrena parica u potpunosti zamjenjuje svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika operatora do krajnjeg korisnika.

Agencija je u ovom dijelu analize razmatrala zamjenjivost usluge bitstream pristupa na temelju navedenih tehničkih rješenja u pristupnoj mreži i usluge bitstream pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

4.1.4.4.1 Usluga bitstream pristupa koja se temelji na FttCab rješenju

Agencija navodi kako je u narednom razdoblju za očekivati da će operatori ulagati u pristupnu infrastrukturu, a sve s ciljem kako bi zadovoljili potrebe korisnika, odnosno kako bi ponudili široki opseg usluga kao što su prijenos višekanalnog HDTV-a (eng. High Definition Television), video na zahtjev i videokonferencija, te usluga prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP).

Ulaganjima u pristupnu infrastrukturu operatori mogu skraćivati bakrenu paricu na način da se ista zamjenjuje svjetlovodnim kabelom od glavnog razdjelnika do uličnog kabineta (FttCab) ili druge sabirne točke u nepokretnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži. Unutar uličnog kabineta ili neke druge sabirne točke pristupni operator postavlja DSLAM te putem VDSL tehnologije omogućava krajnjim korisnicima brži prijenos podataka u odnosu na prijenos podataka putem ADSL tehnologije i njezinih inačica.

Nadalje, u analizi se navodi da s obzirom da je Agencija na maloprodajnoj razini utvrdila da se usluge širokopojasnog pristupa internetu putem VDSL tehnologije i usluge širokopojasnog pristupa internetu putem ADSL tehnologije mogu smatrati zamjenskim uslugama, potrebno je razmotriti smatraju li se usluga bitstream pristupa koja se temelji na FttCab rješenju i usluga bitstream pristupa koja se temelji na ADSL tehnologiji putem bakrene parice zamjenskim uslugama. Agencija zaključuje kako, uzevši u obzir tehnološku neutralnost, smatra uslugu bitstream pristupa na IP razini i uslugu bitstream pristupa na DSLAM-u zamjenskim uslugama, bez obzira temelje li se na FttCab rješenju ili na ADSL tehnologiji putem bakrene parice.

Komentar:

U svojoj analizi Agencija je pravilno opisala teoretske mogućnosti i europsku praksu i trendove. No, Agencija suprotno ERG Report-u18 nije u obzir uzela značajke karakteristične za hrvatsko tržište. Naime, Agencija u potpunosti zanemaruje činjenicu da je arhitektura HT-ove mreže jedinstvena.

¹⁸ Report on ERG Best practices on regulatory regimes in wholesale unbundled access and bitstream access.

Nadalje, Agencija u potpunosti zanemaruje činjenicu da pri takvoj mrežnoj arhitekturi postupanje u skladu s opisanom europskom praksom nije tehnički moguće niti isplativo budući da su troškovi neophodnog ulaganja veći od dobiti koja bi se mogla ostvariti, a što će detaljnije biti objašnjeno u nastavku teksta.

5.2. Nadzor infrastrukture kod koje postoje velike zapreke infrastrukturne konkurencije

Agencija u analizi ovog mjerodavnog tržišta navodi kako novi operator da bi izgradio pristupnu mrežu na temelju bakrene parice ili svjetlovodnog kabela do krajnjih korisnika mora sam graditi pristupnu infrastrukturu, a gradnja vlastite pristupne infrastrukture je otežana ne samo zbog visokih i većinom nenadoknadivih troškova ulaganja zbog potrebe kopanja i povlačenja distributivne telekomunikacijske kanalizacije, već i radi nemogućnosti dobivanja potrebnih dozvola za izgradnju vlastite pristupne infrastrukture.

Nadalje, Agencija navodi kako ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture, obzirom da troškovi kopanja zauzimaju oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture.

Agencija, također, smatra da će ulaganjima u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT jačati svoj tržišni položaj, s obzirom da u većini slučajeva već ima izgrađenu pristupnu infrastrukturu unutar koje će povući pristupnu mrežu na temelju svjetlovodnog kabela, a što mu daje prednost nad novim operatorima.

Komentar:

HT smatra kako sve navedeno za novog operatora vrijedi jednako i za HT kada je riječ o postavljanju optičke pristupne mreže. Naime, gradnja nove i/ili proširenje postojeće mreže neovisno o korištenoj tehnologiji (bakar ili optika) otežana je HT-u zbog istih razloga zbog kojih je to otežano novom operatoru te i za HT predstavlja vrlo visok i također nenadoknativ trošak.

U odnosu na navod Agencije kako ulaganje u mreže nove generacije, odnosno povlačenje svjetlovodnih kabela unutar postojeće pristupne infrastrukture, ili do uličnog kabineta ili do lokacije krajnjeg korisnika, zauzima mali udjel u ukupnim troškovima gradnje pristupne infrastrukture dok troškovi kopanja čine oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne infrastrukture, HT smatra kako isti nije točan. Naime, imajući u vidu institut zajedničkog korištenja izgrađene infrastrukture alternativni operatori imaju, za razliku od HT-a, dodatne mogućnosti smanjiti troškove kopanja upravo korištenjem već izgrađene infrastrukture HT-a.

Stoga, HT smatra kako na mjerodavnom tržištu zbog zakonske obveze na omogućavanje zajedničkog korištenja izgrađene infrastrukture nadzor nad infrastrukturom ne predstavlja veliku zapreku tržišnim takmacima HT-a.

Također, HT smatra da tvrdnja Agencije u odnosu na jačanje položaja na mjerodavnom tržištu ulaganjem u pristupnu svjetlovodnu mrežu nije točna, budući da su kapaciteti za polaganjem novih kabela u postojeću infrastrukturu vrlo ograničeni uslijed nesređenog stanja u izgrađenoj infrastrukturi a što je posljedica neovlaštenog korištenja iste od strane alternativnih operatora te neučinkovitog sankcioniranja takvog postupanje od strane nadležnih tijela. Stoga, sasvim je jasno kako u odnosu na nova ulaganja u pristupnu svjetlovodnu mrežu HT počinje od samog početka. Dapače, s obzirom da operatori već imaju položenu svjetlovodnu mrežu unutar izgrađene elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme HT-a moglo bi se zaključiti kako se isti nalaze u određenoj prednosti u odnosu na HT.

5.6. Stupanj vertikalne integracije

Agencija samo navodi kako vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage, a iz čega slijedi da je nužna *ex ante* regulacija svakog tržišta na kojem sudjeluje vertikalno integrirani operator.

Komentar:

Navedena tvrdnja nije točna s obzirom da i u drugim djelatnostima a ne samo u elektroničkim komunikacijama postoje vertikalno integrirani operatori pa se eventualno iskorištavanje značajne tržišne snage sprječava putem instituta zabrane zlorabe vladajućeg položaja na mjerodavnom tržištu primjenom općih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja.

6. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja

U ovom dijelu Agencija ispravno ističe kako je prema novom regulatornom režimu, a za razliku od starog režima, **nužno dokazati potrebu** za nametanjem pojedinih regulatornih obveza. Isto tako „*Agencija smatra da regulatorna intervencija, odnosno određivanje regulatornih obveza, uvijek treba biti utemeljena na specifičnim nacionalnim okolnostima...*“. U nastavku, pak, Agencija nabroja moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja, kao teoretske modele, bez konkretnih primjera i poveznica sa specifičnostima hrvatskog tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji pa posljedično tome nameće sve poznat regulatorne obveze.

Navodi kao što su „*HT bi u odsustvu regulacije mogao koristiti razne oblike neopravdanog zahtjeva u kojima bi mogao utjecati na poslovne odluke i troškove*“, „*u odsustvu regulacije HT bi mogao zatražiti određene informacije od potencijalnih i sadašnjih konkurenata...*“ ne mogu se ni u kojem slučaju smatrati dokazom postojanja prepreke razvoju tržišnog natjecanja, niti mogu poslužiti kao argument za nametanje regulatornih obveza tim više što i sam ZEK propisuje da se regulatorne obveze moraju temeljiti na prirodi utvrđenog nedostataka na tržištu te moraju biti razmjerne i opravdane cilju koji se želji regulacijom postići.

Komentar:

Kao što je već gore navedeno, prema novom regulatornom okviru potrebno je dokazati potrebu za nametanjem regulatorne obveze, a što je Agencija propustila učiniti. U prilog navedenom govori i Eksplanatorni memorandum Europske Komisije uz Preporuku o mjerodavnim tržištima iz prosinca 2007., na stranici 10. gdje se navodi kako se **dogadjaji koje regulator predviđa, a na kojima temelji regulatorne odluke, trebaju biti očekivani u razumnom vremenskom periodu, te se trebaju temeljiti na konkretnim elementima (npr. poslovnom planu, provedenim ulaganjima, implementiranoj novoj tehnologiji), a ne na nečemu što je teoretski moguće.**

U protivnom, teoretsko nabrojanje svih mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja neovisno o stvarnom činjeničnom stanju, posljedično dovodi do nametanja svih mogućih regulatornih obveza konkretnom proglašenom operatoru, a što je upravo temeljno obilježje starog regulatornog režima koji više nije primjenjiv.

Osobito, kada je riječ o nametanju novih regulatornih obveza, Agencija mora dokazati postojanje konkretne prepreke razvoju tržišnog natjecanja, a ne samo anticipirati moguće scenarije.

7. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

7.1. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa

U ovom dijelu analize Agencija iznosi prijedloge regulatornih obveza koje bi HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, trebale odrediti. Tako Agencija predlaže određivanje sljedećih regulatornih obveza:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

- obveza nediskriminacije
- obveza transparentnosti
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva
- obveza računovodstvenog razdvajanja

7.1.1. Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

Agencija smatra kako je HT-u potrebno odrediti obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture te u okviru određivanja navedene obveze, a u skladu s člankom 61. stavkom 3. ZEK-a, te u sklopu te obveze odrediti slijedeće obveze HT-u:

- da trećoj strani pruži pristup usluzi *bitstream* pristupa obuhvaćen definicijom tržišta iz poglavlja 4.3. dokumenta Agencije;
- da pregovara u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup i, u okviru ove obveze, obvezu odgovora na svaki razuman zahtjev;
- da ne ukida već odobreni pristup mreži;
- da odobri otvoreni pristup tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za međusobno djelovanje usluga;
- da osigura zajedničko korištenje elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme;
- da omogućiti pristup sustavima operativne potpore ili sličnim programskim sustavima nužnim za osiguravanje pravednoga tržišnog natjecanja u pružanju usluga;
- da mora omogućiti unutar usluge *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) tehničke uvjete za pružanje IP telefonije (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev (eng. *video on demand*) na maloprodajnom tržištu.

Komentar:

Sukladno članku 56. stavak 3. ZEK-a, regulatorne obveze moraju biti utemeljene na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve, kao i da Agencija pri određivanju regulatornih obveza treba uzeti u obzir ulaganja operatora i razumne stope povrata uloženog kapitala, vodeći pri tom računa o uključenom riziku.

Dodatno, prema članku 61. stavak 5. ZEK-a, **Agencija je dužna** prilikom određivanja obveza iz stavka 3. istog članka, **a osobito pri procjeni jesu li te obveze razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a,** uzeti u obzir:

- tehničku i gospodarsku ostvarivost uporabe ili postavljanja konkurentske opreme, s obzirom na stupanj razvoja tržišta, vodeći pritom računa o prirodi i vrsti predloženog međupovezivanja i pristupa,
- izvedivost pružanja predloženog pristupa s obzirom na raspoloživi kapacitet,
- početno ulaganje vlasnika opreme, vodeći računa o riziku ulaganja,
- potrebu dugoročne zaštite tržišnog natjecanja,
- prema potrebi, odgovarajuća prava intelektualnog vlasništva,
- pružanje sveeuropskih usluga.

Makar Agencija na str. 65. općenito navodi kako je pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a vodila računa da iste budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a te da je vodila računa o gore navedenim kriterijima iz članka 61. stavak 5. ZEK-a, takvo obrazloženje, bez konkretnih podataka koji ukazuju na opravdanost i razmjernost konkretnih regulatornih obveza nije prihvatljivo.

Slijedom navedenog, smatramo da obveze iz prijedloga Agencije treba dodatno obrazložiti i pojasniti.

Replikabilnost HT-ove mreže:

Agencija u svojoj analizi navodi kako smatra potrebnim HT-u odrediti obvezu da drugim operatorima pruža uslugu *bitstream* pristupa obuhvaćenu definicijom tržišta iz analize. S obzirom da HT posjeduje elektroničku komunikacijsku mrežu, koju nije lako, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, replicirati, navedena obveza je potrebna kako bi se onemogućilo HT da prenese svoju značajnu tržišnu moć na povezano maloprodajno tržište.

Komentar:

Navedeni stav Agencije, pa posljedično i zaključak do kojeg je Agencija došla, točan je samo djelomično. Naime, iz objavljenje analize ovog tržišta vidljivo je kako Agencija u isto tržište ubraja i elektroničku komunikacijsku mrežu baziranu na optičkoj infrastrukturi. Tvrdnja Agencija kako HT posjeduje elektroničku komunikacijsku mrežu, koju nije lako, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi analiza, replicirati je točna ali samo u dijelu u kojem se ista odnosi na bakrenu mrežnu infrastrukturu. HT ne posjeduje mrežu koju nije lako replicirati ako se u obzir uzme optička mreža. Ovdje je važno istaknuti činjenicu da ostali operatori imaju znatne količine već položene optičke mreže. Naime, prema spoznajama HT-a, operator B-net ima 1500 km vlastite infrastrukture¹⁹; Metronet ima 2500 km vlastite optike²⁰, Optima ima 1.500 km itd. Iz navedenog je vidljivo kako su alternativni operatori prije HT-a krenuli u polaganje optičke mreže. HT danas ima samo nekolicinu korisnika spojenih putem optičke mreže u sklopu pilot projekta u svrhu testiranja rada nove tehnologije. Nedvojbeno je da svi operatori imaju istu priliku svojom optičkom mrežom doprijeti do poslovnih korisnika kao i HT. Dodatno, HT nema prednost u odnosu na rezidencijalne korisnike jer i je i sam na početku stvaranja takve mreže. Uz sve navedeno potrebno je u obzir uzeti i činjenicu kako odredbe ZEK-a o zajedničkom korištenju izgrađene infrastrukture umanjuju prednost HT-a kao infrastrukturnog operatora te u odnosu na polaganje nove optičke mreže izjednačavaju sve operatore na tržištu.

Obveza pružanja bitstream pristupa temeljem bakrene parice s točkom pristupa na Ethernet razini i DSLAM razini

Agencija točno tvrdi kako HT trenutno pruža uslugu bitstream pristupa s točkom pristupa na IP razini temeljem bakrene parice, no u ovoj analizi Agencija iznosi kako smatra da je potrebno HT-u odrediti obvezu da, na razuman zahtjev operatora, mora pružati i usluge bitstream pristupa temeljem bakrene parice s točkom pristupa na Ethernet razini i DSLAM razini.

Komentar:

HT smatra kako nametanje obveze pružanja *bitstream* pristupa temeljem bakrene parice na DSLAM razini potpuno neutemeljeno. Agencija pri određivanju ove obveze nije vodila računa o osobitostima HT mreže. Naime, da bi HT mogao ispuniti ovu obvezu morao bi u cijelosti izmijeniti DSLAM uređaje. Postojeći DSLAM uređaji koji se koriste u HT-ovoj mreži nemaju dovoljan *up-link* kapacitet kako bi se istovremeno više mreža drugih operatora na njih mogle spojiti. Navedena zamjena DSLAM uređaja zahtijevala bi prema preliminarnim procjenama dodatnu investiciju u vrijednosti od **50 do 100 milijuna kuna**. Zahtjev za takvom investicijom je neopravdan te nerazmjern troškovima koji bi pri tome nastali.

Imajući u vidu kako alternativni operatori svoje usluge temelje ili na vlastitoj infrastrukturi ili na usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji kod koje operatori postavljaju vlastite DSLAM uređaje, za očekivati je da operatori neće imati potrebu za pristupom na DSLAM razini. Dakle, **HT nema nikakvo jamstvo da će traženo ulaganje moći povratiti kroz pružanje navedene veleprodajne usluge.**

¹⁹ Službena internet stranica operatora B-net d.o.o.

²⁰ Procjena HT-a na osnovu objava u medijima.

Osim toga, takva značajna investicija u postojeću mrežu, koja je tehnološki ograničenih mogućnosti, znatno bi odgodila *roll-out* mreža nove generacije u Republici Hrvatskoj.

Iako Agencija navodi kako je omogućavanje pristupa na DSLAM razini logičan međukorak koji omogućava penjanje na ljestvici ulaganja, te kako je stoga vidljiva opravdanost omogućavanja takvog pristupa, HT se ne može složiti s ovim stavom Agencije iz navedenih razloga.

Iz navedenog je vidljivo kako ova regulatorna obveza nije određena u skladu s člankom 56. stavkom 3. ZEK-a, s obzirom da ista nije razmjerna i opravdana, te da ista ne uzima u obzir ulaganja operatora, a osobito ne ulaganja u razvoj tržišta u nastajanju.

Ukidanje zasebnih ADSL transport i ADSL pristup usluga:

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da postojeću ADSL *transport* uslugu i uslugu ADSL pristupa pruža kao zajedničku uslugu *bitstream* pristupa kakva se pruža u zemljama Europske unije

Drugim riječima, Agencija predlaže ukidanje ADSL *transport* usluge kao samostalne usluge.

Komentar:

HT smatra kako je prijedlog Agencije u potpunosti neprimjeren. Naime, HT smatra kako uslugu ADSL transporta nije moguće ukinuti. Širokopolasni pristup putem pet operatora korisnika usluge ADSL transporta trenutno koristi oko 12.000 krajnjih korisnika, dok samo dva operatora imaju sklopljen ugovor s HT-om za veleprodajni ADSL pristup i ADSL transport zajedno. Nadalje, ne postoji pravni mehanizam putem kojeg bi se operatori korisnici mogli prisiliti na migraciju. Osim toga, na taj način takvi operatori bi bili prisiljeni od HT-a koristiti i plaćati dodatnu uslugu koju uslugu danas ne žele koristiti. HT smatra kako bi ukidanje samostalne usluge ADSL transporta dodatno otežalo položaj eventualnih novih konkurenata na tržištu.

Nadalje, navedeni stav Agencije proturječan je obvezi koju je Agencija HT-u naložila vezano za ovo tržište, a koja obveza zabranjuje HT-u da operatoru „*ukine već odobreni pristup mreži*“. Naime, Agencija u svrhu regulacije tržišta zabranjuje HT-u ukidanje odobrenog pristupa mreži, dok istovremeno nalaže HT-u ukidanje jednog od odobrenih pristupa mreži. Također, HT smatra kako je samostalna usluga ADSL transporta za krajnje korisnike izrazito povoljna jer ista omogućuje krajnjim korisnicima da uslugu ADSL prometa koriste od raznih operatora, a ne samo jednog kao kod *bitstream* pristupa.

Iz navedenog nedvojbeno proizlazi kako je ukidanje ADSL transporta proturječno ostalim obvezama naloženim od strane Agencije, te kako je isto nepovoljno kako za krajnje korisnike, postojeće operatore te eventualne nove operatore. Stoga, navedena obveza ne odgovara načelima iz članka 56 i članka 61. ZEK-a.

Obveza bitstream pristupa s točkom pristupa na IP razini, Ethernet razini i DSLAM razini koja se temelji na FttCab konceptu:

Agencija smatra kako je HT-u potrebno odrediti obvezu da, na razuman zahtjev operatora, mora pružati i uslugu *bitstream* pristupa s točkom pristupa na IP razini, Ethernet razini i DSLAM razini koja se temelji na *FttCab* konceptu.

Komentar:

Ovaj koncept podrazumijeva postojanje pristupa izdvojenoj lokalnoj potpetlji i postavljanje vanjskih kabineta. Međutim, zbog konfiguracije mreže HT-a koja nema vanjskih kabineta ni ne podržava izdvajanje lokalne potpetlje ova opcija pristupa nije opravdana.

Nadalje, korist od uvođenja vanjskih kabineta u postojeću bakrenu mrežu bila bi samo inkrementalna, dok bi ukupni trošak koji bi bio potreban za uvođenje vanjskih kabineta u cijeloj mreži, a koji bi bili dužni snositi alternativni operatori, prema preliminarnim procjenama, iznosio gotovo 900 milijuna kuna. S tim u vezi smatramo da alternativni operatori koji će biti dužni snositi sve troškove, neće imati interesa ni potrebe za pristupom lokalnoj potpjetli na ovaj način s obzirom na ostale jeftinije vrste pristupa mreži.

Obveza *bitstream* pristupa temeljem svjetlovodnog kabela s točkom pristupa na IP razini, Ethernet razini te također s točkom pristupa na OLT-u ili odgovarajućoj točki:

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u da, na razuman zahtjev operatora, pruža i uslugu *bitstream* pristupa temeljem svjetlovodnog kabela s točkom pristupa na IP razini, Ethernet razini te također s točkom pristupa na OLT-u ili odgovarajućoj točki.

Posebno o regulaciji optičke pristupne mreže

Smatramo potrebnim na jednom mjestu detaljno se očitovati na regulatorne mjere koje su vezane za optičku pristupnu mrežu s obzirom da se te regulatorne mjere navode na više mjesta u dokumentu te se nadovezuju (odnosno su dio) regulatornih mjera vezanih uz tradicionalnu (bakrenu) pristupnu mrežu.

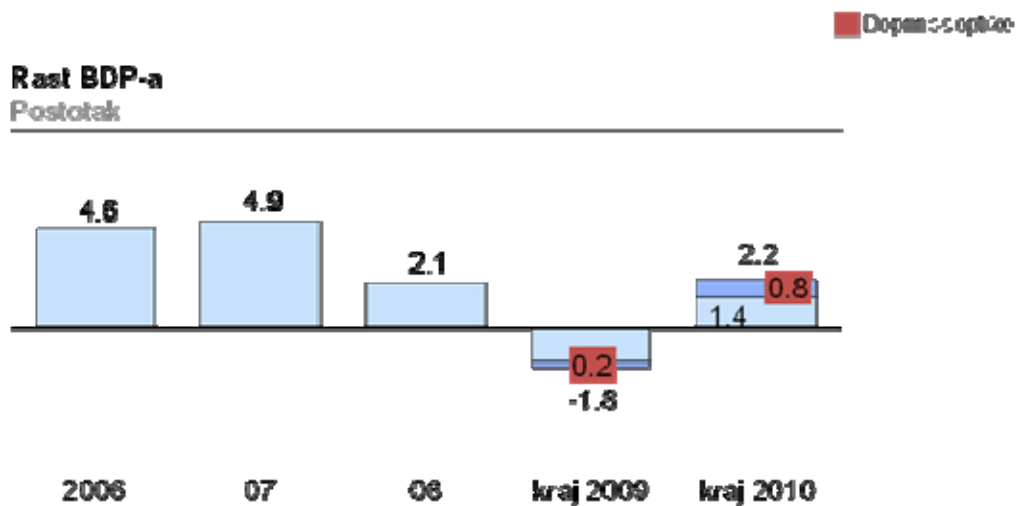
HT u odnosu na regulaciju optičke pristupne mreže je sljedećeg stava:

- 1. Optička pristupna mreža (NGA) je mreža za 21. stoljeće te je neophodna za daljnji razvoj elektroničkih komunikacijskih usluga a time i „društva znanja“ i konkurentnog gospodarstva. Drugim riječima, optička pristupna mreža potrebna je Republici Hrvatskoj.**

Optička mreža od interesa je za Republiku Hrvatsku iz četiri razloga.

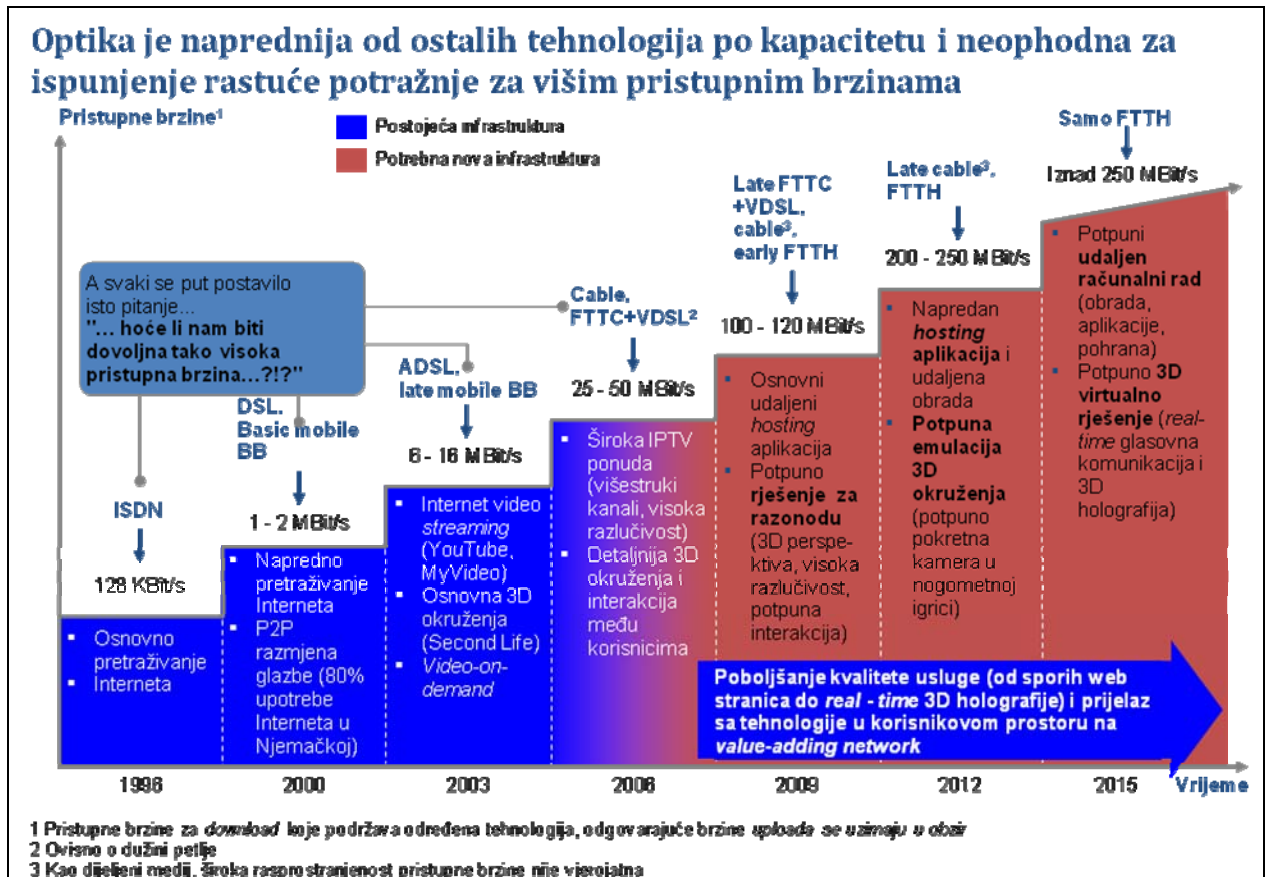
Prvi razlog je povećanje bruto domaćeg proizvoda. Na temelju svjetskih iskustava, može se očekivati da će penetracija širokopojsnog pristupa kroz penetraciju optike i penetraciju mobilnog pristupa povećati bruto domaći proizvod Republike Hrvatske za jedan posto u sljedeće dvije godine. Očekujemo da će ulaganje u optičku infrastrukturu i zapošljavanje nekoliko tisuća ljudi izravno doprinijeti rastu bruto domaćeg proizvoda za 0.2 posto u početnoj fazi *roll-out-a*. Donja slika prikazuje utjecaj ulaganja u optičku infrastrukturu na rast bruto društvenog proizvoda (BDP-a).

Penetracija širokopojasnog pristupa, uključujući ulaganja u optičku infrastrukturu, trebala bi dovesti do povećanja očekivanog rasta BDP-a u 2009. g. sa prvotnih -1.8 na -1.6 i za daljnjih 0.8 posto u 2010 g.

Izvor: Ekonomski istraživački zavod, Beograd, 2008, HT

Drugi razlog je pokrivanje potražnje na mjerodavnom tržištu. Naime, u budućnosti će rasti potražnja za sve višim pristupnim brzinama koje neće biti moguće ispuniti tehnologijama zasnovanim na bakru ili mobilnim tehnologijama. U nastavku je dan općenit prikaz odnosa između zahtjeva za višim brzinama i razvoja novih tehnologija kroz određeni vremenski period, a koji grafikon ne predstavlja strategiju HT-a. Na temelju navedenog prikaza može se osnovano postaviti pitanje svrsishodnosti razvoja i izgradnje svakog pojedinog prikazanog koraka kada već danas postoje tehničke mogućnosti izrade posljednje prikazane faze koju čini FTTH koncept.

Treći razlog zbog kojeg je razvoj optičke infrastrukture ključan za Republiku Hrvatsku je povećanje produktivnosti. Izgradnja optičke mreže neophodna je za dugoročno unaprjeđenje infrastrukture kako bi ista bila prikladna za eksploataciju kroz sljedeća desetljeća te kako bi na taj način omogućila značajan rast produktivnosti u svim granama proizvodnje.

Četvrta važna prednost razvoja optičke mreže je privlačenje ulaganja. Mnoge europske države su već započele roll-out optike. Primjerice, Slovenija ima vrlo ambiciozne ciljeve u pogledu penetracije optike i pri tome primjenjuju tzv. „no regulation“ pristup.

2. T-HT Grupa prepoznala je potrebu za izgradnjom optičke pristupne mreže i u tu svrhu namjerava u budućem periodu uložiti značajna sredstva. Međutim, ulaganja su visoka, a povrat ulaganja je neizvjestan.

S ekonomske strane riječ je o izuzetno izazovnom projektu. Naime, da bi se osigurala pokrivenost 45% teritorija Republike Hrvatske sa *Fiber to the home* (FttH) rješenjem odnosno *Fiber to the building* (FttB) rješenjem, potrebna su ulaganja u vrijednosti od nekoliko milijardi kuna. Pri tome treba uzeti u obzir da je HT i do sada nadmašivao europske operatore u pogledu ulaganja i odlučan je u namjeri zadržavanja visoke razine ulaganja u narednom razdoblju, no ne pod svaku cijenu.

Preduvjet da bi HT mogao ostvariti planirani razvoj optičke je strukture je omogućavanje odgovarajuće razine povrata ulaganja. Naime, uspješno uvođenje optike u drugim državama temelji se ili na djelomičnom financiranju od strane države ili pak na djelomičnom ili čak potpunom uklanjanju regulatornog pritiska.

3. Regulacija optičke pristupne mreže u ovom trenutku je preuranjena

U ovom trenutku optička pristupna mreža nije izgrađena i još uvijek je u upotrebi i na maloprodajnom i na veleprodajnom tržištu tradicionalna bakrena pristupna mreža te stoga optička pristupna mreža ne

predstavlja „*bottleneck facility*“. Posljedično, pristup toj mreži ne može se u ovom trenutku odrediti regulatornom obvezom. Nadalje, u ovom trenutku također ne postoji diferencijacija između usluga koje se mogu pružiti na tradicionalnoj bakrenoj i „novoj“ optičkoj mreži. Cjelokupna maloprodajna ponuda usluga HT-a u nepokretnoj mreži može se replicirati od strane alternativnih operatora korištenjem veleprodajnih usluga pristupa temeljenih na bakrenoj mreži za koje već sada postoje regulatorne obveze (pristup izdvojenoj lokalnoj petlji, bitstream) i to bez obzira da li HT pruža usluge krajnjim korisnicima putem bakrene ili optičke mreže. S vremenom će se pojaviti usluge koje zahtijevaju veće brzine prijenosa od onih koje su moguće putem tehnologija primijenjenim na bakrenoj pristupnoj mreži te će tada biti potrebno regulirati i optičku pristupnu mrežu. Međutim, taj trenutak još nije nastupio te je stoga regulacija mreže koja se tek gradi i koja trenutno ne stvara bilo kakvu diferencijaciju u uslugama, nije razmjerna te je preuranjena. Konačno, HT je u pogledu gradnje optičke pristupne mreže u izjednačenoj poziciji sa svim drugim alternativnim operatorima. Liberalan sustav zajedničkog korištenja infrastrukture koji Agencija promovira omogućuje gotovo jednake šanse izgradnje optičke pristupne mreže za sve zainteresirane ulagače.

Naime, tamo gdje postoji izgrađena infrastruktura, mreža se gradi polaganjem optičkih linija unutar slobodnog prostora u infrastrukturi. Pravila koja vrijede za korištenje slobodnog prostora ne favoriziraju HT kao infrastrukturnog operatora. Svatko može zatražiti korištenje slobodnog prostora ako taj prostor u postojećoj infrastrukturi postoji. Dalje, ako treba graditi novu infrastrukturu, HT kao i svi drugi alternativni operatori treba ili vlastitim snagama ili angažiranjem podizvođača obaviti građevinske radove koji podrazumijevaju cijeli proces od izrade projektne dokumentacije, pribavljanja potrebnih dozvola i izvođenja konkretnih radova. HT je u tom slučaju u istoj poziciji kao i svaki drugi zainteresirani ulagač. Ulazak u zgrade kod FttB rješenja stvar je dogovora s vlasnicima zgrade i smještaja aktivne opreme u određene prostorije unutar zgrade. Prostor u zgradama nije HT-ov te HT ima jednake mogućnosti dogovora s vlasnicima zgrade kao i bilo koji drugi zainteresirani alternativni operator. FttH rješenje zahtijevat će kabliranje unutar zajedničkih dijelova zgrade te unutar stanova korisnika usluga. Riječ je o jednostavnim radovima za koje nije potrebna nikakva posebna tehnologija ili *know how*, a koje će u pravilu raditi kooperanti HT-a. Isti kooperanti mogu biti angažirani i od strane bilo kojeg drugog ulagača.

4. Regulacija optičke pristupne mreže mora biti posebno dizajnirana kako bi ulaganja bila omogućena a ne otežana

Uvjeti u kojima se trenutno polažu pristupne mreže novih tehnologija (a što je u RH tek u začetima) potpuno su različiti od uvjeta u kojima je polagana tradicionalna bakrena mreža. Pristupne mreže novih tehnologija polažu se u konkurentnom tržišnom okruženju u kojem svi operatori mogu polagati optičke pristupne mreže, i to pod jednakim uvjetima, odnosno uz jednako visoku razinu potrebnih ulaganja te visoku rizičnost koju takva ulaganja nose. Ovo potvrđuje i sama Uredba Europske Komisije o pristupu izdvojenoj lokalnoj petlji, koja u točki 5. preambule navodi da „*pružanje novih petlji visokog kapaciteta optičkih vodova direktno krajnjim korisnicima predstavlja odvojeno tržište koje se razvija u konkurentnim uvjetima uz nova ulaganja*“.

U trenutku kada regulacija optičke pristupne mreže postane potrebna jer predstavlja „*bottleneck facility*“ i omogućuje usluge koje se više ne mogu pružati na tradicionalnoj pristupnoj mreži, ta regulacija mora biti dizajnirana drugačije od regulacije tradicionalne pristupne mreže.

U tom smislu očekujemo da će Agencija voditi računa o specifičnostima Republike Hrvatske u odnosu na druga EU tržišta, o specifičnostima HT-ove mrežne infrastrukture te naročito o podjeli rizika i između HT-a i korisnika veleprodajnih ponuda pristupa optičkoj mreži što podrazumijeva određivanje cijena veleprodajnih proizvoda po troškovnom principu uz razumnu stopu povrata na ulaganje bez obzira na maloprodajne cijene usluga koje se temelje na novoj mreži. Vodeći računa dakle o rizičnosti ulaganja (s obzirom na upitnu prihvaćenost od strane korisnika i spremnost na plaćanje), potencijalna regulacija veleprodajnih usluga na optici morala bi odražavati slijedeća načela pri određivanju cijene: trošak plus (*cost-plus*), cijena utemeljena na vrijednosti (*value based pricing*) te uključiti princip podjele rizika (*risk sharing*). Slika u nastavku teksta prikazuje osiguravanje tržišnog natjecanja vezanog za optičku infrastrukturu u slučaju uvođenja tzv. *value based risk sharing* modela.

Osiguravanje ravnopravnog natjecanja u pogledu optičke infrastrukture uvođenjem *value based risk sharing* modela

Koncept *value based risk sharing* modela

Ulaganja u optiku

- Vrlo rizično
 - Potreban ogroman CAPEX
 - Nepredvidivo prihvaćanje od strane pretplatnika i spremnost na plaćanje
- Primjerena podjela rizika – povećanje udjela alternativnih operatora kroz veleprodaju

IRU koncept ugovora¹: Primjerena podjela rizika

- Uključene dvije strane: Davatelj (tj. HT) gradi i održava infrastrukturu; Primatelj (alternativni operatori) unajmljuju predodređeni kapacitet za predodređeno vremensko razdoblje

Izrada ugovora: Cijena se temelji na setu više parametara

- Cijena najma temelji se na *cost plus* načelu (tj. troškovima *rollouta* optike) i **percipiranoj vrijednosti za korisnika** (npr. na temelju istraživanja tržišta)
- Drugi parametri za utvrđivanje cijene najma
 - Broj unajmljenih vodova
 - Trajanje ugovora

¹ Indefeasible Right of Use (neobudivo pravo korištenja)

5. Stav HT-a identičan je stavovima većine europskih nacionalnih operatora

Stav HT-a u vezi s regulacijom optičke pristupne mreže ne razlikuje se od stavova većine nacionalnih operatora u Europi koji se pripremaju ili su u tijeku izgradnje optičke pristupne mreže. Isti stavovi su saslušani i od strane Europske Komisije u procesu donošenja Preporuke o regulaciji NGA. Sama činjenica da Europska Komisija smatra potrebnim posebnom preporukom osigurati načela regulacije NGA u zemljama članicama EU govori da je izuzetno važno diferencirati pristup regulacije optičkih od tradicionalnih mreža.

Nadalje, pristup Agencije u regulaciji optike temelji se na ERG-ovom dokumentu iz 2007. godine u kojem ERG nabroja sve mogućnosti kako se može regulirati optička pristupna mreža. Međutim, od izrade navedenog dokumenta prošlo je više od godine dana i niz važnih okolnosti se promijenio. Prije svega, investicijski kapacitet većine europskih operatora znatno je umanjen gospodarskom situacijom i krizom. Očekivani povrti ulaganja u 2007. godini i danas potpuno su drugačiji. Odnos prema rizičnosti ulaganja se promijenio s obzirom na postojeća i očekivana smanjenja prihoda. Sve je manje spremnosti na preuzimanje rizika za neizvjesne projekte. Iz navedenih razloga, danas je prevladavajuća tema kako osigurati ulaganje, a ne kako regulirati distribuciju uloženog.

6. Usvajanje predloženih regulatornih mjera znači za HT preispitati planove gradnje optičke pristupne mreže

Donošenje regulatornih mjera vezanih za optičku infrastrukturu koje Agencija predlaže u dokumentima na javnoj raspravi, za HT kao ulagača u pristupnu mrežu u Republici Hrvatskoj, znači preispitivanje

postojećih planova gradnje i ulaganja. Naime, obveza izdvajanja optičkih linija (P2P), obveza ponude usluge bitstream pristupa na svim razinama uključujući i razinu OLT-a itd. i to sve dok navedene mreže i infrastrukture još niti nema (tek se gradi) utječe na poslovni plan i očekivani povrat planiranih ulaganja.

Stoga očekujemo i predložimo da Agencija u ovom trenutku odustane od svih regulatornih mjera koje su vezane za optičku pristupnu mrežu te da se vezano za optičku mrežu započne rasprava tek u 2010. godini na načelima za koja očekujemo da će do tada biti usvojena u Europskoj Uniji. Smatramo da ne postoji niti jedan opravdan razlog zašto bi hrvatski regulatorni okvir bio među prvima u Europi koji uvodi regulaciju optike i to na tako detaljan način kako predlaže Agencija.

Obveza neukidanja već odobrenog pristupa mreži

Agencija u sklopu obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže, a u skladu s člankom 61. stavak 3. ZEK-a predlaže HT-u odrediti obvezu da ne ukida već odobreni pristup mreži.

Komentar:

Agencija nigdje u dokumentu nije obrazložila što se to točno smatra pod „*neukidanjem već odobrenog pristupa mreži*“ niti je obrazložila razloge na kojima temelji svoj zaključak o opravdanosti i razmjernosti ove obveze, a uzimajući u obzir uočene tržišne poremećaje.

Još jednom podsjećamo da sukladno članku 56. stavak 3. ZEK-a, regulatorne obveze moraju biti utemeljene na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu, te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve, kao i da Agencija pri određivanju regulatornih obveza treba uzeti u obzir ulaganja operatora i razumne stope povrata uloženog kapitala, vodeći pri tom računa o uključenom riziku. Dodatno, Agencija **je dužna**, prilikom određivanja obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a (što obuhvaća i generalno određenu obvezu „*neukidanja već odobrenog pristupa mreži*“), a osobito pri procjeni jesu li te obveze razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a, voditi računa o ispunjavanju kriterija iz članka 61. stavak 5. ZEK-a.

Makar Agencija na str. 65. općenito navodi kako je pri određivanju obveza iz članka 61. stavka 3. ZEK-a vodila računa da iste budu razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a te da je vodila računa o gore navedenim kriterijima iz članka 61. stavak 5., takvo obrazloženje, bez konkretnih podataka koji ukazuju na opravdanost i razmjernost konkretnih regulatornih obveza nije prihvatljivo.

Stoga, a kako Agencija nigdje nije obrazložila konkretnu regulatornu mjeru („*neukidanje već odobrenog pristupa mreži*“), tj. uopće nije jasno što konkretna mjera znači niti na koje se to „već odobrene pristupe“ odnosi, nije moguće niti ispitati da li je ista razmjerna i opravdana. Nametanje regulatorne obveze čiji sadržaj nije jasno određen ne može imati pozitivan učinak na tržištu već dapače, može samo pridonijeti povećanju regulatorne nepredvidivosti i nesigurnosti, a time i negativno utjecati na ulaganja operatora kojima je takva obveza nametnuta. Slijedom navedenog, smatramo da navedenu obvezu treba brisati iz prijedloga Agencije.

Podredno u slučaju da Agencije ne prihvati prijedlog HT-a za brisanjem navedene obveze, HT smatra kako se ova obveza nikako ne može odnositi na pravo HT da postojeću bakrenu infrastrukturu zamijeni optičkom infrastrukturom. Dakle, navedeno se ne može interpretirati na način da je HT obavezan konstantno imati i održavati dva paralelna mrežna sustava; onaj temeljen na bakru i onaj temeljen na optici. Svako drugo tumačenje moglo imati negativne posljedice u smislu ograničavanja interesa HT-a, operatora korisnika te krajnjih korisnika. Migracija će nužno morati uslijediti pri čemu će svaki operator, pa tako operatori korisnici te mreže u slučaju takve migracije morati biti obavezni snositi sve svoje pripadajuće troškove proizašle iz takve migracije.

U odnosu na obveze omogućavanja pristupa tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama te pristup operativnim IT sustavima podrške, HT smatra kako ove obveze, ne samo da nisu jasne, već se ni ne temelje na prirodi utvrđenog nedostatka tržišnog natjecanja na konkretnom

mjerodavnom tržištu pa stoga ove obveze nisu razmjene i opravdane s obzirom na regulatorne ciljeve koji se žele ostvariti, pa stoga nisu ni prihvatljive.

Obveza pružanja *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) koji bi operatorima omogućio tehničke uvjete za pružanje usluge prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da mora omogućiti takav oblik usluge *bitstream* pristupa (putem zakupljivanja logičkih kanala) koji bi operatorima omogućio tehničke uvjete za pružanje usluge prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osigurava svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima. Naime, s obzirom na porast potražnje za uslugama prijenosa govora putem internetskog protokola (VoIP), te posebice IP televizije (IPTV) i videa na zahtjev na maloprodajnom tržištu, u slučaju kada operatori koji koriste uslugu *bitstream* pristupa ne bi bili u mogućnosti ponuditi navedene usluge krajnjim korisnicima, ne bi mogli konkurirati HT-ovom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, a što bi dovelo do neučinkovitog tržišnog natjecanja, nauštrb krajnjih korisnika. Stoga, Agencija smatra da je predložena obveza vrlo važna radi poticanja konkurencije na maloprodajnom tržištu, dok s druge strane ista ne predstavlja HT-u značajan teret, s obzirom da sam kapacitet jezgrenog dijela mreže (prikupljajuće i transportne mreže) omogućava pružanje navedenih usluga.

Komentar:

Agencija prilikom određivanja pojedinih obveza ne uzima u obzir osobitosti HT-ove mreže te samo navodi kako navedena obveza ne bi predstavljala HT-u značajan teret.

Naime, HT trenutno ne može razviti posebne virtualne kanale (*private virtual channels* - PVC) za pružanje usluga odgovarajuće kvalitete na veleprodajnoj osnovi zbog tehničkih ograničenja vlastite mrežne opreme. HT danas koristi takvu vrstu opreme koja ili ne ograničava promet po PVC-u (Siemens hiX5300), ili omogućava „napad“ netočnim *multicast* prometom (Ericsson ECN). Dakle, HT ne može garantirati jednaku razinu kakvoće jer kod *bitstream* pristupa nema E2E (*end-to-end*) kontrolu. HT za svoje usluge, umjesto osiguranja navedenog na opisanoj opremi, koristi sposobnosti pretplatničke opreme (modemi, STB) kako bi osigurao odgovarajuću kvalitetu usluge. Isti postupak nije moguć kod *bitstream* pristupa jer dio navedene pretplatničke opreme kontrolira operator korisnik *bitstream* usluge. Dakle, otvaranje PVC-a za multimedijalne usluge (npr. IPTV usluge) za potrebe operatora zahtjeva znatne zahvate u proširenje usmjerivača (rutera) i IP linkova, a koji zahvati prema preliminarnim procjenama traže značajne dodatne troškove/investicije u iznosima od više desetaka pa čak i nekoliko stotina milijuna kuna po operatoru. Osim toga, navedeno bi zahtijevalo i ulaganje u jezgri dio mreže kako bi se mogao osigurati odgovarajući prijenosni kapacitet.

Upravo zbog ovih značajnih investicija koje bi operator morao imati u svojoj mreži, implementacija PVC-a za potrebe pružanja multimedijalnih usluga (IPTV usluga) je tehnički i troškovno vrlo zahtjevna, pa je to vjerojatno razlog zbog kojeg ne nalazimo sličan primjer u EU. Naime, primjeri u EU pokazuju da operatori korisnici za potrebe pružanja IPTV usluga koriste ili vlastitu izgrađenu infrastrukturu ili pristup izdvojenoj lokalnoj petlji proglašenog operatora, a obje mogućnosti su već danas dostupne na hrvatskom tržištu. Stoga, imajući u vidu troškove i praksu u EU, HT se ne može složiti s prijedlogom Agencije za otvaranje PVC-a za potrebe pružanja multimedijalnih usluga.

Nadalje, HT smatra kako reguliranje dodatnog PVC-a za VoIP, kako to traži Agencija, nije potrebno budući da isti i danas uspješno funkcionira, a potrebne brzine za osiguranje određene QoS (*Quality of Service*) razine su vrlo niske.

Obveza omogućavanja migracije

Agencija smatra da bi HT trebao omogućiti migraciju između sljedećih usluga:

- između točaka/nivoa pristupa usluge *bitstream* pristupa; te
- između usluge *bitstream* pristupa i usluge izdvojenog pristupa lokalnoj petlji i potpetlji.

Komentar:

HT smatra kako navedena obveza treba biti ograničena na način da je migracija moguća samo unutar pristupnih točaka koje su u funkciji. Naime, migracija ne smije obuhvaćati obvezu kojom bi se ista vršila na način da se po želji jednog korisnika otvara nova točka pristupa. Također, ističemo, kako značajna migracija korisnika može utjecati na iskoristivost linkova na određenoj razini, a što može utjecati na troškove pa tako i na cijene pristupa. Stoga, smatramo kako je nužno potrebno, da bi se omogućila migracija, pronaći odgovarajući model financiranja proširenja mreže.

Vezano za migraciju između usluga izdvojenog pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji i bitstream pristupa ista je potrebno ograničiti na lokacije s malim brojem korisnika.

Obveza na osiguranja SLA i advanced SLA

Agencija smatra da je potrebno obvezati HT da osigura određenu razinu usluge - SLA (eng. *Service Level Agreements*) za sve oblike usluge *bitstream* pristupa, kao što su npr. rokovi uspostave te vrijeme otklona kvarova, odgovarajuće naknade u slučaju neispunjavanja određenih rokova u SLA, a u svrhu osiguranja istog Agencija predlaže određivanje HT-u obveze objavljivanja (indikatora) pokazatelja učinkovitosti na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev Agencije što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti.

Dodatno, Agencija predlaže određivanje HT-u obveze pregovaranja u dobroj vjeri te ispunjavanja razumnih zahtjeva operatora za višom razinom SLA. Nadalje, Agencija smatra opravdanim, odrediti obvezu HT-u da obavijesti Agenciju o svim boljim uvjetima SLA (*advanced SLA*) koji HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora.

Komentar:

U odnosu na moguću obvezu obavještanja Agencije o svim boljim uvjetima SLA (*advanced SLA*) koje HT možda pruža drugim operatorima na temelju komercijalnih dogovora HT smatra kako nametanje ovakve obveze nije opravdano niti pravno neutemeljeno. Naime, nije jasno na temelju kojeg ovlaštenja Agencija zadržava pravo nadzora SLA uvjeta koje HT pruža temeljem komercijalnih dogovora, a koji su podložni otvorenom tržišnom natjecanju, budući da je regulacija od strane Agencije moguća jedino u slučaju nepostojanja adekvatnog tržišnog natjecanja na konkretnom mjerodavnom tržištu, odnosno u slučaju da se operator nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se ponaša neovisno od tržišnih takmaca, korisnika usluga i potrošača.

7.1.2. Obveze nediskriminacije

Agencija predlaže da se HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu odredi obveza nediskriminacije te da u skladu s time HT, između ostalog, mora operatore obavještavati o svim planiranim promjenama na mreži, odnosno o svim nacrtima modernizacije mreže na način da sve informacije budu predane u jednakom vremenu i budu iste kvalitete kao što ih HT omogućuje svom maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

Komentar:

HT smatra navedenu obvezu neutemeljenu na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka na mjerodavnom tržištu.

HT postupa na jednak način prema svim operatorima na mjerodavnom tržištu a što je osigurano putem obveze izrade standardnih ponuda za pojedine usluge. Stoga, HT smatra kako ova obveza u

sklopu obveze nediskriminacije nije potrebna jer ista u ovom dijelu nije ni razmjerna ni opravdana s obzirom na ciljeve koji se žele postići.

U odnosu na dostupnost svih informacija skrećemo pozornost Agenciji kako operatori i sada imaju, putem web sučelja, pristup izvješćima o statusu njihovog zahtjeva te su u svakom trenutku upoznati s činjenicom je li njihov zahtjev u postupku rješavanja ili je odbijen odnosno prihvaćen.

7.1.3. Obveza transparentnosti

Agencija predlaže da se HT-u odredi i regulatorna obveza transparentnosti, a koja obveza bi obuhvaćala obvezu objave standardne ponude za sve usluge obuhvaćene mjerodavnim tržištem i to kako slijedi:

a) Usluga *bitstream* pristupa na IP razini na temelju bakrene parice

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 60 dana od stupanja na snagu odluke iz članka 56. stavka 2. ZEK-a, mora objaviti standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa.

Komentar:

Ovako kratak rok od samo 60 dana Agencija opravdava činjenicom da HT već ima za standardnu ponudu veleprodajnog širokopojasnog pristupa temeljenu na obvezama iz starog Zakona o telekomunikacijama.

No, Agencija predlaže ukidanje usluge ADSL *transporta* te promjenu načina obračuna za korišteni kapacitet mreže. U slučaju da isto bude naloženo odlukom Agencije, HT ističe kako bi tada naložene izmjene zahtijevale izmjene u postojećim procesima i sustavima naplate, a koje izmjene uz velika financijska sredstva traže i dugi vremenski period. HT smatra kako je HT-u potrebno odobriti dodatni rok za implementaciju navedenog i to u trajanju od barem 120 dana od objave standardne ponude.

b) Usluga *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice.

Komentar:

U slučaju da navedeno bude naloženo odlukom Agencije, HT ističe kako zahtijevane izmjene u postojećim procesima, tehničkim rješenjima i sustavima naplate, a koje izmjene uz velika financijska sredstva traže i dugi vremenski period nije moguće izvršiti unutar traženog roka. HT smatra kako je HT-u potrebno odobriti dodatni rok za implementaciju navedenog i to u trajanju od barem 120 dana od objave standardne ponude.

c) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja.

Komentar:

U slučaju da navedeno bude naloženo odlukom Agencije, HT ističe kako zahtijevane izmjene u postojećim procesima, tehničkim rješenjima i sustavima naplate, a koje izmjene uz velika financijska sredstva traže i dugi vremenski period nije moguće izvršiti unutar traženog roka. Osim toga, potrebno je istaknuti da nema sličnih rješenja ni iskustava u Europi što bi moglo poslužiti kako osnova za izradu i implementaciju traženog. Stoga, HT smatra kako je potrebno odobriti dodatni rok za implementaciju navedenog i to u trajanju od barem 120 dana od objave standardne ponude.

d) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja

Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu da, u roku od 90 dana od zaprimanja razumnog zahtjeva za uslugu *bitstream* pristupa na Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja, unutar standardne ponude veleprodajnog širokopojasnog pristupa mora odrediti uvjete, rokove i cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja.

Komentar:

U slučaju da navedeno bude naloženo odlukom Agencije, HT ističe kako zahtijevane izmjene u postojećim procesima, tehničkim rješenjima i sustavima naplate, a koje izmjene uz velika financijska sredstva traže i dugi vremenski period nije moguće izvršiti unutar traženog roka. Osim toga, potrebno je istaknuti da nema sličnih rješenja ni iskustava u Europi što bi moglo poslužiti kako osnova za izradu i implementaciju traženog. Stoga, HT smatra kako je potrebno odobriti dodatni rok za implementaciju navedenog i to u trajanju od barem 120 dana od objave standardne ponude.

Obveza dostave detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*)

Agencija smatra potrebnim HT-u odrediti obvezu da Agenciji dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti (eng. *performance indicators*) i to na tromjesečnoj razini ili po potrebi na zahtjev Agencije.

Komentar:

HT smatra da je ova predložena regulatorna obveza neutemeljena na prirodi eventualno utvrđenog nedostatka te da ista nije razmjerna i opravdana. Naime, gornjim prijedlogom Agencija prelazi i zakonske okvire u odnosu na obvezu transparentnosti kao i okvire svoje nadležnosti.

Naime, Agencija predlaže HT-u odrediti obveze dostavljanja tzv. *performance indikatora* i *key performance indikatora* te pri tome iste nigdje ne definira niti daje bilo kakvo drugo obrazloženje koje bi podatke isti trebali sadržavati. Nadalje, Agencija predlaže HT-u obveze dostavljanja tzv. *performance indikatora* i *key performance indikatora* makar mogućnost određivanja takve regulatorne obveze nije predviđena ZEK-om²¹.

Isto tako, Agencija u potpunosti zanemaruje činjenicu da regulatorne obveze moraju biti razmjerne i opravdane. Stoga nije prihvatljivo da se nametanje takve obveze opravdava tvrdnjom da će od određivanja tih obveza pozitivan učinak biti vidljiv i u odnosu na poslovanje HT-a.

²¹ Članak 58. stavak 1. ZEK-a daje ovlaštenje Agenciji da operatorima odredi obvezu transparentnosti na način da učine javno dostupnima određene podatke, međutim, radi se isključivo o „računovodstvenim podacima“, „tehničkim specifikacijama“, „mrežnim značajkama“, „rokovima i uvjetima ponude i uporabe“ te „cijenama“, a koji podaci su u pravilu već dostupni operatorima u okviru standardne ponude.

Agencija traži omogućavanje operatorima pristup sustavima koji se koriste za računanje i pohranu podataka čime se zapravo traži pristup operativnim sustavima HT što nije prihvatljivo. Nije jasno što se želi postići objavom izvješća na Internet stranicama HT-a, odnosno koja je svrha tog izvješća i kome ono služi.

Naime, operatori već iz osnovnog izvješća mogu kreirati vlastite baze i pratiti KPI-eve. Stoga je neprihvatljivo da se taj dio posla, kao regulatorna obveza, prebaci na HT, jer takva obveza zahtjeva dodatne ljudske resurse, vrijeme i novac. Zaključno, kreiranje novih izvješća znači definiranje novih procesa i IT rješenja a za čiju provedbu je potrebno minimalno od 3 -6 mjeseci, pa takva obveza nije ni opravdana ni razmjerna cilju regulacije koji se želi postići.

7.1.4. Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

Metodologija računovodstva

Agencija navodi kako „je prema odredbama ZOT-a, postojala obveza troškovne usmjerenosti cijena i vođenja troškovnog računovodstva, Agencija je u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ definirala metodologiju troškovnog računovodstva koju HT treba koristiti za izračun troškovno usmjerenih cijena svojih usluga, među ostalima i usluge veleprodajnog širokopojsnog pristupa. Isto tako, Agencija može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator te je u skladu s time planiran projekt definiranja metodologije troškovnog računovodstva (troškovnog modela) koju će koristiti Agencija, neovisno o metodologiji koju primjenjuje HT, a u svrhu kontrole troškovne usmjerenosti cijena HT-a. Dok navedeni projekt ne bude završen Agencija neće biti u mogućnosti provjeriti usklađenost HT-ovih cijena s regulatornim obvezama koje su određene u ovom poglavlju.“

Komentar:

Iz navedenog je vidljivo kako si Agencija daje za pravo primijeniti drugačiju metodologiju troškovnog računovodstva od one koju je odredila HT da je treba koristiti. Ovakav stav Agencije bitno ugrožava osnovne pravne postulate te značajno narušava načelo pravne sigurnosti, jer primjena dvije različite metodologije može dovesti do različitih rezultata. Naime, HT smatra kako **Agencija** ako već ima pravo odrediti **metodologiju računovodstava** koju HT treba koristiti, **istu treba i sama primjenjivati**. U suprotnom, dovelo bi se u pitanje i načelo razmjernosti s obzirom na troškove koji su uloženi u implementaciju troškovnog modela i samih izračuna.

Ukidanje ADSL transport usluge i promjena dosadašnjeg načina obračuna

Agencija predlaže ukinuti dosadašnji način obračuna koji u obzir uzima korišteni kapacitet mreže po Mbit/s te isti zamijeniti obračunom temeljenim na metodi maloprodajna cijena minus (eng. *retail minus*).

Komentar:

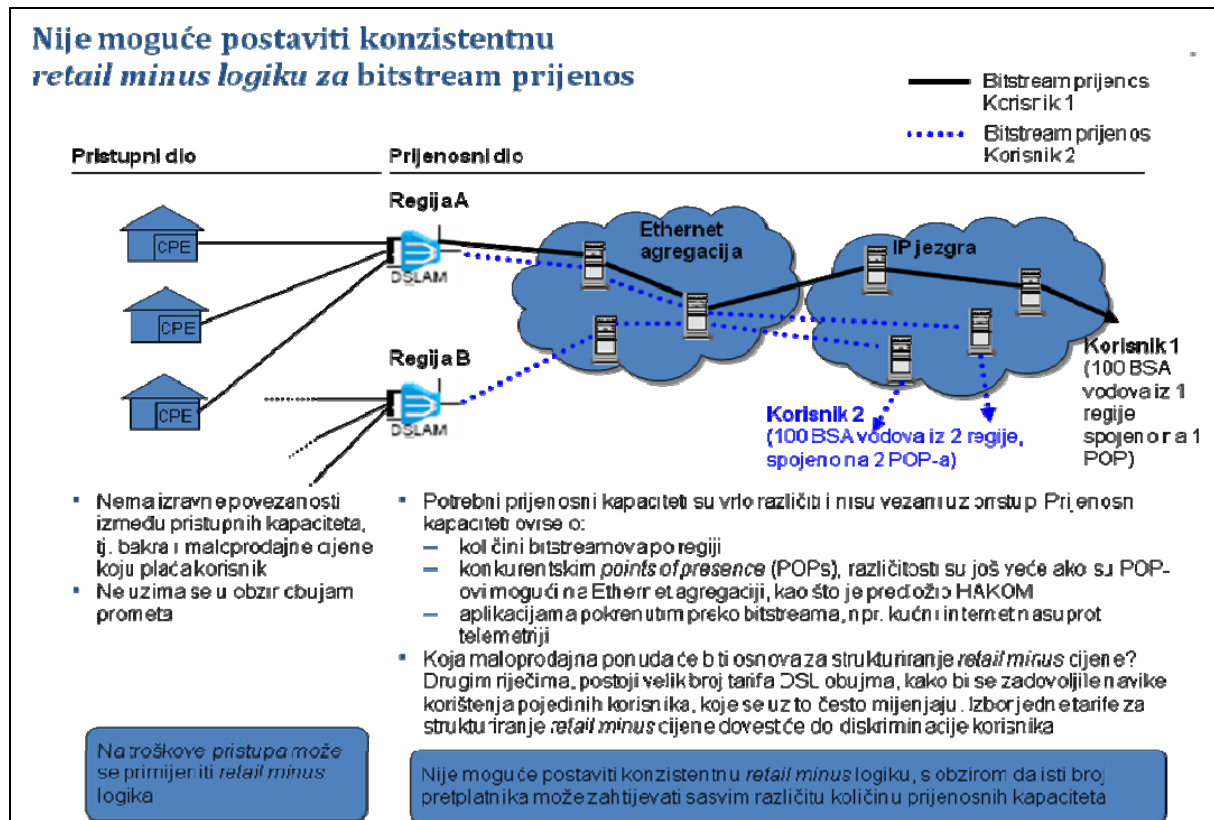
HT smatra kako prijedlog nije opravdan. Naime, način naplate ADSL transporta koji HT danas primjenjuje odgovara troškovnim elementima, najpravedniji je i najbolji kako za operatore tako i za HT.

Naplata po metodi maloprodajna cijena minus nije moguća prije svega zbog današnjeg modela naplate usluge na maloprodajnoj razini. Naime, na maloprodajnoj razini **HT komercijalno nudi nekoliko različitih paketa ADSL prometa te stoga ne postoji jedinstvena maloprodajna cijena** koja bi mogla poslužiti kao osnova za primjenu metode maloprodajna cijena minus.

S druge strane, metoda maloprodajna cijena minus na veleprodajnoj razini za ovu uslugu nije prikladna jer operator korisnik može u vrlo kratkom vremenu generirati veliki promet pri čemu koristi ogromne mrežne resurse (veliki *peak* za koji mrežu treba dimenzionirati). Isti taj promet operator korisnik može ostvariti i kroz dulji period pri čemu je potreban vršni promet (*peak load*) puno manji, pa su stoga potrebni su i mnogo manji mrežni resursi u tom vremenskom razdoblju. Sve potrebne mrežne

resurse svim operatorima korisnicima osigurava HT pa bi stoga i naknada za korištenje tih kapaciteta trebala biti primjerena na način da ista uključuje i naknadu za izgradnju i stalna proširenja transportne mreže. Dakle, najprimjereniji način obračuna je način kod kojeg je **operator dužan plaćati prema maksimalno korištenom kapacitetu tijekom mjeseca, a sve stoga jer su neophodni mrežni resursi bili korišteni i raspoloživi.**

Nadalje, Agencija iznosi kako troškovi operatora korisnika ovise o strateškim odlukama HT-a, a što nije točno. Troškovi operatora korisnika ovise o optimalnom korištenju mrežnih resursa tj. o razdiobi (distribuciji) korisnika u periodu od 24 sata. Na razdiobu (distribuciju) korištenja operator može sam utjecati svojom tarifnom politikom. Nesporno je kako povećanje korištenog kapaciteta **nije direktno povezano s povećanjem pristupnih brzina već sa sadržajem i navikama korisnika pri čemu promet po korisniku raste brže od kapaciteta po korisniku,** a operatori na povećanom prometu ostvaruju dodatne zarade. Metoda maloprodajna cijena minus bi bila diskriminirajuća za operatora korisnika koji učinkovito koristi transportne kapacitete budući da ne radi razliku između učinkovitog korištenja od neučinkovitog korištenja kapaciteta. Dalje u tekstu daje se slikovni prikaz argumentacije iz koje slijedi kako nije moguće postaviti dosljednu logiku za obračun bitstream usluge utemeljenu na metodi maloprodajna cijena minus.

Zaključno, ponavljamo kako je nesporno da smanjenje cijene za uslugu na maloprodajnom tržištu ima utjecaja na marginu HT-a na veleprodajnom tržištu, pa posljedično i na marginu operatora korisnika, no takvo smanjenje cijene na maloprodajnoj razini je u interesu krajnjeg korisnika, a što jest krajnji cilj regulacije tržišta.

U odnosu na zaključak Agencije da postojeći način obračuna troškova ADSL transport usluge nije povoljan za operatora te stoga isti ne pokazuju veće zanimanje za korištenje navedene usluge, HT ističe kako su se operatori u Republici Hrvatskoj mahom odlučili za korištenje usluge pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji umjesto bitstream pristupa, a iz čega logično proizlazi da operatori gdje već koriste usluge kolokacije nemaju nikakav interes za korištenje bitstream pristupa. Navedeno jasno dokazuje kao postojeći način obračuna nije razlog zbog kojeg operatori nisu zainteresirani za bitstream uslugu.

Zbog svega navedenog, HT smatra da se dosadašnji način obračuna treba nastaviti primjenjivati.

a) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice

Pristup na IP razini na temelju bakrene parice

Agencija u okviru obveze nadzora cijena usluge *bitstream* pristupa određuje kao je HT dužan ponuditi razumne cijene usluge *bitstream* pristupa na IP razini na temelju bakrene parice na temelju metode maloprodajna cijena minus.

Komentar:

HT smatra kako prijedlog Agencije nije opravdan.

Naime, HT danas nudi usluge *bitstream* pristupa na IP razini. Navedenu uslugu nudi po cijeni baziranoj na metodi maloprodajna cijena minus za pristupni dio. Vezano za transportni dio HT navedenu uslugu nudi na troškovno orijentiranim cijenama. Osim toga, metodu maloprodajna cijena minus nije moguće primjenjivi i zbog činjenice da na maloprodajnoj razini ne postoji jedinstvena maloprodajna usluga budući da HT komercijalno nudi nekoliko različitih paketa ADSL prometa. Dakle, ne postoji jedinstvena maloprodajna cijena koja bi mogla poslužiti kao osnova za primjenu metode maloprodajna cijena minus.

Osim toga, HT ovdje dodatno upućuje na sve izneseno u poglavlju o ukidanju samostalne ADSL transport usluge i promjeni dosadašnjeg načina obračuna. Zbog svega navedenog, HT smatra da se dosadašnji način obračuna treba nastaviti primjenjivati.

Pristup na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice

Agencija u okviru obveze nadzora cijena usluge *bitstream* pristupa određuje kao je HT dužan ponuditi razumne cijene usluge *bitstream* pristupa na Ethernet i DSLAM razini na temelju bakrene parice na temelju metode maloprodajna cijena minus.

Komentar:

HT smatra kako se metoda maloprodajna cijena minus ne može primjenjivati na ovim razinama pristupa ako će iste HT biti prisiljen ponuditi u okviru usluge *bitstream* pristupa.

Vezano za pristup na Ethernet razini upućujemo na argumentaciju iznesenu u odnosu na IP razinu.

Vezano za pristup na DSLAM razini dodatno iznosimo kako slijedi:

HT smatra kako nametanje obveze pružanja *bitstream* pristupa temeljem bakrene parice na DSLAM razini potpuno neutemeljeno. Agencija pri određivanju ove obveze nije vodila računa o osobitostima HT-ove mreže.

Naime, da bi HT mogao ispuniti ovu obvezu morao bi u cijelosti izmijeniti DSLAM uređaje. Postojeći DSLAM uređaji koji se koriste u HT-ovoj mreži nemaju dovoljan *up-link* kapacitet kako bi se mreže drugih operatora na njih mogle spojiti. Navedena zamjena DSLAM uređaja zahtijevala bi prema preliminarnim procjenama dodatni investiciju u vrijednosti od **50 do 100 milijuna kuna**. Zahtjev za takvom investicijom je neopravdan te nerazmjern troškovima koji bi pri tome nastali.

Imajući u vidu kako alternativni operatori svoje usluge temelje ili na vlastitoj infrastrukturi ili na usluzi pristupa izdvojenoj lokalnoj petlji kod koje operatori postavljaju vlastite DSLAM uređaje, za očekivati je

da operatori neće imati potrebu za pristupom na DSLAM razini. Dakle, HT nema nikakvo jamstvo da će traženo ulaganje moći povratiti kroz pružanje navedene veleprodajne usluge.

Osim toga, takva značajna investicija u postojeću mrežu, koja je tehnološki ograničenih mogućnosti, znatno bi odgodila *roll-out* mreža nove generacije u Republici Hrvatskoj.

Dakle, nametanje obveze otvaranja ove razine pristupa je potpuno neutemeljeno. Nadalje, implementacijom iste nastali bi i znatni dodatne troškove pa bi stoga i obveza pružanja navedene usluge na osnovi metode maloprodajna cijena minus bila potpuno neprikladna.

b) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja

Agencija u okviru obveze nadzora cijena usluge *bitstream* pristupa određuje kao je HT dužan ponuditi razumne cijene usluge *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttCab rješenja.

Komentar:

HT smatra kako **koncept razumne cijene**, u slučaju da HT bude prisiljen pružiti usluge *bitstream* pristupa na opisani način, **mora odražavati troškove, podjelu rizika i temeljiti se na vrijednosti** (eng. *cost-plus, risk sharing, and value based pricing principles*). U suprotnom *roll-out* mreža nove generacije u Republici Hrvatskoj bi morao biti znatno odgođen.

c) Usluga *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i OLT razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja

Agencija u okviru obveze nadzora cijena usluge *bitstream* pristupa određuje kao je HT dužan ponuditi razumne cijene usluge *bitstream* pristupa na IP, Ethernet i DSLAM razini ili odgovarajućoj točki na temelju FttH rješenja.

Komentar:

ZEK predviđa da Agencija mora pri određivanju regulatornih obveza uzeti u obzir ulaganja operatora, a osobito ulaganja u razvoj tržišta u nastajanju te mogućnost razumne stope povrata uloženog kapitala, vodeći pri tome računa o uključenom riziku.

Detaljniji komentar u pogledu cijena veleprodajnih proizvoda na optici dan je u gore u poglavlju pod nazivom „Posebno o regulaciji optičke pristupne mreže“.

Obveza osiguranja posebnog virtualni kanal za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge i poseban virtualni kanal za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a

Agencija u okviru obveze nadzora cijena usluge *bitstream* pristupa određuje kao je HT dužan ponuditi razumne cijene: (i) usluge posebnog virtualnog kanala za VoIP u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge te (ii) usluge posebnog virtualnog kanala za IPTV u svrhu pružanja IPTV-a.

Komentar:

HT smatra kako **koncept razumne cijene**, u slučaju da HT bude prisiljen pružiti usluge posebnog virtualnog kanala, mora uzeti u obzir **ulaganja HT-a te mogućnost razumne stope povrata uloženog kapitala, vodeći pri tome računa o uključenom riziku**.

7. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom

7.1. Regulatorne obveze operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa

7.1.5. Obveza računovodstvenog razdvajanja

Uvodno, smatramo potrebnim istaknuti da je još za trajanja javne rasprave o računovodstvenom razdvajanju i troškovnom računovodstvu HT Agenciji predočio jasne i nedvosmislene dokaze iz kojih je vidljivo kako je praksa na području računovodstvenog razdvajanja u pogledu njegove implementacije vrlo različita unutar država članica EU, pri čemu je važno napomenuti da neke od najrazvijenijih zemalja EU primjenjuju manje zahtjevne metodologije računovodstvenog razdvajanja od onih koje je HT-u nametnula Agencija. Uzimajući u obzir prethodno navedeno, vjerujemo da svaka regulatorna intervencija, pa tako i obveza računovodstvenog razdvajanja, mora biti prilagođena svrsi, nadalje, mora uvažavati potrebe HT-a za znatnim ulaganjima u implementaciju i provedbu regulatornih obveza kao i u mreže nove generacije kao i biti razmjerna položaju u kojem se Hrvatska nalazi s obzirom na njezin stupanj razvoja tržišta. Nažalost, smatramo da kod računovodstvenog razdvajanja, niti jedno od navedenog nije uzeto u obzir.

a) Agencija smatra potrebnim odrediti HT-u obvezu računovodstvenog razdvajanja računovodstvenih podataka vezanih za uslugu veleprodajnog širokopojasnog pristupa kako bi se moglo provjeriti provode li se obveze transparentnosti i nediskriminacije u vezi sa cijenama usluge, odnosno utvrditi diskriminira li HT cjenovno ostale operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio i povezana društva.

Komentar:

Analogno zaključku Agencije navedenim u Analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu pokretnu komunikacijsku mrežu da je određivanjem regulatornih obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva operatorima onemogućeno da naplaćuju cijenu iznad troška te da stoga nije potrebno određivanje dodatne obveze računovodstvenog razdvajanja, smatramo da je isti potrebno primijeniti i na ovaj slučaj. Naime, i na tržištu veleprodajnog širokopojasnog pristupa, HT-u je određena obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva, kojom se postiže gore navedena svrha te slijedom toga smatramo da nije potrebno propisivati dodatne obveze u svrhu ispunjavanja iste.

Također, smatramo potrebnim napomenuti da je obveza računovodstvenog razdvajanja već nametnuta HT-u rješenjem Vijeća Agencije (kl: 130-01/06-01/09, ur.br: 376-11-18) od 18. studenog 2008., prije provođenja postupka analize tržišta, što evidentno ne predstavlja primjer najbolje regulatorne prakse. Nadalje, iz ovako provedene analize tržišta nije razvidno da je nametanje obveze računovodstvenog razdvajanja opravdano, iz čega se može zaključiti da odgovarajući dokazi nisu priloženi, odnosno da sama analiza tržišta nije pravilno provedena.

b) Agencija smatra da, iako određivanje obveze računovodstvenog razdvajanja HT-u iziskuje dodatne troškove, korist od obveze (onemogućavanje kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprječavanje unakrsnog subvencioniranja) bi bila puno veća od troškova koji bi se pojavili kao rezultat njena određivanja.

Komentar:

Navod Agencije da je korist od određivanja obveze računovodstvenog razdvajanja puno veća od njenih troškova držimo neprihvatljivim i neutemeljenim iz razloga što se radi o slobodnoj procjeni Agencije koja nije potkrijepljena dokazima o provedbi analize troškova i dobiti. Naime, Agencija nije obrazložila temeljem koje analize je donijela ovakav zaključak, niti je isto iz samog dokumenta razvidno, te je vjerodostojnost ovakvog navoda nemoguće provjeriti.